

”Tässä ympäristössä lähimmäisen rakkaus on outo lintu ja toisesta välittäminen kuokkavieras”

— Tutkimus köyhien ja velkaantuneiden näkemyksistä köyhyytensä syistä, identiteettikokemuksistaan sekä suhteistaan muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan

Niina Asikainen

Pro gradu - tutkielma

Lapin yliopisto

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Kevät 2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”**Tässä ympäristössä lähimmäisen rakkaus on outo lintu ja toisesta välittäminen kuokkavieras**” — Tutkimus köyhien ja velkaantuneiden näkemyksistä köyhyytensä syistä, identiteettikokemuksistaan sekä suhteistaan muihin ihmisiin sekä yhteiskuntaan

Tekijä/-t: Niina Asikainen

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 78, Liitteitä 1

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Köyhyyttä ja köyhiä on käsitelty yhteiskunnallisissa keskusteluissa usein varsin negatiiviseen sävyyn. Köyhiä on leimattu laiskoiksi ja köyhyyden on ajateltu olevan ihmisen omaa syytä. Köyhyysdiskurssia käsittelevien tutkimuksien mukaan ilman omaa syytään vaikeassa asemassa olevat saavat osakseen selkeästi enemmän empatiaa kuin oletettavasti itse ongelmansa aiheuttaneet, kuten työttömät tai ylivelkaantuneet. Köyhien elämään vallitsevat köyhyysdiskurssit voivat vaikuttaa esimerkiksi sosiaalipolitiikan suuntausten kautta, mutta niillä voi olla vaikutusta myös itsensä köyhiksi kokevien identiteettiin. Identiteetti sisältää muun muassa yksilön asenteet itseä ja muuta maailmaa kohtaan, arvot ja itseensä sisällytettävät tunteet. Persoonallinen identiteetti tarkoittaa siis sitä, miten ihminen näkee ja määrittää itsensä ja suhteensa maailmaan.

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella köyhiksi ja velkaantuneiksi itsensä määrittelevien kirjoittajien kokemuksia; miten he kuvaavat omaa identiteettiään, arvojaan, suhteita läheisiin ihmisiin sekä yhteiskuntaan. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös mitkä tekijät he nimesivät köyhyytensä syiksi. Aineisto on saatu luvan varaisesti Tietoarkistosta ja se on osa Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä 2019 kirjoituskilpailun satoa. Mukaan tutkimukseen valikoitui 25 kertomusta. Tutkimus on fenomenologis-hermeneuttinen. Suurimmat syyt köyhyydelle olivat sairaudet sekä erotilanteet. Tutkimuksen tuloksissa näkyi negatiivisten köyhyysdiskurssien vaikutuksia kirjoittajien itse kuvailuissa; he kokivat huonommuutta suhteessa muihin. Kirjoittajat arvostivat ekologista elämäntapaa ja läheisiä ihmissuhteita. Yhteiskunnan tarjoamia palveluita ja eri instansseissa asiointia kuvattiin pääasiassa negatiiviseen sävyyn.

Avainsanat: Köyhyys, velkaantuminen, identiteetti, arvot, sosiaaliset suhteet, yhteiskunta

__ Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

Sisälllys

1 Johdanto.....	1
2 Köyhyys.....	4
2.1 Mitä köyhyys on?.....	4
2.2 Köyhyyden taustalla vaikuttavia tekijöitä.....	6
2.2.1 Ylivelkaantuminen köyhyyden syynä	7
2.2.2 Köyhyyttä ylläpitävät rakenteet ja käsitykset.....	9
2.3 Me ja he.....	12
2.4 Köyhyys ja sosiaalityö	15
3 Identiteetti.....	20
3.1 Identiteetti käsitteenä	20
3.2 Köyhyydentiteetti	22
4 Tutkimus.....	24
4.1 Tutkimuskysymykset ja metodologiset valinnat	24
4.2 Aineiston esittely.....	27
4.3 Aineiston analyysi.....	28
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset	30
5 Köyhyyden syyt.....	32
6 Köyhyys, velkaantuminen ja identiteetti.....	36
6.1 Identiteetin rakennuspalikat	36
6.2 Arvot osana minuutta.....	43
7 Ihmissuhteiden merkitys	46
8 Suhde yhteiskuntaan	53
9 Johtopäätökset ja pohdinta.....	60
Lähteet.....	69
Liite 1 Kilpailukutsu.....	79

1 Johdanto

”On vaikeaa saada ketään tällaista köyhyyttä kokematonta ymmärtämään, miltä tuntuu, kun ei ole ollut vuosiin haaveita, koska mihinkään ei ole, eikä tule koskaan olemaan rahaa. Kun köyhyys ei ole vain hetkellinen kokemus rahattomuudesta ennen palkkapäivää vaan kuukaudesta, vuodesta toiseen kestävä tila, joka lopulta määrittelee koko identiteettini.” (Kirjoittaja 19)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on lisätä tietoisuutta siitä, millaista on elää köyhien ja ylivelkaantuneiden ihmisten elämää. Tutkimuksen aineisto koostuu Kokemuksia arkipäivän köyhyydestä 2019-kirjoituskilpailuun osallistuneiden itsensä köyhäksi ja ylivelkaantuneiksi määrittelevien ihmisten omaa elämää kuvaavista kirjoitelmista. Mitkä he kokevat köyhyytensä syiksi? Millaisina kirjoittajat näkevät köyhyyden ja velkaantumisen vaikutukset identiteettiin, tunnekokemuksiin, elämän arvoihin, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskuntaan? Tutkimus tarkasteleekin kirjoittajien identiteettiä, ihmissuhteita ja heidän näkemyksiään suhteestaan yhteiskuntaan. Identiteetillä tarkoitetaan ihmisen yksilöllistä käsitystä itsestään sisältäen persoonalliset ominaisuudet, kuten arvot (Toskala & Hartikainen 2005, 54–55).

Vaikka köyhyyttä on tutkittu paljon ja siihen on olemassa erilaisia määritelmiä ja mittareita, tulee kuitenkin huomioida se tosi asia, että köyhyys on myös subjektiivinen kokemus. Köyhyyttä omakohtaisesti kokenut tietää, mitä köyhyys hänen elämässään tarkoittaa. Kaikki köyhyysrajan alle tienaavat eivät suinkaan koe olevansa köyhiä ja hyvätuloistenkin voi kokea, etteivät tulot riitä haluttuun elämänlaatuun. Köyhyyttä on tärkeä tutkia, sillä köyhyys muun muassa on yhteydessä syrjäytymiseen ja saattaa altistaa mielen-terveys ja päihdeongelmille sekä fyysisille sairauksille. (Eskelinen & Sironen 2017, 42–44.)

Köyhyyteen ja avun vastaanottamiseen liitetetään usein häpeää. YK:n köyhyys- ja ihmisoikeusraportoijan Oliver de Schutterin mukaan kielteiset asenteet ja käytös köyhyydessä eläviä kohtaan ovat yhtä syvään juurtunut, toksinen ja haitallinen ilmiö kuin rasismi. Köyhyyssyrjintään pitäisi suhtautua samalla tavoin kuin kaikkeen muuhunkin syrjintään.

De Schutter on huolissaan siitä, että ihmisiä stereotypoidaan ja syrjitään vain siksi, että he ovat köyhiä. De Schutterin mukaan on vaarallinen uskomus, että köyhydessä elävät ovat aina itse vastuussa olosuhteistaan ja olisivat siksi yhteiskunnallisesti jotenkin alemmassa asemassa. Tällä uskomuksella on kuitenkin hänen kokemuksensa mukaan tiukka ote yhteiskunnassa, eikä se tule häviämään itsestään. (The Office of the High Commissioner for Human Rights 2022.) De Schutter käsittelee köyhyysyrjintää Ihmisoikeusneuvostolle tekemässään raportissa ja toteaa, että köyhydessä eläviä ihmisiä luokitellaan edelleen erillisiksi muusta yhteiskunnasta, mikä voi puolestaan vaikuttaa myös identiteetin muodostumiseen (De Schutter 2022, 5–6).

Ylen vuonna 2020 teettämässä kyselyssä pyrittiin selvittämään suomalaisten käsityksiä syrjinnästä. Ketkä ovat Suomessa syrjinnän kohteina ja kokevatko he itse olevansa syrjityssä asemassa. Puolet niistä vastaajista, jotka kertoivat kokevansa syrjintää, nimesivät syrjinnän syyksi erilaisia huono-osaisuuteen liittyviä tekijöitä, kuten työttömyyden tai pienituloisuuden. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan professori Heikki Hiilamo kommentoi kyselyn tuloksia Ylen haastattelussa. Hänen mukaansa syrjinnän kokemus on kytköksissä yhteiskunnallisiin olosuhteisiin ja eriarvoisuuteen. Köyhyys aiheuttaa Hiilamon mukaan syrjinnän kokemuksia, sillä rahan puute voi estää osallistumasta yhteiskunnan normaaliin toimintaan ja vallitsevaan elämäntapaan. Meillä ihmisillä on taipumus vertailla itseämme muihin; jos joka kerta tulee samaan tulokseen omasta huono-osaisuudesta ja huonommuudesta, voi tästä syntyä kokemus syrjinnästä. (Mäki & Toivonen 2020.) Vallitsevilla yhteiskunnallisilla arvoilla ja stereotyyppioilla voi olla suora vaikutus huono-osaisten minäkuvaan. Sosiaalista etäisyyttä luodaan luokittelemalla ihmisiä ”heiksi” ja ”meiksi” sekä kiinnittämällä köyhydessä eläviin ihmisiin leimaavia sosiaalisia nimikkeitä, jotka erottavat heidät valtaväestöstä (Pemberton, Fahmy, Sutton & Bell 2016, 22; Jo 2012, 522–523; Helne 2002, 117; Saari 2015, 94–95).

Kotitalouksien velkaantuminen onkin ajankohtainen aihe: Se oli 124,6 % vuoden 2024 toisella neljänneksellä. Kotitalouksien velkaantumisaste lasketaan Tilastokeskuksen mukaan suhteuttamalla kotitalouksien lainavelat neljänneksen lopussa edeltävien neljän vuosineljänneksen yhteenlaskettuun käytettävissä olevaan tuloon. (Tilastokeskus 2024.) Sosiaalityön kannalta merkityksellistä on myös, että taloudenhallinnan ongelmat saat-

tavat kietoutua osaksi laajempaan elämänhallinnan ongelmatiikkaa. Elämä nyky-yhteiskunnassa onkin aiempaa monimutkaisempaa, mutta myös täynnä erilaisia mahdollisuuksia, valintoja ja houkutuksia. (Hämäläinen 2019.)

Tämä tutkielma etenee siten, että luvussa kaksi käsitellään köyhyyttä ja velkaantumista. Köyhyydestä puhuttaessa on tärkeää huomioida myös yhteiskunnallisia köyhyysdiskursseja, jotka osaltaan ovat mukana luomassa eriarvoisuutta ja empatiakuiluja. Tässä luvussa käsittelen myös sosiaalityön roolia, ja keinoja auttaa ja tukea taloudellisessa ahdingossa olevia henkilöitä. Luvussa kolme käsitellään identiteettiä ja sen muodostumiseen vaikuttavia tekijöitä yleisellä tasolla sekä köyhyydentiteetin näkökulmasta. Tutkimuksen metodologiaa ja toteuttamista kuvataan luvussa neljä. Tutkimustuloksia kirjoittajien näkemyksistä köyhyytensä syistä käsitellään luvussa viisi. Luku kuusi kuvaa kirjoittajien esiin tuomia identiteettikokemuksia ja luvut seitsemän ja kahdeksan käsittelevät heidän suhteitaan toisiin ihmisiin sekä yhteiskuntaan.

2 Köyhyys

2.1 Mitä köyhyys on?

Köyhyys on paljon muutakin kuin vaan aineellista puutetta. Se voi ilmetä vähäisinä vaihtoehtoina, toivon ja näköalan puutteena, huonona itsetuntona ja ulkopuolisuuden kokemuksen tai heikkona terveytenä. Köyhyyttä on vaikea määritellä, sillä köyhyyttä on yhtä monenlaista kuin köyhiä tai pienituloisia ihmisiäkin. (Isola ja Suominen 2016, 29–33.) Eurooppalaisittain yleisin tapa kuvata köyhyyttä on verrata pienituloisen väestöosan tuloja muun väestön tuloihin, jolloin puhutaan suhteellisesta köyhyydestä. Suhteellisessa köyhyysmääritelmässä kriteerit perustuvat sosiaalisen toimintakyvyn rajoituneisuuteen. (Penttilä, Kangas, Nordberg & Ritakallio 2023, 18.) Susanna Mukkilan, Ilari Ilmakunnaan, Pasi Moision ja Paula Saikkosen (2019, 80) näkemys suhteellisesta köyhyydestä poikkeaa vähän edellä esitetystä; köyhäksi he määrittelevät ihmisen tai kotitalouden, jolla ei ole mahdollisuutta saavuttaa yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttäväksi katsottua elintasoja taloudellisten resurssien puutteen takia. Tämän lisäksi heidän mukaansa köyhyys heikentää myös yhteiskunnallisia toimintamahdollisuuksia, minkä vuoksi se on yksi perinteisimmistä sosiaalipolitiikan tutkimuskohteista.

Absoluuttisena tilana köyhyys käsitetään, kun ihmisen koko olemassaolo on uhattuna elämän perustarpeiden, eli ravinnon, suojan puutteen tai fyysisen toimintakyvyn, rajoituneisuuden takia. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan siis tilaa, jossa elämän vähimmäisedellytykset eivät täyty. Käytännössä absoluuttinen köyhyys on siis aliravitsemusta, nälkää ja puutetta inhimilliseen elämään kuuluvista perustarpeista. Vaikka absoluuttista köyhyyttä ajatellaan esiintyvän vain kehitysmaissa, myös Euroopassa se voi koskettaa haavoittuvassa asemassa olevia ihmisryhmiä, kuten asunnottomia tai sosiaaliturvan ulkopuolelle rajattuja paperittomia siirtolaisia. (Eskelinen & Sironen 2017, 4–5.)

Köyhyyden kuvaamiseen on olemassa useita erilaisia mittareita ja rajoja, mutta jokaisessa niistä on kuitenkin omat heikkoutensa. Virallista köyhyysrajaa ei Suomessa ole määritelty, mutta toisinaan sellaiseksi mielletään Tilastokeskuksen pienituloisuusraja. Myös EU käyttää samaa rajaa suhteellisen köyhyysriskin seurantaan. Tilastokeskuksen pienituloisuusrajan mukaan kotitalous on suhteellisessa köyhyysriskissä tai pienituloinen, jos sen nettotulot ovat pienemmät kuin 60 % väestön keskimääräinen tulotaso.

(Mukkila ym. 2019, 80–81.) On hyvä huomioida, että käsitykset köyhyydestä perustuvat myös vallitseviin yhteiskunnallisiin arvoihin ja normeihin (Mowafi & Khawaja 2005, 260).

Köyhyyttä voi siis määritellä monesta eri näkökulmasta. Itse ajattelen, että olennaisempaa kuin erilaisten euromääräisten mittareiden tuijottaminen, on ihmisen oma kokemus. Oma kokemus köyhyydestä ei ymmärrettävästi voi kuitenkaan toimia ainoana päätöksenteon kriteerinä esimerkiksi erilaisten tukien myöntämisen perusteena. Olli Kangas ja Veli-Matti Ritakallio (2005, 47–48) puhuvat subjektiivisesta köyhyysmittarista. Heidän mukaansa subjektiivinen köyhyysmittari on hyvä työkalu, kun halutaan kartoittaa yhteiskunnallisen huono-osaisuuden laajuutta ja ulottuvuuksia. He viittaavat Turun yliopiston teettämään köyhyyden kyselyyn 2000-luvulla, jonka tuloksena saatiin selville, että köyhien ja muun väestön välillä oli hyvin merkittävät erot itsekunnioituksessa ja omiin vaikutusmahdollisuuksiin luottamisessa.

Vaikka köyhyys mielletään yleisesti ottaen lähinnä riittävien varojen puutteeksi, köyhyys voi itseasiassa olla vaikutuksiltaan hyvin kokonaisvaltainen; se voi vaikuttaa ihmisen elämään, itsetuntoon ja mahdollisuuksiin. Se voi rajoittaa ihmisen sosiaalista osallisuutta, kuluttaa voimavaroja, luoda epävarmuutta ja ahdistusta ja tuottaa stressiä jokapäiväisestä selviytymisestä. Niko Eskelinen ja Jiri Sironen (2017, 23–24) mukaan eläminen tässä nykyaikaisessa vauraassa ja monimutkaisessa yhteiskunnassa vaatii yhä enemmän taloudellisia resursseja, jotta eläminen voisi olla muutakin kuin vain selviämistä. Tunne siitä, että itsellä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin lähes kaikilla muilla, voi olla Eskelisen ja Siroson mukaan hyvin lannistava. Jatkuva taloudellinen niukkuus voi vaikuttaa jopa ihmisen kykyyn tehdä rationaalisia päätöksiä ja johtaa tätä kautta asioiden hoitamatta jättämiseen (Saari 2015, 38–39). Köyhyys voidaan siis nähdä myös taloudellisten resurssien niukkuudesta johtuvana sosiaalisen toimintakyvyn rajoittuneisuutena (Kangas & Ritakallio 2005, 48).

Suomalaisen yhteiskunnan eriarvoistuminen johtuu väestön suuren enemmistön vaurastuessa ja pienen vähemmistön jäädessä pysyvästi takamatkalle (Saarinen 2020, 147). Juho Saaren (2015, 231–233) mukaan 1990-luvun laman jälkeen Suomessa on keskitytty köyhyyden ja huono-osaisuuden vähentämiseen ja eriarvoisuuden kaventamisen jäädessä vähemmälle huomiolle. Tämä johtuu Saarisen mukaan siitä, ettei valtioneuvoston

tasolla ole ollut poliittista tahtoa selvittää ja muokata pysyvän eriarvoisuuden mekanismeja. Kuitenkin eriarvoisuuden poistamisen nostaminen yhteiskuntapolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi olisi hyvinkin perusteltua. On nimittäin olemassa näyttöä siitä, että eriarvoisuus hidastaa talouskasvua ja työllisyyttä sekä johtaa resurssien epätarkoituksenmukaiseen käyttöön. Lisäksi eriarvoisen yhteiskunnan kyky toipua taantumista on tasa-arvoisia yhteiskuntia heikompi. Eriarvoisuuden supistaminen on myös keino lisätä sosiaalista osallisuutta. Köyhyyden ohella käytetään usein myös huono-osaisuuden käsitettä. Juho Saari (2015, 14–15) ja Katri Viitasalo (2021, 219) määrittelevät huono-osaisuuden tarkoittavan ensisijaisesti köyhyyttä ja eriarvoisuutta, jotka perustuvat yhteiskunnallisiin perusrakenteisiin sekä niitä ylläpitäviin arvoihin ja asenteisiin. Huono-osaisien elintaso koostuu yleensä perusturvaan kuuluvista tuista, koska heillä on harvoin työpaikka tai koulutusta.

2.2 Köyhyyden taustalla vaikuttavia tekijöitä

Tutkimuksissa on osoitettu, että köyhyys voi periytyä sukupolvelta toiselle ja lapsuuden perheessä koetuilla toimeentulo-ongelmilla voi olla kauaskantoisiakin seurauksia. Tutkimusten mukaan riski kokea köyhyyttä aikuisiällä on suurempi niillä, joiden lapsuuden perhe on ollut toimeentulotuen saajana. (Saari, Eskelinen & Björklund 2020, 71–72; Eskelinen & Sironen 2017, 30.) Myös rekisteripohjaisiin aineistoihin perustuva tutkimus on osoittanut, että tulotaso periytyy varsinkin tulojakauman ääripäissä, eli pieni- ja suurituloisuus periytyvät todennäköisimmin. Huolestuttavaa onkin, että Suomessa 2000-luvulla köyhyyden periytymisen on nähty jossain määrin vahvistuneen. (Eskelinen & Sironen 2017, 30.) Isolan ja Suominen mukaan suurin jako suomalaisten kesken syntyy usein työssäkävien ja työttömien välillä. Linja näkyy toimeentulon lisäksi myös sosiaalisissa suhteissa ja sosiaalisten riskien realisoitumisena. Tällä Isola ja Suominen (2016) viittaavat pitkittyneen työttömyyden altistavan paitsi toimeentulon, myös terveyden ja sosiaalisen elämän riskeille, stressille ja huonouden kokemuksille. Näillä tekijöillä on myös suora yhteys mielenterveys- ja päihdeongelmiin. (Mt. 2016, 11–12, 74.)

Muita köyhyydelle altistavia tekijöitä ovat puutteellinen tai alhainen koulutus, joka korreloi työttömyyden ja siten myös köyhyyden kanssa (Eskelinen & Sironen 2017, 33; Saari

ym. 2020, 78–83). Työttömyyden lisäksi alhaisen koulutustaso lisää työssäkäyvien köyhyysriskiä. Myös opiskelijat elävät usein pienillä tuloilla, jolloin on oikeutettua puhua opiskelujen aikaisesta köyhyydestä. Myös osa eläkeläisistä kuuluu pienituloisimpien joukkoon, joka koostuu lähinnä Kelan maksaman kansaneläkkeen varassa elävistä. Esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, mielenterveyskuntoutujat ja osatyökykyiset henkilöt ovat ryhmiä, joilla työtuloja ei useinkaan ole kertynyt riittävästi työeläkkeen saamiseksi. Myös yksinelävät ovat usein taloudellisesti tiukoilla asumisen kalleuden takia. Yhtenä merkittävänä köyhyyttä aiheuttavana tekijänä ja toimeentulovaikeuksien taustasyynä onkin pidetty tilannetta, jossa suurin osa tuloista menee asumiseen, eikä rahaa juuri jää muuhun elämiseen. Myös pitkäaikaissairaat ja vammaiset ovat usein pienituloisia ja joutuvat elämään erilaisten tukien varassa, sillä heidän on vaikea työllistyä. Pitkäaikaissairaus tai pysyvä vamma voi aiheuttaa tulojen pienenemisen lisäksi myös menojen lisääntymistä. (Mt. 2017, 33–40.)

2.2.1 Ylivelkaantuminen köyhyyden syynä

Risto Koulun ja Heidi Lindforsin mukaan (2013) käsitteellä ylivelkaantuminen viittaa ongelmiin velan maksamisessa; velallinen on velkaantunut niin paljon, ettei kykene maksamaan takaisin saamiaan luottoja. Maksuhäiriöiden vaikeusaste voi vaihdella vähäisistä viivästyksistä siihen, että koko laina jääkin maksamatta. Ylivelkaantuminen ja maksuhäiriöt eivät ole mikään uusi ilmiö, mutta ongelmaa on kärjistänyt siirtyminen luottoyhteiskuntaan, sillä tällaisessa yhteiskunnassa maksujen laiminlyönnit ovat aiempaa tavallisia. Luottoyhteiskunnassa velkaa otetaan ja annetaan paljon. Koska velallisia on aiempaa enemmän, maksukyvyttömyys muodostaa yhteiskunnallisen ongelman. Insolvenssin käsitteellä tarkoitetaan maksuhäiriöpolitiikkaa. Vaikeat velkaongelmat johtavat herkästi velallisen syrjäytymiseen ja päätymiseen sosiaaliturvan varaan, siksi moderni insolvenssipolitiikka on ottanut tavoitteekseen ylivelkaantuneiden henkilöiden palauttamisen aktiivisiksi yhteiskunnan toimijoiksi. (Kolu & Lindfors 2013,9–11.)

Insolvenssipolitiikan synty Suomessa ajoittuu 1990–1993 laman jälkeiseen aikaan. Talouden lainalaisuuksien muutosten seurauksena ihmiset velkaantuivat laman aikaan

myös ilman omaa syytään ja maksuhäiriöt ja niiden seuraukset käsitettiin yhteiskunnallisiksi ongelmiksi, joihin tuli saada muukin lainsäädännöllinen ratkaisu kuin tehostettu perintä. Myöhemmin vallalle on päässyt uusliberalistinen neuvontaa ja valistusta painottava suuntaus, joka näki velkaantumisen jälleen velallisen omana tietoisena valintana. Ihmisten ajateltiin velkaantuvan kevyin perustein miettimättä edes, kuinka selviytyä veloistaan. Totuus oli kuitenkin toinen; selvityksien perusteella pystyttiin päättämään, että yksityishenkilöiden velkaantuminen liittyi monesti eläketurvaan, mikä teki maksukyvyttömyydestä sosiaalipoliittisen ongelman. (Kolu & Lindfors 2013, 9–11.) Juho Saaren (2015) mukaan Suomessa ylivelkaantumisen tutkimus vakiintui huono-osaisuustutkimuksen osaksi viimeistään 1990-luvun laman jälkeen. Pankkien harjoittaman sääntelyn vuoksi ennen 1980-luvun jälkipuoliskoa luottojen takaisin maksu ei ollut huono-osaisuuteen liittyvä sosiaalipoliittinen kysymys, sillä luotonantoa rajoitettiin siihen aikaan voimakkaasti. Sääntelyn purkamisen seurauksena, myös köyhillä oli mahdollisuus luottoihin, mikä puolestaan johti korkeiden korkojen ja taloudellisen laman yhteisvaikutuksesta monen kohdalla maksuhäiriömerkintöihin ja ylivelkaantumiseen. (Saari 2015, 37.)

Ylivelkaantumisen ongelmaa voi myös osaltaan selittää se, että elämänhallinnasta on yksinkertaisesti tullut nopeasti muuttuvassa maailmassa aiempaa haasteellisempaa, mikä voi näkyä myös oman talouden hallinnan vaikeutumisenä (Hämäläinen 2019). Velkaantumistasella tarkoitetaan velkojen määrää suhteessa käytettävissä oleviin tuloihin. Suomalaisten velkaantumistasella on tällä vuosituhanella yli kaksinkertaistunut. Vuoden 2021 lopussa velkaantumistasella oli 136 prosenttia, kun 1975 suomalaisilla oli velkaa 39 prosenttia käytettävissä olevista tuloista. (Sipola 2022, 171, 188.) Myös luotonantajilla on mahdollisuus toimia vastuullisesti. Stephen A. G. Lea (2021, 168–170) tuo artikkelissaan esiin poliittisia suosituksia, joiden avulla voidaan säädellä ylivelkaantumisen ongelmaa. Esimerkiksi korkosäätely on yksi, jonka avulla voidaan pyrkiä estämään ylivelkaantuneiden lisää velkaantumista.

Simo Sipolan (2022) mukaan vielä 1990-luvulla voimakkaasti velkaantuneita kotitalouksia oli vain muutama prosentti velkaantuneista, mutta nyt 2020-luvulla prosenttiosuus lähenee jo viittä. Lisäksi maksuhäiriömerkintöjä on lähes 400 000 suomalaisella ja määrä on lisääntynyt lähes joka vuosi 2012 alkaen. Tilastot kertovat myös, että maksuhäiriömerkintöjä on keskimääräistä enemmän matalasti koulutetuilla sekä peruskoulussa

heikosti pärjänneillä. Lisäksi maksuhäiriömerkinnöillä on myös tapana kasaantua samoille henkilöille. Syitä tähän voi olla esimerkiksi pienet tulot, elämäntilanteen mullistukset, työttömyys tai ero. Sipolan mukaan maksuhäiriömerkintää ei ole loppujen lopuksi vaikea saada, mutta sen verran pitkästä prosessista on kuitenkin kyse, että vahingossa tai huomaamatta sen on vaikea tapahtua. Tuomioistuimeen asti menevä perintäasia voi paisua monta kertaa alkuperäistä velkaa kalliimmaksi. Ulosottolaitos on tulosvastuussa oleva virasto. Kansainväliset perintäyhtiöt tahkoavat erittäin hyvää liikevoittoa, niinpä suomalaisten lisääntynyt velkaantuminen ja kulutusluottojen yleistyminen on satanut suoraan perintäfirmojen laariin. (Sipola 2022, 174, 176–179, 183–184.)

Tutkimukset ovat osoittaneet, että ylivelkaantuminen jo itsessään kuormittaa ihmistä monella eri tavalla. Se voi aiheuttaa esimerkiksi psykosomaattisia oireita. Liian suuren velkataakan kanssa eläminen voi aiheuttaa myös psyykkisiä oireita, kuten masennusta, ahdistusta tai itsetuhoisia ajatuksia. Itsemurhaa yrittäneitä tutkittaessa on saatu selville, että velkaantuneet ovat olleet muita masentuneempia ja toivottomampia. Tutkimusten mukaan työikäisistä velkaantuneista niinkin suuri määrä kuin puolet näyttää syrjäytyneen pitkäaikaisesti työelämän ulkopuolelle. Syitä tähän saattaa olla esimerkiksi työkyvyttömyys, työmotivaation menetys tai velkaantumisen aiheuttamat lamaavat psyykkiset oireet. (Hintikka, Kontula, Koskela & Viinamäki 1999.) Myös Thomas Richardson, Peter Elliott ja Ronald Robert (2013) kirjoittavat artikkelissa velkaantumisen vaikutuksesta terveyteen. Se vaikuttaa heidän mukaansa negatiivisesti erityisesti psyykkiseen terveyteen.

2.2.2 Köyhyyttä ylläpitävät rakenteet ja käsitykset

Yongmie Nicola Jon (2012) mukaan köyhyyden sosiaalinen konteksti voi vaihdella ajan ja paikan mukaan. Useimmat maailman maat kuuluvat nykyään globaaliin kapitalistiseen talousjärjestelmään, jossa on huomionarvoista sen luontainen kilpailudynamiikka. Tämän dynamiikan kautta se muokkaa köyhyyden ja häpeän yhteyttä, sillä kapitalistiset järjestelmät luovat ympäristön, jossa kilpailusta tulee pakollista kaikille. Ei vain kaupallisille yrityksille, jotka kilpailevat asemastaan markkinoilla, vaan myös ihmiset joutuvat kilpailemaan työpaikoista. Tämä kilpailuprosessi tuottaa väistämättä yhteiskunnassa

”voittajia ja häviäjiä”. Saavutettu aineellinen vauraus aiheuttaa vertailua ihmisten välillä. Pienessä maatalouskylässä tai tasa-arvoisessa sosiaalidemokraattisessa yhteiskunnassa, jossa aineellisissa olosuhteissa ei ole suuria eroja yksilöiden välillä, aineellisesta puutteesta johtuvaa häpeää tunnetaan suhteessa vähemmän. (Jo 2012, 520–521.)

Vallitsevat köyhyysdiskurssit voivat vaikuttaa köyhien elämään esimerkiksi sosiaalipoliittikan suuntausten kautta: Diskurssien voimaa on hyödynnetty maailmalla esimerkiksi työmoraalin juurruttamisessa tai perusteltu sosiaaliturvan leikkauksia viittaamalla tarpeeseen puuttua sellaisen järjestelmän olemassaoloon, jossa ihminen on saamapuolella antamatta mitään vastineeksi yhteiskunnalle. Poliitikot ovat luonnollisesti keskeisiä toimijoita tämän kaltaisten keskustelujen muotoilussa. Tällaiset sosiaalisesti rakennetut mielikuvat voivat osaltaan määrittää köyhyydessä elävien ihmisten kokemia sosiaalisen syrjäytymisen tasoja. Lisäksi kun taloudelliset vaikeudet ja muut sosiaalisesti leimaavat roolit pääsevät kasaantumaan, kuten esimerkiksi työtön, yksinhuoltaja ja maahanmuuttaja, kasvattaa tämä entisestään sosiaalista etäisyyttä. Ihmiset saatetaan jaotella sen mukaan, näyttävätkö he noudattavan rakenteellisia sosiaalisia normeja vai eivät. Tällaisen ajattelun luonnollisena seurauksena voi olla, että ihmiset pyrkivät mieluummin salaamaan sen, että heidän toimeentulonsa koostuu sosiaalietuuksista. Tämä on aivan luonnollinen häpeäreaktio. (Jo 2012, 522–525; Pemberton, Fahmy, Sutton & Bell 2016, 22.)

Köyhyyden ja häpeän välisen yhteyden toimintamekanismina Jon (2012) mielestä toimivat siis hallitsevat näkemykset köyhyydestä. Ne ovat keskittyneet syyllisyyden, vastuun jakamisen ja moraalisen puutteen käsitteiden ympärille. Jo on pohtinut tutkimuksessaan kapitalismin laajempaa sosiohistoriallista kontekstia ja sen osuutta häpeän tuottamiseen ja ylläpitämiseen institutionaalisella tasolla. Köyhyyden ja häpeän välinen yhteys tulisi siksi ymmärtää sosiaalisena prosessina, jota ylläpidetään monimutkaisten kulttuuristen, sosiaalisten ja poliittisten normien ja instituutioiden kautta. Jos toiveena on saavuttaa sosiaalipoliittikkaa ilman syrjintää, tulee ottaa huomioon häpeän käsitettä luovat ja ylläpitävät mekanismit. (Jo 2012, 525–526.) Juho Saari (2015, 14) kirjoittaa huono-osaisuuden olevan sosiaalista etäisyyttä ylläpitävillä sosiaalisilla mekanismeilla sekä erilaisilla kasautuvilla prosesseilla tuotettu tosi asia, jonka laajuutta ja rakennetta säädelään sosiaalipoliittisen järjestelmän institutionaalisen rakenteen avulla. Köyhyyttä ei voi nähdä pelkästään seurauksena yksilöllisistä valinnoista; se on pikemminkin seurausta

yksilöiden, instituutioiden ja laajempien sosiaalisten rakenteiden välisestä monimutkaisesta vuorovaikutuksesta (Jo 2012, 522.; Jørgensen 2024, 36).

Tanskalainen Stina Jørgensen (2024) käsittelee artikkelissaan toimeentulotukijärjestelmän käyttöön sisältyvää leimautumista ja stereotyyppioita. Hänen mukaansa hyvinvointijärjestelmän rakenteet ylläpitävät köyhyyteen kytkeytyvää syrjintää. Toimeentulotukijärjestelmää pidetään yleisesti tasa-arvoa edistävänä välineenä, jonka avulla voidaan taata tarvitseville viimesijainen toimeentulo. Järjestelmä ei ole Jørgensenistä (2024) kuitenkaan neutraali, vaan se osaltaan vahvistaa yhteiskunnallisia normeja kategorioiden ihmisiä heihin, jotka eivät tarvitse yhteiskunnan apua ja heihin, jotka tarvitsevat. Toimeentulotuen saajat nähdään usein passiivisina ja pohjimmiltaan joko yhteiskunnan rasitteina tai sen hyväksikäyttäjinä. Työmarkkinoiden ulkopuolella oleviin henkilöihin suhtaudutaan epäluuloisesti ja heidän työetiikkansa kyseenalaistetaan, mikä taas johtaa heidän leimautumiseensa haluttomiksi työntekoon. Heihin kohdistuu oletus, että he ovat järjestelmän mahdollisia väärinkäyttäjiä. Näin ollen järjestelmä luo ja ylläpitää osaltaan valtdynamiikkaa ja hierarkiaa. Jørgensen väittää, että menneiden aikojen köyhäinhoidon leimaava järjestelmä on vain muuttanut muotoaan tämän päivän toimeentulotuki järjestelmäksi; molempiin järjestelmiin sisältyy samoja käsityksiä leimautumisesta, stereotyyppioista, syrjäytymisestä, rangaistuksesta ja hallinnasta. Modernissa hyvinvointivaltiossa leimaaminen ja moraalinen tuomitseminen ovat kietoutuneet hyvää tarkoittaviin narratiiveihin välittävästä ja myötätuntoisesta valtiosta. Nämä ennakkoluulot ja stereotyyppiat muodostavat osaltaan perustan sille, miten me käsitämme köyhyyden. Esimerkiksi toimeentulotuen saajiin kohdistuu sosiaaliseen asemaan perustuvan syrjinnän vaara. (Jørgensen 2024, 27, 37–39.)

Toistaiseksi sosiaalisen syrjinnän näkökulma ei ole järjestelmällisesti kuulunut EU:n puitteissa toteutettaviin köyhyyden vastaisiin toimiin. EU on kuitenkin asettanut tavoitteeksi köyhyyden poistamisen osana pyrkimyksiään luoda osallistava yhteiskunta. Tämä on kunnianhimoinen tavoite, joka näyttää olevan linjassa sen käsityksen kanssa, että hyvinvointivaltio huolehtii heikoimmassa asemassa olevista kansalaisistaan. Vuosikymmenten strategioista ja ponnisteluista huolimatta tavoitetta ei kuitenkaan ole läheskään saavutettu. Tämän pitäisi herättää perustavanlaatuisempia pohdintoja siitä, mitä köyhyys on ja ovatko sen torjumiseksi käyttöön otetut mekanismit asianmukaisia ja riittäviä. (Jørgensen 2024, 39–40.)

2.3 Me ja he

Sosiaalista etäisyyttä luodaan luokittelemalla ihmisiä ”heiksi” ja ”meiksi” sekä kiinnittämällä köyhyydessä eläviin ihmisiin leimaavia sosiaalisia nimikkeitä, jotka erottavat heidät valtaväestöstä (Pembrton, Fahmy, Sutton & Bell 2016, 22; Jo 2012, 522–523; Helne 2002, 117; Saari 2015, 94–95; Inglis, Sosu, McHardy, Witteveen, Jenkins & Knifton 2025, Discussion). Tällaiset sosiaalisesti rakennetut mielikuvat voivat osaltaan määrittää köyhyydessä elävien ihmisten kokemia sosiaalisen syrjäytymisen tasoja. Vallitsevat köyhyydiskurssit voivat vaikuttaa köyhien elämään esimerkiksi etuuksien kautta. Häpeän läheinen yhteys köyhyyteen on seurausta hallitsevista yhteiskunnallisista diskursseista. Köyhyyden aiheuttamaa häpeää ei tulisi yksilön ominaisuutena, vaan sen sijaan tunnustaa häpeän sosiaaliset syntymekanismit. (Jo 2012, 521–522.)

Juho Saari, Miia Behm ja Krista Lagus (2017, 24, 107–112) kirjoittavat pitkittyneen talouden taantumana kiristävän asenteita sosiaaliturvaa hyödyntäviä kohtaan. Heidän mukaansa uudelleenjakava sosiaalipolitiikka jakaa vain niukkuutta, ja maksajan asemaan itsensä mieltävät ihmiset alkavat enenevässä määrin miettiä etuisuuksien käyttäjien moraalia. Eräs osa asenteiden kiristymisestä on julkilausuttu epäluottamus haavoittuvassa asemassa olevia suomalaisia, ja varsinkin pitkäaikaiset viimesijaisen sosiaaliturvan käyttäjiä, kohtaan. Heidän kunniaansa ja vastuullisuutensa ovat useissa keskusteluissa joutuneet kriittisen arvioinnin kohteeksi. Saari ym. (2017) kirjoittavat, että näissä kriittisiä sävyjä saaneissa keskusteluissa etuuksia ja palveluita pitkäaikaisesti käyttävät henkilöt määrittyvät monesti ”sosiaalipummeiksi” ja heidän olemassaolonsa aiheuttaa jopa moraalipaniikkia. Viimesijaisen turvalla he tarkoittavat asumis-, toimeentulo- ja työmarkkinatukea. Saaren ym. (2017) mukaan suomalaiset suhtautuvat sosiaaliturvasuunnitteluun sitä nuivemmin, mitä vähemmän etuutta tai palvelua saava henkilö on ollut sitä itse rahoittamassa. Jos kyse on ollut ihmisen vapaaehtoisesta valinnasta esimerkiksi työn ja viimesijaisen sosiaaliturvan välillä, päätös tuilla elämisen valitsemisesta ei saa juurikaan ymmärrystä. Sosiaalipummin käsitteeseen liitetään näkemys muiden ihmisten hyväksikäytöstä ja näin ollen sosiaalipummi määrittyy myös kunnianttomaksi kansalaiseksi. Sakari Karvosen, Paula Kestilän ja Laura Saikkosen (2022, 12) mukaan tänä päivänä sosiaalista ja taloudellista turvaa tarvitsevan ihmisen on yhä useammin todistettava tarpeensa ja oikeutensa sosiaalietuuksiin ja yhteiskunnallisissa keskusteluissa on

kuultavissa ääniä, jotka vaativat sosiaaliturvaa vastikkeelliseksi. Vaikka jo vuosikymmeniä on kirjoitettu yhteiskunnallisissa keskusteluissa työn merkityksen vähentämisestä ihmisyttä määriteltäessä, työ on kuitenkin edelleen yksi tärkeimmistä tavoista osallistua yhteiskuntaan ja vain harva jää sen ulkopuolelle omasta tahdostaan. (Karvonen, Kestilä & Saikkonen 2022, 12.)

Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös Sakari Kainulaisen ja Juho Saaren (2018) tutkimuksessa (2018), jossa kartoitettiin vastaajien empatiaa eri väestöryhmiä kohtaan. Heidän tutkimuksensa mukaan suomalaiset ovat varsin yksimielisiä myötätunnon ja ihmisten oman vastuun välisestä suhteesta, eivätkä nämä mielipiteet vaihtelee puoluekantojen mukaan. Selkeästi ilman omaa syytään vaikeaan asemaan joutuneet saivat siis osakseen selvästi enemmän välittämistä ja empatiaa kuin ne, joiden oletettiin aiheuttaneen itse ongelmansa. Suurinta myötätuntoa osoitettiin lapsille, vanhuksille ja vammaisille, kun taas vähiten myötätuntoa saivat päihdeongelmaiset ja ylivelkaantuneet. Itseasiassa ylivelkaantuneita kohtaan tunnettiin kaikista vähiten empatiaa, sillä heidät nähtiin itse syyllisinä omaan haastavaan tilanteeseensa. (Mt. 2018, 321–322.) Sosiaalinen etäisyys on toinen käsite, jonka kautta valtaväestön ja siitä eriytyneiden ryhmien välisiä suhteita on kuvattu ja tutkittu. Luokat, kulttuurit ja statukset ovat tekijöitä, jotka ovat osaltaan rakentamassa pohjaa sosiaaliselle etäisyydelle. Solidaarisuusvajeella tarkoitetaan haluttomuutta osallistua heikommassa asemassa olevien tulonsiirtojen ja palveluiden rahoittamiseen. (Saari 2015, 89, 94–95.)

Sakari Kainulainen ja Juho Saari (2018, 310–311) kirjoittavat artikkelissaan rakenteellisista jaoista ja kulttuurisista eroista, jotka toimivat heidän mukaansa poliittisen organisoitumisen ja resurssien kohdentamisen perustoina Suomessa. Suomessa on monia vaikiintuneita tapoja jakaa ihmisiä esimerkiksi maalaisiin ja kaupunkilaisiin, tuottajiin ja kuluttajiin. Suomalaiset eivät myöskään ole tasa-arvoisia, mitä tulee vaikutusvaltaan ja suomalaiset eivät myöskään suhtaudu kaikkiin väestöryhmiin samalla tavalla; jotkut väestöryhmät ovat vahvemmin myötätuntomme, piirissä kuin toiset. Ääritapauksissa väestöryhmien välille voi muodostua niin sanottu empatiakuilu. Empatiakuilussa on kyse siitä, että jotkut väestöryhmät määrittävät toiset väestöryhmät pitkälti myötätuntonsa ulkopuolella oleviksi muukalaisiksi, joiden elämäntilannetta ja -tapaa voidaan kritisoida. Kainulaisen ja Saaren mukaan iso osa ihmisten poliittisesta käyttäytymisestä ja kollektiivisesta toiminnasta on selitettävissä itsekkäillä valinnoilla, joilla tähdätään oman edun

edistämiseen joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. Toisin sanoen jokaisella keskeisellä puolueella on sellainen rakennepoliittinen intressi, joka myötäilee sen jäsenkunnan arvostuksia ja etuja. Kainulainen ja Saari (2018) käyttävät analyysissään empatian käsitettä samassa merkityksessä myötätunnon käsitteen kanssa. Yhteiskunnallinen empatiakuilu on sitä syvempi, mitä vähemmän ihmiset tuntevat myötätuntoa toista väestöryhmää kohtaan. Suomalaisena esimerkkinä tämänkaltaisesta sosiaalisesta etäisyyden luomasta empatiakuilusta Kainulainen ja Saari mainitseva vuosien ajan velloneen keskustelun sosiaalipummeista, eli viimesijaisen sosiaaliturvan pitkäaikaisasiakkaita.

Köyhyyteen ja velkaantumiseen on liitetty myös kunniallisuuden käsite. Yleensä kunnian käsite yhdistetään rehellisyyteen ja nuhteettomuuteen. Kunniallisen ihmisen määrittelyyn usein ihmisenä, joka hoitaa velvoitteensa ja velkansa, pitää sanansa, noudattaa määräyksiä ja lakeja sekä elää muutenkin nuhteetonta elämää. (Sipola 2022,28.) Viimesijaisella sosiaaliturvalla elämisen oikeutus on muuttunut noin viimeisen 20 vuoden aikana samalla, kun aktivoinnin merkitys politiikan tavoitteena on korostunut. Sosiaalisten oikeuksien merkitys on heikentynyt ja liitetty aktivoinnin näkökulman kanssa tiiviimmin yhteen (Saari ym. 2017, 231). Tuomo Laihiala ja Maria Ohisalo (2017, 137) kirjoittavat empatiakuilun ja solidaarisuusvajeen taustalla olevan näkemyksiä huono-osaisten ansaitsemattomuudesta. Ansaitsevuuden käsitteen yhteydessä puhutaan usein myös kunniallisesta, ansaitsevista sekä kunniaattomista, ansaitsemattomista köyhistä. Heikki Hiilamon (2010, 269) mukaan perinne jakaa köyhät kunniaattomiin ja kunniallisiin on vuosisatoja vanha. Kunniaattomilla tarkoitetaan siis niitä köyhiä, jotka olisivat kykeneviä töihin, mutta eivät niihin ryhdy ja kunnialliset ovat luonnollisesti niitä, jotka tekisivät töitä, jos vain pystyisivät.

Kulttuuristen tekijöiden lisäksi myös oman aseman turvatuksi tunteminen on keskeisessä roolissa empatian kokemisessa, eli mitä turvatumaksi ihminen kokee oman asemansa, sitä empaattisempi hän on muita kohtaan ja päinvastoin. Lisäksi koetuilla elämäkokemuksilla on vaikutusta, sillä empatiaa on helpompi tuntea niitä kohtaan, joiden tilanteeseen voi samaistua. Sosiaali- ja terveystieteellisesti onkin merkitystä, millaiset myötätuntoon liittyvät arvostukset ohjaavat hallitukseen valikoituneita puolueita. Ihmisten myötätuntoon sekoittuu sekä poliittisten puolueiden luomia mielikuvia, että ihmisten omaan yhteiskunnalliseen asemaan ja kokemuksiin pohjautuvia näkökulmia. (Kainulainen & Saari 2018, 312–313.)

Mikko Niemelä tutki vuonna 2007 suomalaisten ajatuksia köyhyyden syistä. Aiempien kansainvälisten vertailujen pohjalta hänen ennako-oletuksensa oli, että suomalaiset painottaisivat muiden pohjoismaalaisten tapaan enemmän rakenteellisia kuin yksilöllisiä syitä. Niemelän toinen ennako-oletus oli, että Suomessa yksilöllisiä syitä korostettaisiin kuitenkin enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Hänen tutkimuksensa tulokset osoittivat, että selkeä väestön enemmistö näkee köyhyyden syiksi yksilön ulkopuoliset rakenteelliset ja fatalistiset tekijät. Selvästi vähemmän oli niitä ihmisiä, jotka ajattelivat, että köyhyys olisi seurausta yksilön omasta toiminnasta tai yhteiskunnan epätasa-arvoisuudesta. Kainulaisen ja Saaren tutkimuksessa selvitettiin suomalaisten empatian jakautumista eri väestöryhmien kesken, kun taas Niemelän tutkimus lähestyi suomalaisten mielipiteitä erilaisen näkökulman kautta. Niemelä toikin esiin mielenkiintonsa tutkia tulevaisuudessa vaihtelisivatko köyhyyden syitä koskevat mielipiteet, jos selitettävänä muuttujina olisivatkin tiettyjen väestöryhmien köyhyys. (Niemelä 2007, 584, 588, 595.) Näiden kahden tutkimuksen välillä on mennyt aikaa yli vuosikymmen, mikä on myös syytä huomioida, sillä ihmisten mielipiteet ja tapa ajatella voivat muuttua ajan saatossa.

2.4 Köyhyys ja sosiaalityö

Anna-Mari Isola ja Esa Suominen (2016, 19–23) kirjoittavat köyhyyden ja nälän olleen vieraanamme Suomessa historiallisesti katsottuna lähes aina. Köyhän ja agraarisen Suomen elintaso oli selvästi ympäröiviä yhteiskuntia alhaisempi ja myös hyvinvointivaltion instituutioiden rakentaminen alkoi meillä länsimaisia naapureitamme myöhemmin. Silloin iso osa kansaa eli köyhyydessä ja köyhyys oli kaikkia kansankerroksia yhdistävä tekijä. Poliitiikan fokus oli selkeämmin yhteisessä yrityksessä nostaa koko väestön elintaso, eikä erilliselle köyhyyspolitiikalle ollut tuolloin tarvetta. Sosiaalipoliitiikan suuntaan ja köyhimpien asemasta käytävän keskustelun luonteeseen on vaikuttanut suomalaisen yhteiskunnan sosioekonomisen rakenteen muutos. Sosiaalipoliittisen universalismin henki oli, että ihmisen arvo ei ole ainakaan kokonaan sidoksissa hänen työpanokseensa ja siksi tarvittiinkin erilaisia instituutioita, kuten sosiaalivakuutusta ja terveyspalveluja takamaan kaikille mahdollisuus toimeentuloon. Universalismi edellyttää kuitenkin korkeaa työllisyyttä toteutuakseen. 1990-luvun laman myötä kaikkein köyhimmät jäivät keskiluokan kelkasta. Vähimmäisturvan varassa elävien suhteellinen tulotaso heikkeni ja

rakenteellinen työttömyys jäi pysyvästi aiempaa korkeammalle tasolle. (Ks. myös Haapala & Lloyd 2018, 22–23; Hannikainen 2018, 263.)

Ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn näkökulmasta olisi tärkeää, että tarjolla olevista palveluista olisi riittävästi tietoa saatavilla. Ongelmana onkin, että asiakkailta ei välttämättä ole tietoa neuvonta- ja tukipalveluista, jolloin he eivät osaa niihin hakeutuakkaan. Tämän lisäksi talousneuvontaan liittyvien palvelujen tarvitsijoita ei myöskään usein tunnusteta ajoissa heidän asioidessaan muissa palveluissa. (Hämäläinen 2019.) Haasteita esiintyy myös prosessin muissa vaiheissa. Mari Suonio, Sakari Kainulainen, Titi Gävert, Raija Väisänen & Juho Saari (2017, 284) kirjoittavat, että sosiaalityön asiakkaan selviytymisen tukemisen ja palvelujärjestelmän yhteensovittamisessa on monia ongelmia. Esimerkiksi palvelut eivät välttämättä kannusta asiakasta muutokseen, vaikka hänelle tarjottaisiin tukitoimia runsaasti. On myös syytä huomioida, että riittämättömät tai väärään aikaan tarjotut palvelut voivat itsessään aiheuttaa sosiaalisia ongelmia. Henkilökohtaiseen keskustelutukeen ei välttämättä ole arjessa aikaa, vaikka asiakkailta olisikin selkeä tarve siihen. Sosiaalitoimissa ja muissa julkisissa palveluissa työskenneltäessä kiire on usein valitettavasti vallitseva yleistila (Ks. myös Hämäläinen 2019).

Aapo Hiilamo (2019, 3) on listannut tekijöitä, jotka tulisi huomioida käytännön työssä velkaongelmia kokeneiden henkilöiden kanssa; 1) tiedostaa velkaongelmat merkittävänä yksilön mielenterveyden määrittäjänä, 2) ohjata ylivelkaantuneet saamaan apua velkaongelmiinsa, 3) vähentää velkaongelmiin liittyvää stigmaa ja häpeää sekä 4) viestiä ylivelkaantuneille, etteivät he ole yksin ongelmiansa kanssa. Tarjotuista palveluista huolimatta muutosta ei välttämättä synny, jos asiakkaalta puuttuu motivaatio muutokseen. Esimerkiksi koettu köyhyys saattaa itsessään estää elämäntilanteen muutoksen, sillä asiakkaan kaikki voimat voivat mennä taloudellisten resurssien puutteen aiheuttamaan kamppailuun. Sosiaalialan työntekijöillä on usein liian vähän mahdollisuuksia vastata asiakkaan psyykkisiin ja sosiaalisiin tarpeisiin (Gävert ym. 2017, 284.) Johanna Kallion, Helena Blombergin ja Cristian Krollin (2011, 252) mukaan sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaiset näkemykset huono-osaisista ja huono-osaisuudesta voivat vaikuttaa siihen, millaisia palveluja he asiakkailleen tarjoavat, keitä he pyrkivät auttamaan aktiivisimmin ja miten he suhtautuvat asiakkaisiinsa erilaisissa tilanteissa. Sosiaalityöntekijöillä onkin usein valtaa määrittää, miten he työtään tekevät, sillä heille on annettu harkintavaltaa

soveltaa lainsäädäntöä. Harkintavallan käyttö voi näkyä esimerkiksi päätöksien laatimissa, asiakkaiden valikoimisessa tai tarveharkintaa käytettäessä.

Sipola (2022, 192) kirjoittaa pienituloisten, toimeentulotukea saaneiden lasten perivän muita huonommat lähtökohdat taloudelliseen pärjäämiseen; heillä on aikuisena useammin maksuhäiriömerkintöjä kuin hyvätuloisissa perheissä kasvaneilla. Onkin siis tärkeää pyrkiä katkaisemaan ylivelkaantumisen kierre. Keinoja siihen on esimerkiksi sosiaaliset luotot ja muun talouden hallinnan apu. Sipolan mukaan Takuusäätiö ja osa kunnista myöntää sosiaaliluotoksi kutsuttuja lainoja, jotka on suunnattu ylivelkaantuneille ja sellaisille vähävaraisille, jotka eivät saa muualta lainaa. Lakisääteistä sosiaaliluototus ei kuitenkaan ole ja osa kunnista onkin siitä luopunut. Sosiaalisen luototuksen ja muiden tukijärjestelmien lisäksi tarvitaan sellaista lainsäädäntöä, joka auttaa velkaongelmien selvittämisessä. Tästä hyvä esimerkki on velan lopullisesta vanhentumisesta säädetty laki, joka tuli voimaan 2020. Tämän lain mukaisesti velat vanhenevat 20 vuoden kuluttua niiden erääntymisestä. Positiivinen luottorekisteri puolestaan perustettiin vuonna 2024. Sen tarkoitus on auttaa ylivelkaantumisen torjunnassa. Positiiviseen luottotietorekisteriin kerätään kansalaisten eri luottolaitoksista ottamat velat, mikä helpottaa luotonantajia lainanhakijan luottokelpoisuuden arvioinnissa. (Finanssiala 2025.)

Sitran asiantuntija Timo Hämäläinen (2019) pitää suomalaisen palvelujärjestelmän suu-
rimpana heikkoutena ennaltaehkäisevän toiminnan vähäisyyttä ja tehottomuutta. Järjestelmää hän pitää pirstaleisena. Pääpaino on Hämäläisen mukaan korjaavissa palveluissa ja organisaatioita vaivaa resurssien puute. Talous- ja velkaneuvonnan organisointi, laatu ja saatavuus on vaihtelevaa. Anniina Kaittila, Meri Moisio, Katri Viitasalo, Henna Isoniemi, Sanni Välimäki ja Mia Hakovirta (2022, 9–10) kirjoittavat talousvaikeuksien kytkeytyvän usein osaksi tilanteita, joita sosiaalityön asiakastyössä muutenkin kohdataan. Sosiaalityön näkökulmasta apu voisi olla vaikuttavampaa, jos tukea tarjottaisiin samalla myös taloudellisiin haasteisiin, koska taloudellisten haasteiden tiedetään heikentävän yksilöille ja perheille tarjottavan tuen vaikuttavuutta. Pirstaleisuus on myös heidän mukaansa ollut palveluissa haaste, mikä on näkynyt myös talousvaikeuksiin tarjolla olevassa tuessa. Haasteellista palveluiden saatavuuden ja toimivuuden kannalta on, että Suomessa talous- ja velkaneuvonta sekä psykososiaalinen tuki ovat erillä toisistaan, eli rahavaikeuksia käsitellään muusta elämäntilanteesta ja tuen tarpeesta erillisenä. Myös Yongmie Nicola Jon (2012) mukaan köyhyydessä elävän ihmisen psyykkistä hyvinvointia

on edelleen taipumus käsitellä lähinnä suppealla yksilötasolla tai täysin erillisenä hänen taloudellisista ongelmistaan tai laajemmasta sosioekonomisesta ja poliittisesta kontekstista. Tämä voi johtua siitä, että köyhyydestä keskusteltaessa saatetaan keskittyä pelkästään taloudelliseen puoleen, jolloin köyhyydessä elävien todelliset tunteet ja kokemukset jäävät huomioimatta. Esimerkiksi sosiaalityön näkökulmasta on tärkeää huomioida ihmisen kokonaisvaltainen elämäntilanne; emme pysty täysin ymmärtämään köyhyyden vaikutusta ihmisten elämään ilman, että kiinnitämme huomiota myös köyhyyden tunnepuoleen. Jo puhuu tutkimuksessaan köyhyyden psykososiaalisesta ulottuvuudesta. Jo uskoo, että köyhyyden psykososiaaliseen puoleen ottaminen mukaan yhteiskunnallisiin keskusteluihin, voi auttaa vähentämään köyhyyteen liittyvää häpeää sekä auttaa luomaan empatian sillan eri yhteiskuntaluokkien välille. Jo mukaan sosiaalinen ulottuvuus tulee ottaa mukaan keskusteltaessa köyhyyden ydinominaisuuksista. Hänen mielestään köyhyyden ja häpeän välinen yhteys on yhteiskunnallisesti rakennettu. Meidän tulisikin tarkastella kulttuuri- ja sosiaalipoliittisten instituutioiden erityistä roolia köyhyyden häpeän synnyttämisessä ja ylläpitämisessä, jotta voisimme ymmärtää tätä yhteyttä paremmin. Ja kuinka nämä diskurssit on sulautettu mukaan poliittiseen ideologiaan ja kuinka niitä käytetään edelleen poliittisten agendojen muokkaamiseen. (Jo 2012, 515–516.)

Taloussosiaalityö onkin yksi auttamistapa, jonka avulla talousvaikeuksiin joutuneita voidaan sosiaalityön kontekstista tukea. Taloussosiaalityössä korostetaan taloudellisen hyvinvoinnin merkitystä osana sosiaalityön käytännöissä toteutettavaa kokonaisvaltaista työskentelyotetta, joka voi sisältää esimerkiksi psykososiaalista tukea, ohjausta ja neuvontaa. Taloussosiaalityö voi sisältää myös yhteiskunnallista vaikuttamistyötä. (Viitasalo 2021, 219.) Jotta sosiaalityöntekijät voivat tehokkaasti auttaa asiakkaitaan selviytymään taloudellisesta ahdingosta, sosiaalityöntekijöiden itsensä on oltava talouslukutaitoisia, eli ymmärrettävä markkinataloutta ja velkaantumista (Loke & Hageman 2013, 78). Englantilaisien Greg Mantlen ja Dave Backwithin (2010, 2393) mielestä köyhyyden vähentämisen näkökulmasta työskennellessä sosiaalityön on oltava myös yhteisöllistä. He puhuvat köyhiin asuinalueisiin jalkautuvan sosiaalityön puolesta. Ajatuksena on mennä ihmisten luo heidän omassa elinympäristössään tarjoamaan matalan kynnyksen palveluita. Tämän kaltainen työskentelymalli voi hyödyttää varsinkin niitä ihmisiä, joiden on vaikea lähteä hakemaan itselleen apua.

Anna-Maria Isolan, Elina Turusen ja Heikki Hiilamon (2016, 150) mukaan pitkittyneessä köyhyydessä elävien ihmisten hyvinvointia edistäisivät tulojen säännönmukaisuus, elämän ennakoitavuus sekä kokemukset autonomiasta ja elämän merkityksellisyydestä. Näiden lisäksi tarvitaan myös vastavuoroisia ihmissuhteita, joista köyhät kokevat helposti puutetta. Köyhyyttä ja huono-osaisuutta on lähestytty tutkimuksissa myös elämänlaadun, sosiaalisen osallisuuden sekä toimintakyvyn käsitteiden kautta. Elämänlaadulla on tässä yhteydessä tarkoitettu, sitä miten tyytyväinen ihminen itse on omaan tilanteeseensa, sen sijaan, että keskityttäisiin yksinomaan taloudellisiin näkökulmiin. Toimintakykyä käsittelevissä tutkimuksissa keskeistä on ollut ihmisen taito kääntää käytössään olevat resurssit elämänlaaduksi. Osallisuuden tutkimus on jakautunut edelleen sosiaalisen pääoman, ulossulkemisen, laitospäästä ja osallisuutta edistävien palveluiden tutkimiseen. On tärkeä huomioida, missä määrin erilaiset oppimista ja empatiakykyä heikentävät elämäntilanteiden ongelmat rajoittavat ihmisen kykyä käyttää resurssejaan. (Saari 2015, 38–39.)

3 Identiteetti

3.1 Identiteetti käsitteenä

Persoonalliseen identiteettiin voidaan katsoa sisältyvän yksilön tietoiset asenteet itseä kohtaan, itseen kuuluvaksi ajatellut piirteet, arvot ja asenteet sekä itseen sisällytettävät tunteet ja tavat kontrolloida ja ilmaista niitä. Persoonallinen identiteetti tarkoittaa siis sitä, miten ihminen näkee ja määrittää itsensä ja suhteensa maailmaan. (Toskala & Hartikainen 2005, 54.) Ville Pitkänen ja Jussi Westinen (2018, 7) ovat tutkineet suomalais-ten identiteettejä. Myös he määrittivät identiteetin tarkoittavan erilaisia tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät itsensä suhteessa muihin sekä ympäröivään yhteiskuntaan. Eli toisin sanoen miten identifioidumme erilaisiin ryhmiin. Identiteetti ja sen eheys on olemassaolomme ja mielenterveytemme kannalta tärkeää ja siksi identiteetin ylläpitämiseksi on olemassa monia suojaamis- ja puolustusmekanismeja (Matikainen 2020, 93).

Ihminen on sosiaalinen olento ja identiteetti käsittää kaiken sen, minkä kautta ihminen näkee ja määrittää itsensä suhteessa ympäröivään maailmaan (Toskala & Hartikainen 2005, 54). Identiteetin käsitteen avulla onkin mahdollista tarkastella ihmisen kokemusta, rooleja, minuutta ja samastumiskohteita erilaisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa (Vignoles 2017, 1). Sosiaalista identiteettiämme määrittelemme samaistumalla erilaisiin ryhmiin; arvotamme omaa ryhmää ja identiteettiä vertaamalla sitä toisiin ryhmiin. Tämä tapahtuu usein hyvin automaattisesti, emmekä aina välttämättä edes tiedosta sitä. (Matikainen 2020, 89.) Myös Alexander Haslam, Jolanda Jetten, Tom Postmes ja Catherine Haslam (2009, 2,5) tuovat esiin artikkelissaan ihmisten sosiaalista luonnetta; heidän mukaansa meidät on suunniteltu elämään sosiaalisissa ryhmissä. Myös heidän mukaansa me määrittelemme itseämme suhteessa muihin ihmisiin ryhmiin kuulumisien mukaan. Tällä voi olla sekä positiivisia, että negatiivisia vaikutuksia identiteettiimme.

Identiteetillä voidaan viitata myös sosiaaliseen luokkaan tai henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, jotka erottavat meidät muista. Identiteetin käsite on melko monimutkainen sosiaalinen rakennelma. Onkin melko vaikeaa antaa sille lyhyt määritelmä, joka kattaisi kaikki sen merkitykset. (Fearon 1999, Abstract, 1.) Käsitteenä identiteetti liittyy ihmisen

käyttäytymiseen ja oman itsensä määrittämisen. Identiteetti, eli suhteellisen syvä ja pysyvä sisäinen kokemus ja näkemys itsestä, voi perustua esimerkiksi henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, arvoihin, uskomuksiin, kulttuuriin ja/tai sukupuoleen. Identiteetti voi olla ristiriitainen ja monimutkainen kokonaisuus näistä kaikista tekijöistä ja se kehittyy elämän varrella, joten se voi jossain määrin muuttua. Siihen vaikuttavat myös ympäristö ja elämäkokemukset, sillä identiteettiin sisältyy myös ihmisen käsitys maailmasta. Myös suvun ja perheen historia voi muokata osaltaan identiteettiä. (Lassander 2024, 23–24.)

Tutkittaessa ihmisten identiteettiä, elämän arvoilla ja ihmissuhteilla on merkityksensä; millaiset asiat tai tekijät auttavat selviytymään arjesta ja tuovat elämään iloa. Omien arvojen sijaan yksilön elämää saattavat ohjata myös muiden toiveet (Carter 2020, xvii–xviii). Omien arvojen taustalla voi siis olla myös hyväksynnän hakemista tai jäykkiä mielensisäisiä sääntöjä. Esimerkiksi ihminen voi ajatella, hänen täytyy suoriutua täydellisesti, että olisi riittävä ja onnistunut. Nämä säännöt voivat olla tietoisia tai tiedostamattomia. Ihmisen identiteetti koostuukin joukosta ominaisuuksia, jotka yhdessä muodostavat yksilöllisen kokonaisuuden (American psychological association 2018; Vignoles 2017, 1). Myös Mika Lassanderin (2025) mukaan arvot luovat perustan valinnoille, toiminnolle ja motivaatiolle; niillä on henkilökohtainen merkitys, ja ne koetaan tärkeiksi. Arvoihin vaikuttaa myös yhteisön normit, eli jaetut käsitykset oikeasta ja väärästä, siitä mikä on tavoittelemisen arvoista ja mitä tulisi välttää. (Mt. 2025.) Näitä ominaisuuksia voivat olla esimerkiksi koulutus, ammatti, ulkonäkö, kokemukset, etnisyys, kansallisuus, perhe, sosiaalinen yhteisö, sukupuoli, persoonallisuus, uskonto, arvot, tavoitteet, muistot ja kiinnostuksen kohteet (Gupta 2023). On myös syytä huomioida mikä rooli myös tunteilla on siinä, miten määrittelemme itsemme. Tunteet vaikuttavat käyttäytymiseemme ja siihen perspektiivin, josta maailmaa katselemme. Tässä tutkielmassa olen ottanut myös tunteet mukaan osaksi identiteetin määrittelyä, sillä ajattelen, että ne ovat osa minuuttamme. (Zerbe, Charmine, Ashkanasy & Petitta 2017, xv.)

3.2 Köyhyysidentiteetti

Sachin Banker, Syon P. Bhanot ja Aishwarya Deshpande (2020) käyttävät artikkelissaan termiä köyhyysidentiteetti. Köyhyysidentiteetti muokkaa heidän mukaansa köyhien väestöryhmien käyttäytymistä ja vaikuttaa muun muassa päätöksien tekoon ja ongelmien ratkaisukykyyn (Ks. myös Saari 2015, 39). Banker ym. (2020) mukaan köyhyys identiteetti voi vaikuttaa henkilön selviytymiseen hyvinkin laaja-alaisesti. Mitä pidempään henkilö elää puutteessa ja niukkuudessa, sitä pysyvämpi köyhyysidentiteetti on. Kuitenkin niinkin yksikertainen keino, kun mahdollisuus keskusteluapuun voi auttaa ihmistä selviämään köyhyyden tuoman haasteiden kanssa. (Mt. Abstract, Introduction.) Köyhyydessä eläminen voi saada ihmisen vihaiseksi ja epätoivoiseksi. Usein tähän liittyy myös epäoikeudenmukaisuuden tunne. (Sen 2008, 8.)

Myös Nancie Hudsonin (2015, 111, 121–122) mukaan köyhyys on enemmän kuin tulotaso; se on sosiaalisesti rakennettu identiteetti, joka jättää arpia ja aiheuttaa psykologista köyhtymistä. Hudson käy artikkelissaan läpi omakohtaisia kokemuksia, joita hän on tarkastellut sosiaalisen identiteetti teorian läpi. Hän kuvailee köyhyyden stigmaa ja sen vaikutusta vuorovaikutussuhteisiin. Leimaaminen aiheutti kärsimystä, jota hän vertaa pahoinpitelyyn. Tämä oli hänelle traumaattinen kokemus, joka vaikutti hyvinvointiin ja turvan tunteeseen. Hudson muistuttaa, että köyhyydellä on aina sosiaalinen ulottuvuutensa; ihminen on joko kunniallinen ja hyväksytty köyhä tai kunniaton ja ei hyväksytty. Pysyvä köyhyys yhdistetään usein laiskuuteen ja moraaliseen puutteeseen.

Juho Saari (2015) kirjoittaa, että köyhyys tutkimuksissa tarkastellaan usein sitä, missä määrin ihminen itse näkee ja määrittelee itsensä huono-osaiseksi tai köyhäksi ja miten taloudellisesti tiukkaa hän itse kokee elämänsä olevan. Köyhyys ja huono-osaisuus liitetään usein käsitteellisesti yhteen. Muita vahingoittunutta identiteettiä kuvaavia käsitteitä ovat stigman lisäksi sosiaalinen kärsimys ja sosiaalinen häpeä. Saaren mukaan keskeistä on missä määrin erilaiset oppimista ja empatiakykyä heikentävät elämänhallinnan ongelmat rajoittavat ihmisen kykyä käyttää resurssejaan. Identiteettiä voidaan arvioida epäonnistumisen kokemuksen, haavoittuneisuuden, kehonkuvan ja elämänhallinnan avulla, sillä voi olettaa, että mitä enemmän näihin liittyviä negatiivisia kokemuksia ihmisille on kertynyt, sitä voimakkaampi huono-osaisuuden identiteetti hänellä on.

Onkin selvää, että nämä kokemukset voivat heikentävää ihmisen elämän laatua. Saaren mukaan huono-osaisen identiteetistä voi erottaa kaksi osaa. ”Kolhittu minuus”, jonka perustana on yhteiskunnan eriarvoisuus, tyytymättömyys omaan kehoon sekä toistuvat epäonnistumiset. Toisaalta minuus voi kytkeytyä myös pärjäämiseen esimerkiksi addiktioiden kanssa. Sosiaalisten kohtaamisten nähdään rakentuvan arvostuksesta, yhteisöllisyydestä, luottamuksesta, lapsuuden kokemuksista ja sosiaalisista suhteista, sillä nämä kaikki kytkeytyvät vahvasti toisiinsa. (Mt. 2015, 38–39, 197–198.)

Koettu identiteetti on Juho Saaren (2015) mukaan tärkeä osa huono-osaisuuden määrittelyssä. On myös tärkeä huomioida, että ihminen voi olla aineellisten resurssien suhteen köyhä sekä tyytymätön elämänlaatuunsa, mutta se ei automaattisesti tarkoita, että hänellä olisi köyhän tai huono-osaisen identiteetti. Saaren mukaan tätä voi selittää esimerkiksi se, että ihminen on niin sopeutunut tilanteeseensa, ettei hän vertaa itseään muihin. Ihminen saattaa myös pyrkiä suojaamaan itseään kieltäytymällä tunnustamasta tosiasioita. Saari tuo esille, että pienituloisuus voi olla myös tietoinen valinta. Huono-osaisuusidentiteetillä on yleensä yhteys elintason ja elämänlaatuun; mitä heikommassa asemassa ihminen on elintasonsa suhteen ja mitä heikommaksi hän arvioi elämänlaatuunsa, sitä todennäköisemmin hän kokee itsensä huono-osaiseksi. (Saari 2015, 166.) Anna-Maria Isola ja Esa Suominen (2016, 29) mukaan huono-osaisuuden yhteydessä on käyty myös keskustelua sen synnyttämästä alakulttuurista. Huono-osaisilla ei ole keinoja tavoitella yhteiskunnassa yleisesti arvostettuja asioita, joten vastareaktioina osa heistä saattaa kiistää yleisesti tavoiteltujen asioiden arvon. Kyse on tarpeesta käyttää edes sitä vähää valtaa, mikä on heidän ulottuvillaan.

Köyhyydentiteetin olemassaolosta löytyy myös vastakkaisia näkemyksiä; Anna-Maria Isola ja Reetta Siukola (2017, 123) ovat sitä mieltä, ettei ole olemassa köyhän identiteettiä. Heidän tutkimustuloksiansa mukaan ihmiset ennemminkin pyrkivät pyristelemään järjestelmän tarjoamista ongelma kategorioista pois.

4 Tutkimus

4.1 Tutkimuskysymykset ja metodologiset valinnat

Tässä tutkimuksessa tarkastelen kirjoittajien arvoja, tunteita, sosiaalisia suhteita sekä suhdetta yhteiskuntaan osana heidän identiteettiään, sillä identiteetti tarkoittaa sitä, miten ihminen määrittää itsensä ja suhteensa ympäröivään maailmaan (Toskala & Hartikainen 2005, 54.) Tutkimukseni käsittelee myös velkaantuneiksi ja köyhiksi itsensä määrittelevien kirjoittajien kuvauksia köyhyytensä syistä. Tämän päivän köyhyysdiskurssit näyttävät kytkeytyvän enemmän tai vähemmän ajatukseen, että ihminen on itse vastuussa omasta elämäntilanteestaan (Jo 2012, 521–522). Tämän tutkimuksen kautta haluan selvittää pitääkö tämä yleistys paikkaansa tämän aineiston kirjoittajien kohdalla. Ymmärrän, ettei aineiston pohjalta voi todennäköisesti johtaa selkeitä syy- ja seuraussuhteita, mutta olen kiinnostunut siitä, miten kirjoittajat itse näkevät köyhyyden ja yli-velkaantumisen syyt.

Näkökulmani onkin köyhyyden ja velkaantumisen vaikutukset kirjoittajien identiteettiin. Kaikkia identiteettiin mahdollisesti vaikuttavia tekijöitä en pysty tutkimukseen mukaan ottamaan, joten olen valinnut tekijät, jotka mielestäni vaikuttivat merkittävimmitä kirjoittajien identiteetin näkökulmasta. Tutkimuskysymykseni ovat tarkentuneet prosessin edetessä nykyiseen muotoonsa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Mitkä ovat kirjoittajien näkemykset heidän köyhyytensä syistä?
- Miten köyhäksi ja velkaantuneiksi itsensä määrittelevät kirjoittajat kuvaavat identiteettiään, tunteitaan ja arvojaan?
- Millaisia merkityksiä ihmisuhteet ja suhde yhteiskuntaan saavat kirjoittajien kertomuksissa?

Tutkimukseni on laadullinen. Laadulliset, eli kvalitatiiviset, tutkimusmenetelmät kattavat kokonaisen joukon erilaisia tulkinnallisia tutkimuskäytäntöjä. Laadullisella tutkimuk-

sella ei ole teoriaa eikä pragmaa, joka olisi vaan sen omaa, mikä vaikeuttaa tarkkaa määrittelyä. (Metsämuuronen 2006, 83.) Laadullisen tutkimuksen on tarkoituksena tehdä ilmiöistä ymmärrettäviä. Tutkimusta ei ole tarkoitus yleistää koskemaan esimerkiksi kaikkia suomalaisia, vaan jokin ilmiö tai asia pyritään selittämään niin että sen sisäinen logiikka tai kulttuurinen mieli paljastuu. (Katainen 2008, 47.) Laadullinen tutkimus on aina empiiristä, millä tarkoitetaan, että se on erilaisiin aineistoihin ja niiden analyysiin perustuvaa. Tämän lisäksi tarvitaan teoreettisia kiinnekohtia. Laadulliselle aineistolle tyyppilistä on se, että se on monimuotoista, niin kuin elämäkin. (Alasuutari 2011, 84.) Laadullinen tutkimus on usein aineistovetoista, mitä kutsutaan induktiivisuudeksi. Induktiivisuus tarkoittaa sitä, että liikkeelle lähdetään tutkimuksen empiirisestä aineistosta. Tutkija nostaa esille tuloksia aineistosta, minkä jälkeen niitä voidaan verrata aikaisempiin teorioihin tai tutkimustuloksiin. (Juhila 2021.)

Tutkimuksen tieteenfilosofinen lähestymistapana on fenomenologis-hermeneuttinen. Fenomenologisen lähestymistavan kehittäjänä toimi saksalainen Edmund Husserl (Jylhä 1995, 42). Tämän tieteenfilosofisen lähestymistavan tavoite on ymmärtää kokeuksellinen ilmiö sellaisena, kun se on niin, että se säilyttää oman merkitysyhteytensä muuttumatta tutkijan merkitysyhteydeksi (Lehtomaa 2011, 163; Fuster & Guillen 2019, 217). Hanna Vilkan (2021, 171–172) mukaan fenomenologiseen tutkimukseen liittyy myös se, että tutkija tuo esiin oman esiyymmärryksensä tutkittavasta asiasta tai ilmiöstä. Hänen on myös kuvattava omat ennako-oletuksensa ja ennakkokäsityksensä tutkijana. Myös Vilka korostaa, että fenomenologista lähestymistapaa käyttävän tutkijan tulee kuvata tutkimuskohteensa elämää ja todellisuutta sellaisena, kun se on. Olennaista fenomenologisen tutkimuksen tekemisessä on juuri kyky ihmetellä ympäröivää maailmaa. Yleensä me ihmiset tapaamme tulkita muita ihmisiä ja ympäröivää maailmaa sen mukaan, kuinka olemme sen itse kokeneet ja omalla kohdallamme ymmärtäneet. Fenomenologista tutkimusta tekevän tutkijan pyrkimyksenä on välttää noudattamasta näitä omia ennakkokäsityksiään ihmisestä ja ympäröivästä todellisuudesta ja pyrkiä korvaamaan sen tieteellisellä fenomenologisella asenteella. (Lehtomaa 2011, 164.) Tätä tutkimusta tehdessäni olen pohtinut paljon omia käsityksiäni köyhyydestä ja velkaantumisesta, jotta pystyisin tarkastelemaan aineistoa fenomenologisen tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti. Käytännössä se tarkoittaa, että pysähdyin aineiston äärelle kerta toi-

sensa jälkeen miettimään, miksi ajattelen niin kuin ajattelen. Pohdinnoissani jouduin välillä sukeltamaan hyvinkin syvälle, sillä perimmäisiä taustoja omalle ajattelulle ei ollut aina helppo tavoittaa. Täysin vapaaksi omista ennakkokäsityksistäni ja ajattelustani en usko kuitenkaan päässeeni, sillä opitut arvot ja tapa ajatella on rakentunut läpi tähän aistisen elämäni ja on osin tiedostamatonta.

Hermeneuttisessa tutkimusstrategiassa keskeistä on tulkintojen tekeminen ja tutkimuskohteen syvälinen inhimillinen ymmärtäminen ja strategiassa korostetaan subjektiivista tulkinnallisuutta esimerkiksi tekstin, taiteen, kulttuurin, yhteiskunnallisten ilmiöiden ja ajattelun merkitysten tutkimisessa. Hermeneuttista lähestymistapaa voidaan siis käyttää merkitysten paljastamiseen. Hermeneuttisella kehän käsitteellä kuvataan tutkijan ymmärryksen syventymistä sekä irrottautumista omista oletuksistaan tutkittavan kohteen suhteen. Teoria siis muodostuu lähtöoletuksista tutkittavasta kohteesta, tutkimisen tapahtumien ja jatkuvasta edellisen ymmärtämisen tason ylittämisestä. Hermeneuttisen kehän avulla tutkijan voi ajatella käyvän vuoropuhelua aineistonsa kanssa. Tarkoituksena on tuottaa subjektiivisten lähtökohtien avulla hyvin objektiivista ja yleistä tietoa tutkimuskohteesta. Hermeneuttiseen lähestymistapaan kuuluukin, että tutkija kirjoittaa koko ajan auki tutkimusaineiston, tutkimusta koskevien muistiinpanojensa ja oman ymmärryksensä muuttumista koskevaa vuoropuhelua. (Vilka 2021, 179–183.)

Jouni Tuomin ja Anneli Saarijärven (2018, 39–40) mukaan kokemus, merkitys ja yhteisöllisyys ovat niin fenomenologisessa kuin hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä tutkimuksen teon kannalta keskeisiä ilmiöitä. Fenomenologiseen tutkimukseen hermeneuttinen ulottuvuus tulee mukaan tulkinnan tarpeen myötä, jolloin tarkoituksena on, että hermeneutiikka tuo tutkimukseen yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa. Tämän teorian kautta sitten yritetään etsiä tulkinnalle mahdollisia sääntöjä. Ymmärtäminen on aina tulkintaa ja Tuomin ja Saarijärven mukaan voidaankin puhua vääristä ja oikeamista tulkinnoista. Ymmärtämisen pohjana toimii aiemmin ymmärretty, eli se tieto mikä tutkijalla on ollut aiheesta ennestään. Merja Lehtomaan (2011, 164) mukaan tutkijan oma ihmiskäsitys vaikuttaa koko tutkimusprosessiin ja tapa, jolla aineistoa hankitaan, analysoidaan ja ymmärretään noudattavat tätä käsitystä. Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa toimii tässä tutkimuksessa, sillä päämääränä on mahdollisimman syvälinen ymmärrys kirjoittajien esiin tuomista kokemuksista ja ajatuksista

4.2 Aineiston esittely

Tutkimus on rajattu koskemaan Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä 2019 kirjoituskilpailuun osallistuneiden tekstejä, joissa henkilö on tuonut esiin oman velkaantumisensa. Kilpailuun osallistui 89 henkilöä, joista aineistolle asettamani kriteerit täyttäviä tekstejä oli 25 kappaletta. Kirjoittajien tekstien pituudet vaihtelivat noin yhden sivun teksteistä jopa viiteen sivuun. Yhteensä materiaalia oli yli 78 sivua. Valituissa teksteissä henkilöt kuvasivat olevansa joko luottotiedottomia, ulosotossa ja/tai velkasaneerauksessa. Tämän kirjoituskilpailun järjesti aikanaan tutkijaryhmä yhdessä Suomen köyhyyden vastaisen verkoston (EAPN-Fin) ja Kuka kuuntelee köyhää? - verkoston kanssa. Tämän aineiston pohjalta on tehty väitöskirjatutkimus, jonka tavoitteena on ollut kerätä materiaalia siitä, millaisia köyhyyden kokemuksia ihmisillä on ja tätä kautta ymmärtää syvemmin suomalaista köyhyyttä. Kilpailutekstien palkitsemiskriteereinä oli, että kirjoitus on omasta elämästä todenmukaisesti ja suorasanaisesti kerrottu, kuvaa tämän ajan köyhyyttä ja tuo uusia näkökulmia köyhyyteen. Tekstien pituutta oli rajattu kymmeneen sivuun. Ohjeet olivat siis varsin vapaat. Parhaat kirjoitukset palkittiin rahapalkinnoilla. Taustatietoina kertomuksen yhteydessä pystyi halutessaan antamaan nimen tai nimenmerkin, sukupuolen, iän, asuinalueen, koulutuksen ja ammatin tai entisen ammatin. (Turunen & Isola 2019.) Oletan, että kirjoituskilpailuun ei osallistunut kaikkein heikoimassa asemassa olevat. Henkilöillä, joiden kirjoituksista aineisto koostuu, vaikutti kertomustensa perusteella olevan toimintakykyä hoitaa asioitaan. Lisäksi osa oli töissä tai opiskeli. Heillä oli myös kodit. Juho Saaren (2015, 22) mukaan huono-osaisuuden ytimessä ovat asunnottomat, joita kilpailuun osallistuneiden joukossa ei ollut. Moni oman aineistoni 25 kirjoittajasta oli valinnut olla antamatta taustatietoja tai he olivat antaneet niistä vain osan. Tutkimukseni kannalta taustatietojen analysointi ei siis olisi tuonut yhtään lisäarvoa.

Tutkimukseni aineistossa henkilöt kuvaavat siis omaa elämäänsä ilman johdattelevia kysymyksiä. Asiat, jotka he ovat halunneet tuoda julki, ovat heidän itsensä valitsemiaan. Aineiston kirjoittajat ovat itse määritelleet itsensä köyhäksi; sitä ei ole kukaan ulkopuolinen tehnyt. Tämä on samassa linjauksessa sen ajatuksen kanssa, että köyhyys on subjektiivinen kokemus (Eskelinen & Sironen 2017, 23–24).

4.3 Aineiston analyysi

Tässä tutkimuksessa analyysimenetelmänä käytän laadullista aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Jaana Vuoren (2021) mukaan laadullinen sisällönanalyysi on hyvin lähellä teemoittelua ja usein nämä termit onkin mielletty vaihtoehtoisina nimityksinä toisilleen. Sisällönanalyysissa keskitytään siihen, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineisto kertoo. Tärkeää on siis mistä teemoista ja ilmiöistä kirjoittajat kertomuksissaan kirjoittavat. Sen sijaan aineiston kielellinen tai muu ilmaisullinen muoto ei ole analyysini kohteena. Sisällönanalyysi soveltuukin hyvin niin kirjoitettujen tekstien, haastattelujen, nauhoitetun puheen kuin tekstiä, ääntä ja kuvaa sisältävien aineistojen analyysiin. Vuori (2021) painottaa että, että laadullinenkin sisällönanalyysi perustuu tutkijan suorittamalle koodaukselle, jonka kautta tutkija tunnistaa ja nimeää aineistostaan löytämiä sisällöllisiä elementtejä. Koodauksen tein aineistolähtöisesti, eli etsin aineistosta sellaisia kohtia, jotka kertovat tutkittavasta ilmiöstä tutkimukseni kannalta oleellisia tekijöitä. Aineistolähtöisyys onkin yksi tapa koodata aineistoa. Koodauksen voi tehdä myös teorian ohjaamana, jolloin tutkija valitsee teoreettisen ymmärryksensä pohjalta, mitkä tekijät häntä aineistossa kiinnostavat. On kuitenkin tavanomaista, että tutkijat yhdistelevät molempia tapoja. (Vuori 2021.)

Olen lukenut aineisto kolme kertaa läpi. Ensimmäisellä kerralla tutustuin teksteihin, toisella kerralla etsin niistä toistuvia teemoja ja kolmannella läpikäymisellä listasin nämä tekijät taulukkoon. Luokittelu ei ollut suinkaan helppoa, sillä jotkut ilmaisut olisivat voineet olla monen eri teeman alla. Esimerkiksi tunteita ja itsekuvailua oli välillä vaikeaa erottaa toisistaan. Tämän takia päädyin käsittelemään identiteetin yhteydessä myös köyhyyden ja velkaantumisen aikaansaamia tunteita. Tutkimukseni lopulliset pääluokat ovat köyhyyden syyt, köyhyys, velkaantuminen ja identiteetti, ihmissuhteiden merkitys sekä suhde yhteiskuntaan. Köyhyys, velkaantuminen ja identiteetti luvun alla käsittelem identiteetin rakentumista ja arvoja osana minuutta. Taulukossa 1 havainnollistan esimerkin aineiston analyysistä.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston analyysistä.

Kirjoittaja	Tunteet liittyen köyhyteen	Itsekuvailu	Sosiaaliset suhteet	Suhde yhteiskuntaan/instituutioihin	Mistä saanut apua	Arvot ja tärkeät asiat	Ylisukupolvi- nen köyhyys	Velkaantumisen syy
01	Häpeä	Armollisuus itseään kohtaan, positiivinen asenne, säästeliäisyys.		Empatiakuilu, tuo esiin vaatimuksen aktiivisesta köyhästä, jos ei voi vaikuttaa omaan elämäänsä=ahdistus		Raha ei tee onnelliseksi, eikä sen puute huonommaksi ihmiseksi	Kyllä	Takasi sukulaisten lainan
02	Tietoisuus köyhyydestä ja syrjäytymisestä tuntui kurjalta. Joskus maksukyvyttömyys on hävetänyt. Pelko, jos jokin menee rikki, ei ole varaa korjauttaa (mökki).	Ei ollut itse nähnyt itseään köyhänä tai syrjäytyneenä, mutta sopi määritelmiin. Illoinen, elämään tyytyväinen, positiivinen. "Köyhä olo", silloin, kun tilillä on vaan miinuseuroja.	Köyhyyden takia ei varaa tai voimavaroja tavata sukulaisia tai ystäviä kauempana. Etäännyminen. Tarve naamioida köyhyys muilta.	Ulkopuolella jäämisen kokemus, kokemus erilaisuudesta ja kuulumattomuudesta. ->syrjäytyminen. Toive kansalaispalkasta.	Vertaistukiryhmät, uusi parisuhde. Tärkeät harrastukset: asiantuntijatyö, kirjoittaminen. Lapset, arjen piristäminen kekseliäisyydellä. Vapaaehtoisuus. Mökkeily.	Arvostus omaa aikaa kohtaan: Haluaako työelämään nyt, kun lapset isoja? Lasten tukeminen syy, miksi hakeutuisi töihin, itse tottunut elämään vähällä. Köyhänä on helppo elää omien arvojen mukaisesti->ekologisuus.	Tuo ilmiön esiin, huoli lapsista	Avioero, yksinhuoltajuus, erityislapset veivät aikaa ja voimavaroja arjessa (heidän asioidensa hoito)
05	Rahattomuus hävettänyt, syrjäytänyt, itkettänyt ja saanut sortumaan uudelleen päihteisiin ja itsetuhoisiin ajatuksiin, turhautuminen. Velka on painolasti.	Huonommuudentunne äitinä. Parempiosaisten välttely, huonommuuden tunne. Huononitsetunto, ansaitsemattomuus.	Ollut helposti toisten hyväksikäytettävissä. Henkinen- ja fyysinen väkivalta itseän ja lapsiin kohdistuen. Nyt tärkeää auttaa läheisiä.	Lapset huostaanotettu. Kelpaamattomuus, kouluttamattomuus, avunsaamattomuus ja saanti vei elämäältä pohjan pois-> sos.toilta saatu tuki vähäinen tuki tuomitsevaa, uhkaavaa, nolaavaa.	Työnteko, vapaaehtoisuus, työkeilu->muuta ajateltavaa. Vertaistuki muilta päihdeongelmallisilta-> sai ymmärrystä, tasavertaisuutta. Kekseliäisyys.	Ekologisuus. Ihminen pärjää vähemmällä. Lähiympäristön siivoaminen, nykyään raitis. Eläminen päivä kerrallaan. Muiden, vielä huonommassa asemassa olevien, auttaminen tuo iloa.	Kyllä	Päihdeongelmainen mies, jonka tarpeet etusijalla. Myös itsellä käyttöä->rahat eivät riittäneet kaiken. Juominen auttoi unohtamaan köyhyyden. Myöhemmin tarve korvata lapsille huonoa lapsuutta tavalla yms.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 7, 12,14) periaatteisiin kuuluu tiedon tuottaminen järjestelmällisesti tutkimisen, ajattelun, tarkkailun ja kokeilun kautta. Saadun tiedon tuottamista tarkoituksena on kasvattaa ymmärtämystämme itsestämme ja maailmasta, jossa elämme. Tutkimusta tehtäessä on tärkeää suojata tutkimukseen osallistuneiden ja julkaisussa mainittujen henkilöiden yksityisyys. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan tutkijan toimintaa ohjaava eettiset periaatteet, joiden mukaisesti olen sitoutunut kunnioittamaan tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta sekä toteuttamaan tutkimukseni niin, ettei tutkimuksesta aiheudu tutkittavina oleville ihmisille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteille merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. Tätä tutkimusta tehdessäni tiedostin, että minun tulee miettiä läpi koko prosessin, miten asioita tutkimuksessani käsittelen.

Hyvät tieteelliset menettelytavat ovat Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2024) mukaan merkittävä osa tiede- ja tutkimusyhteisöön kuuluvien organisaatioiden laatuajattelua. Olen tätä tutkimusta tehdessäni ollut sitoutunut hyviin tieteellisiin menettelytapoihin, joita ovat tieteellisen työn tekeminen, eettisyys, tutkimusaineistojen käsittely ja hallinta, tekijyys sekä julkaiseminen. Koen ohjauksen vastaanottamisen tärkeänä osana eettisyyden toteutumista oman tutkimukseni kohdalla, sillä vuorovaikutuksessa muiden kanssa olen pystynyt refleктоimaan kokonaisvaltaisesti tutkimusprosessiani ja saamaan siihen uusia näkökulmia. Ohjaavia arvoja tutkimukseni tekemisessä ovat olleet rehellisyys, vastuunkanto, arvostus ja luotettavuus. (TENK 2024.) Tutkimukseni aineisto, eli Kokemuksia arkipäivän köyhyydestä 2019-kirjoituskilpailun sadosta valikoidut kertomukset, olivat jo valmiiksi anonymisoitu. Aineiston mukana ei siis tullut tunnistetietoja. Lisäksi kirjoittajat ovat itse määritelleet mitä he ovat halunneet tuoda omasta elämästään esille. Taustatietojen antaminen on ollut myös täysin vapaaehtoista, eikä monikaan ollut niitä halunnut antaa. Koen, että velvollisuuteni tutkijana on ollut pyrkiä ymmärtämään mahdollisimman hyvin kirjoittajien tarkoitusperiä ja tunnistamaan parhaani mukaan kertomuksissa esiintyviä merkityksiä. Kuitenkin inhimillisen erehtymisen riski on aina olemassa ja väärin tulkintojen teko mahdollista, kuten kaikessa muussakin ihmis-

ten välisessä vuorovaikutuksessa. Olen kuitenkin yrittänyt eliminoida tätä riskiä lukemalla aineiston läpi moneen kertaan ja pysähtymällä jatkuvasti pohtimaan lukemaani. Tutkimukseni valmistuttua hävitän aineiston Tietoarkiston ohjeiden mukaisesti.

5 Köyhyyden syyt

Kirjoittajien esiin tuomat syyt köyhyydelleen vaihtelivat. Esiin nostettiin sairastuminen, ero, työttömyys toisten velkojen takaaminen sekä tavaroiden velalle ostelu. Kirjoittajista peräti 12 kertoi köyhyytensä liittyvän omaa tai puolison sairastumiseen. Tilanteet olivat yksilöllisiä. Joku kuvasi fyysisiä sairauksia ja toinen psyykkisiä.

”Sairastuin 17 -vuotiaana psyykkisesti. Jouduin mielisairaalaan. Kesti 10 vuotta että toivuin sairaalasta työkykyiseksi. Minulla ei ollut vakituista työtä kunnes täytin 31 vuotta.” (Kirjoittaja 17)

”Sairaus. Laittoi yrittämään lujemmin kiinni pitämistä pienestäkin toimeentulosta, koulutusta, opiskelua, töiden hakua. Luukulta luukulle juoksemista, avun hakemista.” (Kirjoittaja 47)

”Missään ei tunnistettu kirkuvan selvää bipolaari- häiriötä, kansantajuisemmin kaksisuuntaista mielialahäiriötä, jota aavistelen sairastaneeni jo teini- iästä. Sairauden tyypistä riippuen elämää varjostavat toistuvat masennus- ja maniajaksot. Maniassa on mieluinen vauhti päällä, ajatukset liitävät vauhdikkaasti, rahankäyttö ja muukin käyttäytyminen on erittäin holtitonta. Manioita seuraavat masennuskaudet ovat, ainakin omalla kohdallani, täynnä häpeää, pelkotiloja, vaikeaa toivottomuutta ja huolta selviytymisestä. Ajatukset hidastuvat, epäluulo ulkopuolista maailmaa kohtaan kasvaa ja mielenkiinto aiemmin iloa tuottaneisiin asioihin katoaa. Lähimmät ihmissuhteeni ovat kärsineet, ja sairaus on elinikäinen... Olen näin myöhemmällä iällä miettinyt, että jos asioihini olisi puututtu riittävän nuorena, jo lapsena, tai ensimmäisellä, toisella, kolmannella tai edes kymmenennellä kerralla kun hain apua, tilanteeni ei taatusti olisi päässyt näin pahaksi.” (Kirjoittaja 19)

Kirjoittajat kuvasivat niitä haasteita, joita sairastuminen toi elämään. Kuten Niko Eskelinen ja Jiri Sironen (2017, 43) toteavat: ”köyhyys sairastuttaa ja sairaus köyhdyttää.” Kun ihminen sairastuu vakavasti, ei hän useinkaan pysty olemaan työmarkkinoiden käytävissä. Myös erilaisia addiktioihin liittyviä sairauksia tuotiin esiin. Niiden avulla jotkut kirjoittajista kertoivat yrittävänsä peittää esimerkiksi henkistä pahoinvointia.

”Koin nuorena paljon pahoja asioita, minua kiusattiin 14-vuotta, tämän jälkeen 15-vuotiaana, jouduin hyväksikäytön uhriksi, siinä katkesi kamelin selkä kirjaimellisesti. Vaihtoehtoja oli kaksi, joko se paha olo musertaa mi-

nut allensa, tai sitten minä keksin keinon selvitä siitä ahdistuksesta. Minusta tuli peliriippuvainen. Se oli ainoa tapa selvitä siinä hetkessä, kun tukea ei ollut tarjolla.” (Kirjoittaja 86)

Tänä päivänä tiedämme, että haitallinen riippuvuus voi kehittyä mihin tahansa aineeseen tai toimintaan, josta voi saada aluksi mielihyvää. Moni turruttaa niiden avulla omaa oloa ja yrittää selviytyä vaikeasta elämäntilanteesta tai muista ongelmista. (Mielen-terveyden keskusliitto n.d.) Esimerkiksi ikääntyviä rahapelaajia koskevissa tutkimuksista on käynyt selville, että rahapelejä pelataan viihteen ja nautinnon vuoksi, mutta niiden kautta halutaan myös kääntää huomio pois arjen ongelmista sekä vältellä tylsyyttä ja yksinäisyyttä (Järvinen-Tassopoulos & Marionneau 2021, Kuinka ottaa rahapelaaminen puheeksi oman vanhemman kanssa?). Addiktioit voivat edelleen johtaa velkaantumiseen, kuten kirjoittaja 86:lle oli käynyt. Suomessa on tutkittu, miten lapsuuden psykiatriset ja käytöshäiriödiagnoosit yhdistyvät maksuhäiriömerkintöihin nuorilla aikuisilla. Aapo Hiilamon, Markus Keski-Sänttin, Sami Pirkola Tea Lallukkan ja Antti Kääriälän (2023) rekisteriaineistotutkimuksen yhtenä tuloksena oli, että maksuhäiriömerkinnän saaneiden osuus oli 2,6-kertainen, jos taustalla oli lapsuudessa tai nuoruudessa diagnosoitu psykiatrinen häiriö tai käytöshäiriö. Maksuhäiriömerkintöihin yhdistyvätkin varsinkin käytös- ja päihdehäiriöt sekä aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöihin liittyvät diagnoosit. Tutkimuksessa todettiin, että yhteydet olivat vahvempia nuorilla aikuisilla, joiden vanhemmilla oli matala koulutus. Maksuhäiriömerkinnöille altistuvat Hiilamon ym. mukaan erityisesti haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät.

”Oma köyhyyteni on prosessi kaikista siihen väjäämättä johtaneista asioista ja tilanteista. Köyhänä olemisen lisäksi minulla on muitakin diagnooseja. Minulla on neuropsykiatrisia häiriöitä ja päässäni hulmuu ADHD. Siinäpä oivallinen paketti, joilla voi helposti ja mukavasti selittää miksi raha ja minä emme koskaan ole tulleet juttuun tai löytäneet toistemme luo.” (Kirjoittaja 22)

Terveysongelmat tai sairastuminen voivat olla joko köyhyyden syy tai seuraus. Esimerkiksi terveydelliset ongelmat saattavat johtaa työttömäksi jäämiseen. Pienituloiselle vakava sairastuminen ja lyhytaikainenkin hoitoa vaativa terveysongelma voi olla taloudel-

lisesti kohtalokas, sillä sairastaminen tuo mukanaan kuluja ja pienituloiset saattavat joutua tinkimään lääkkeistä tai sairaanhoitokuluista. Tämä heikentää entisestään terveyttä ja elämisen laatua ja heikentynyt terveys taas puolestaan vaikeuttaa työnhakua ja mahdollisuuksia työllistymiseen. (Eskelinen ja Sironen 2017, 43.)

Kirjoittajista seitsemän liitti talousvaikeutensa alun erotilanteeseen. Ero onkin ymmärrettävästi riski perheiden toimeentulolle, sillä jatkossa samoilla tuloilla joudutaan elättämään kaksi kotitaloutta yhden sijaan. Siinä missä aiemmin oli kaksi ihmistä vastamassa kuluista, on nyt vain yksi.

”Elämäni köyhänä yksinhuoltajana sekä omaishoitajana alkoi erottuani noin kuusi vuotta sitten. Silloin minulla asui kaksi teiniä ja pikkukoululainen kotona, toinen teini on kroonisesti sairas ja tarvitsee erityistä huomattavaa tukea jokapäiväisessä elämässään.” (Kirjoittaja 04)

Kirjoittaja 04:n tilanteessa lapsen omahoitajuus ei mahdollistanut kodin ulkopuolella töissä käyntiä, jolloin oli pärjättävä omaishoitajan pienillä tuloilla. Mari Haapanen ja Mia Hakovirta (2019, 395) ovat tutkineet lapsen elatusta, vanhempien toimeentuloa ja köyhyyttä. Heitä kiinnosti muun muassa mikä vaikutus lapsen elatuksella on vanhempien toimeentuloon ja köyhyyteen. Heidän tutkimuksensa osoitti, että elatusapu vähentää köyhyyttä yksinhuoltajaäitien kotitalouksissa elatustukea enemmän. Kääntöpuolena kuitenkin elatusavun maksaminen taas kasvatti köyhyyttä etenkin yksinasuvien isien kotitalouksissa. Haapasen ja Hakovirran mielestä elatusjärjestelmän toimivuutta tuleekin arvioida varsinkin pienituloisten vanhempien näkökulmasta. Eräs isä toikin esiin tekstissään, että aivan liian suureksi määrätty elatusmaksut johtivat hänen kohdallaan velkaantumiseen. Hän kertoi luottaneensa lastenvalvojan tekemään laskelmaan, eikä osannut kyseenalaistaa sitä, kun vasta paljon myöhemmin. Kyse voi olla täysin yksittäisestä tapauksesta, mutta osoittaa, että ihmisen on näemmä hyvä olla myös itse hieman perillä elatusmaksujen määräytymisestä, eikä luottaa ainoastaan viranomaisen tekemiin laskelmiin. Kaikilla kirjoittajilla ei ollut lapsia, mutta eroon liittyi myös muita tekijöitä, joiden seurauksena jouduttiin taloudellisiin ongelmiin:

”Pystyn sanomaan tarkalleen päivän jona minusta tuli köyhä, sinä päivänä kirjoitettiin kauppakirjaan nimet. Sillä kauppakirjalla myytiin minun ja entisen puolisoni yhteisessä omistuksessa ollut omakotitalo... Tästä kaupasta

jäi velkaa niin paljon, että maksan sitä kulutusluottolina pois 14 vuotta 300€ joka ikinen kuukausi. ” (Kirjoittaja 80)

”On kulunut kolmisenkymmentä vuotta mieheni konkurssista–miehen, joka jätti minut, lapset, vanhat sairaat vanhempansa, kodin ja velat–minulle jäi vastuu kaikesta ja häpeä.” (Kirjoittaja 40)

Köyhyyden syynä mukaan mahtui myös työttömäksi jääminen sekä ylivarojen eläminen. Nykypäivänä on helppoa ostella tavaraa velaksi, mikä voi houkuttaa ostamaan enemmän kuin onkaan tarpeen tai mihin olisi varaa. Maarika Maury ja Päivi Petrie (2023, 11) pohtivat ihmisen suhdetta rahaan kirjassaan Rikkauden ja köyhyyden ero on ajatus. Heidän mukaansa raha koetaan usein vaaralliseksi puheenaiheeksi Suomessa. Rahaan liittyä paljon uskomuksia ja tavat käyttää rahaa ovat yksilöllisiä.

Ongelmat alkoivat kasaantua tuolloin, kun olin työttömänä. Olin typerä ja ostin osamaksulla lapselleni vaatteita ja kodintarvikkeita, koska tuloni eivät riittäneet maksamaan kerralla kokosummia. Olihan se kätevää, kun sai vaatteet uusina ja kuukaudessa maksettavaa vain parikymppiä.” (Kirjoittaja 16)

Rahaan suhtautumisen tapoja opitaan usein lapsuudessa. Asiaa ovat tutkineet Ritva Nätkin & Laura Sahlgren (2023, 18). He toteavat tutkimuksensa perusteella, etteivät talous- taidot näyttäneet yksiselitteisesti siirtyvän sukupolvisuhteissa eteenpäin. Heidän tutkimuksensa aineistonsa vastaajat olivat ratkaisseet kotona omaksumiensa oppien ja muuttuvan yhteiskunnan vaatimuksien paineet eri tavoin; osa korosti perinteiden jatkuvuutta ja osa niiden katkaisua. Rahan käsittelytaitojen merkitys on Nätkin ja Sahlgrenin mukaan korostunut, sillä luottoa on tänä päivänä niin helppo saada.

6 Köyhyys, velkaantuminen ja identiteetti

6.1 Identiteetin rakennuspalikat

Kirjoittajat arvioivat itseään pitkälti muiden silmien kautta; miten muut minut näkevät ja mitä he minusta ajattelevat. Tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä sosiaalista identiteettiämme määrittelemme yleensä vertailemalla itseämme muihin (Matikainen 2020, 89).

”Mutta kun sairastut peliriippuvuuteen, menetät luottotiedot ja ajaudut velkakierteeseen, armoa ei ole. Olen kaikkien silmissä niin sanottu toisen luokan kansalainen.” (Kirjoittaja 86)

Monet kirjoittajista kuvasivat itseään varsin negatiiviseen sävyyn. Huonommuutta koettiin esimerkiksi vanhempana tai ihmisenä yleensä. Itseä kuvattiin monessa tarinassa vähempiarvoiseksi ja kelpaamattomaksi. Eräs kirjoittaja kuvasi, ettei hänellä ole oikeutta olla iloinen, rakastettu tai yhteiskuntaan osallistuva. Sama henkilö oli myös sitä mieltä, että työllistyminen palauttaisi hänen ihmisarvonsa takaisin. Tällöin hän myös kokisi, että hänellä olisi jälleen valtaa omaan elämäänsä. Kirjoittaja siis kuvaa, että köyhän asema on olla muiden vallan alla. Hän saattaa nähdä itsensä omien rankkojen elämäkokemuksensa sekä muiden ihmisten sanojen ja ajatusten määrittämänä. Kirjoittaja viittaa myös todennäköisesti velvoitteeseen osallistua julkisen vallan hänelle osoittamiin työllistymis- ja aktivoimistoimiin, jotka taas poistuisivat työllistymisen myötä.

Karjalainen ja Keskitalo (2013, 9) kirjoittavat työttömän työttömyys- ja sosiaaliturvan saanti ehtojen kiristyneet vuosi vuodelta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että työttömän tulee osoittaa etsivänsä aktiivisesti työtä tai koulutuspaikkaa. Osallistuminen aktiivitoimiin on työttömille sekä oikeus että velvollisuus; jos ei toimi velvoitteiden mukaan seurauksena voi olla sanktio kuten tuen alentaminen tai sen menetys määrääjäksi. Karjalaisen ja Keskitalon mukaan myös heikossa asemassa olevilta työttömiltä on alettu vaatia aktiivisuutta. Vallankäytön kohteena oleminen on omiaan heikentämään kokemusta oman elämän hallinnasta ja tasa-arvoisuudesta varsinkin, jos ihmisellä ei ole mahdollisuuksia pystyä toimimaan vaaditulla tavalla. Raija Julkusen (2013, 40) mukaan aktivoin-

tipolitiikkaan liittyy monia pulmia; parhaimmillaan aktiivitoimiin osallistuminen voi tuottaa ihmisarvon ja tunnustetuksi tulemisen kokemuksia, pahimmillaan taas nujertaa entisestään.

Moni kirjoittajista määritteli itsensä masentuneeksi, väsyneeksi sekä toivottomaksi:

”Makaan hiljaa haudassani. Tunnen arkkuni ääriviivat ympärilläni hiljaisessa pimeydessä. Kuinka musta on mustaakin mustempi? Olen niin väsynyt, jokainen soluni loppuun kulutettu, venytetty, jätetty maatu- maan” (Kirjoittaja 70)

”Seuraavana vuonna en masennuksissani ottanut edes yhteyttä YTHS:n psykiatriin kuntoutustuen jatkosta, joten putosin toimeentulo- tuelle.” (Kirjoittaja 77)

”Miten kuvailla sitä väsymystä, toivottomuutta, paikoilleen juuttu- mista, masennusta, kaatumista ja jälleen ylös kompuroimista.” (Kir- joittaja 70)

Väsymystä voi mahdollisesti jonkun kohdalla selittää köyhyydestä seurannut tekemät- tömyys; toimeettomana ei jaksa olla vireä. Tilanteessa, jossa millään ei tunnu olevan vä- liä, ei myöskään jaksa tehdä asioita. (Isola & Suominen 2016, 103.) Väsyttävää on var- masti myös avun hakeminen monelta eri taholta, jota arjessa selviytyminen saattoi vaa- tia:

”Joudun hakemaan useasta paikasta apua...” (Kirjoittaja 86)

”Päivittäiseen selviytymiseen menee koko energia.” (Kirjoittaja 28)

Arjessa selviytyminen vaati usealta kirjoittajilta jatkuvaa ennakkointia ja suunnittelua. Ar- vottomuus, ulkopuolisuus ja itseinho kuvasivat monen suhdetta itseensä. Moni kirjoit- tajista näki itsensä erillisenä yhteiskunnasta ja lähiyhteisöistä. kirjoittajien teksteistä ku- vautui myös omasta halusta ulkopuolelle jäämistä. Vaikka ulkopuolelle jääminen tapahtui omasta valinnasta, tapahtui se kuitenkin myös ulkoisten realiteettien sanelemana. Esimerkiksi köyhien perheiden nuoret kokivat kuvausten mukaan ulkopuolisuutta, kun muut samanikäiset keskustelivat ulkomaanmatkoista ja hienoista harrastuksista, joihin heillä ei ollut mahdollisuuksia. Tällöin itseä suojellakseen nuori saattoi mieluummin jät-

täytyä ulos kaveriporukasta. Tämä reaktio on hyvin ymmärrettävä myös siksi, että ihmiset tapaavat viettää aikaansa ja jakaa elämänsä ihmisten kanssa, joilla on jokseenkin sama yhteiskunnallinen asema (Pirskanen & Eerola 2018, 16).

”Olen köyhä. Tai semmoinen syrjäytynyt...” (Kirjoittaja 24)

”Eniten minua harmittaa ulkopuolelle jääminen, sekä oma että varsinkin lasten.” (Kirjoittaja 02)

Yksilön pärjäämistä korostava eetos on yhteiskunnassamme vahva kirjoittaa Esa Iivonen (2021). Yhteiskunnassamme pärjäämisen nähdään olevan itsestä kiinni ja leimaaminen ja syyllistäminen kohdistuvat ihmisiin, jotka eivät ole pärjänneet. Iivosen mukaan vähävaraisten perheiden vanhempiin liitetään keskustelussa usein syyllistävä moraalinen moite.

”Olen köyhä, totaalisen varaton, luottotiedoton ja julkisen mittapuun mukaan täysin kelvoton ihminen... Olen surullinen ja pahoillani kaikesta, mutta se ei auta. Köyhyydestä puhuminen on häpeällistä. Kukaan ei halua kuulla siitä eikä ottaa siihen kantaa. Minua syytetään köyhyydestäni ja velkaantumisestani. Se on raskas taakka kannettavaksi. Onko köyhyys sitten täysin omaa syytäni, kun en ole osannut elää oikein enkä tehdä oikeita päätöksiä? Tiedän, että myös lapseni omalla tavallaan häpeävät minua, vaikka olen tehnyt kaikkeni heidän eteensä. Olen köyhyyden ruumiillistuma enkä voi antaa heille mitään. He tekevät paljon töitä ja säästävät rahaa, ettei heistä tulisi kaltaistani keppikerjäläistä. Köyhyys on rumaa ja inhottavaa, koska maailman suuri mahti on raha. Köyhyydessä ei ole mitään seksikästä.” (Kirjoittaja 22)

Pitkäaikainen köyhyys aiheutti siis arvottomuuden- ja toivottomuudentunteita. Myös kuolema tuli esiin muutamassa kertomuksessa. Koettiin, että pelkkä elossa oleminen ei riittänyt elämäksi; kun ei ole mitään koettavaa, saavutettavaa tai odotettavaa.

”Sillä yksi asia on mielessäni aina ja se on kuolema.” (Kirjoittaja 08)

Myös toinen kirjoittaja mainitsee itsemurhan mahdollisena pakotienä nykyisestä elämäntilanteestaan. Tekstistä saa sellaisen kuvan, että kirjoittaja kokee todella masentavaksi ja ahdistavaksi millaista keskustelua köyhyydestä tänä päivänä julkisuudessa käydään. Näissä kovien arvojen keskusteluissa usein jaetaan ihmiset voittajiin ja häviäjiin ilman empatiaa. Pentti Silvennoinen (1992, 52) kirjoittaa, että yhteiskunnan arvomaa-

ilma ja arvot tulevat esille päättäjien teoissa ja puheissa. Lait ja erilaiset säädökset perusteluineen ovat hänen mukaansa niiden kirjallisia ilmentymiä. Velat kietoutuvatkin vahvasti heikomman mielenterveyden lisäksi, itsetuhoisuuteen, masennukseen sekä muihin spesifeihin mielenterveysoireisiin (Hiilamo 2019, 3.)

”Kevään loppukurssit menevät penkin alla motivaation puutteessa ja alan suunnittelemaan itsemurhaa: en kelpaa kenellekään, joka päivä joku lehti huutaa kuinka olen vain resursseja vievä loinen, joku joka on vaan kuluerä. Teen arvion kuinka paljon olen valtiolle maksanut aikuiselämäni aikana tukien muodossa. Itken.” (Kirjoittaja 77)

Myös positiivisia kuvauksia itsestä mahtui mukaan useita. Eräs kirjoittaja toi esiin, ettei ollut nähnyt itseään köyhänä, ennen kuin huomasi sopivansa määritelmiin. Hän kuvaili itseään iloiseksi, tyytyväiseksi ja positiiviseksi ihmiseksi. Köyhäksi hän tunsi itsensä, vain silloin, kun tili näytti miinusta. Moni kuvaili itseään säästäväiseksi ja kekseliäiseksi. Kuorittavasta elämäntilanteesta haluttiin selviytyä ja itseä kuvailtiin selviytyjänä, joka vielä nousee ahdingosta. Myös kekseliäisyyttä tarvittiin arjessa selviytymiseen; kun tulot eivät riitä menoihin, on pakko ottaa kaikki mahdolliset keinot käyttöön (Laihiala 2020, 90).

”Minulta ei ole puuttunut luovuutta eikä pitkäjänteisyyttä— Olen välttynyt menemästä leipäjonoihin, koska olen kekseliäs” (Kirjoittaja 22)

”Olemme oppineet luottamaan huomiseen. Asiat järjestyvät aina jotenkin. Ei ehkä niin kuin ajattelimme, mutta useimmiten paremmin kuin mitä osasimme ajatellakaan.” (Kirjoittaja 56)

Kirjoittajat käsittelivät kirjoituksissaan köyhyyteen ja velkaantumiseen kytkeytyviä tunteitaan. Häpeä osana kirjoittajien itsemäärittelyä oli luettavissa monesta kertomuksesta. Ihmisten tunteissa on henkilökohtainen, sosiaalinen sekä kulttuurinen ulottuvuus. Kulttuurin lisäksi myös ympäröivä yhteiskunnalla on oma vaikutuksensa siihen mitä tunnetaan, miten tunnetaan ja kuinka on sopivaa tuntea. Monet tunteet ovat vuorovaikutuksessa opittuja, kuten esimerkiksi millaisia asioita tulee hävetä. Tunteet rakentuvat ja muovaantuvat aktiivisesti, sillä niitä nimitetään, hahmotetaan, arvioidaan, ilmaistaan ja tulkitaan yhä uudestaan. Mielenkiintoista on kuinka menneisyydessä kokemamme tunteet voivat vaikuttaa tapaamme reagoida tietyissä elämäntilanteissa tietyin tuntein. (Pirskanen & Eerola 2018, 10–11.) Antero Toskalan ja Katja Hartikaisen (2005, 64) mukaan suurin osa emotionaalisista kokemuksista esiintyy monimutkaisten tuntemusten

tai merkitysten muodossa. Emootiot ovat monimutkaisempia kuin vietit tau motivaatio-tilat, mutta ne antavat yksilön minuudesta rikasta ja moninaista tietoa.

”Häpeä ja syyllisyys, nuo kaksi kaveria, miten ne ruoskivatkaan ihmistä. Kaikki turha ylpeys on kauan sitten haihtunut, kaikki anominen, kituuttaminen, odottaminen on nyt normaalia elämää.” (Kirjoittaja 70)

Kaisa Peltolan (2024, 21–22, 59) mukaan häpeä on sosiaalinen tunne ja sen alkuperäinen merkitys on liittynyt yhteisön sisäiseen normijärjestelmään. Tarkoituksena on ollut pitää ihminen osana heimoaan. Yhteisö on suosinut niitä, jotka noudattavat yhteisiä normeja. Ne, jotka normeja eivät ole noudattaneet on esimerkiksi suljettu ulos yhteisöstä. Yhteisöstä ulossulkeminen on aikoinaan merkinnyt jopa kuolemanvaaraa. Häpeää kutsutaan osuvasti myös sosiaalisesti kivuksi. Häpeän tehtävä onkin estää meitä vahingoittamasta sosiaalisia suhteitamme, jotta emme tulisi hyljättyksi. Terveen häpeän tarkoitus on suojata yhteisön elinvoimaisuutta sekä yksilötasolla ohjata meitä olemaan uskollisia syvimille arvoillemme. Peltolan mukaan terve häpeä aktivoituu silloin, kun emme toimi syvimpien arvojemme ja ihmisyyden edellyttämällä tavalla. Vaikka kuinka yritämme sopeutua yhteisömmme odotuksiin, emme aina siinä voi onnistua. Moni kirjoittaja kuvasi köyhtymistään useiden vastoinkäymisten kasaantumisenä. Esimerkiksi vakavalle sairastumiselle ei kukaan voi mitään. Suomalaisen kulttuuriin kuuluu kuitenkin ajatus itsenäisestä yksin pärjäävästä yksilöstä ja muiden elätettävän olemiseen liitetty häpeää, joka on vaihdellut muun muassa sen mukaan missä määrin ihmisen on katsottu olevan itse vastuussa omasta tilanteestaan (esim. Kainulainen & Saari 2018, 310–311; Pemberton, Fahmy, Sutton & Bell 2016, 22; Jo 2012, 522–523; Helne 2002, 117; Saari 2015, 94–95).

Lea Karjalainen (2008, 110) kirjoittaa, että pitkäaikaistyöttömyyden taustalla on pitkälti rakenteellinen työttömyys, joka ei poistu suhdanteiden paranemisen myötä. Voidaankin perustellusti kysyä, onko kirjoittajien kokema häpeä aiheellinen? Mukana oli toki myös kirjoittajia, jotka olivat velkaantuneet esimerkiksi peliriippuvuuden takia, minkä moni varmasti näkee olevan velkaantuminen omien huonojen valintojen seurauksena. Nämä henkilöt kuitenkin toivat esille, että addiktion taustalla oli muita hoitamattomia ongelmia. Moni olisi tarvinnut enemmän tietoa ja tukea taloudenhoidosta ja pikavippien seurauksista varsinkin nuorena. On myös hyvä tiedostaa, että työttömyyttä voi joutua kokemaan elämänsä varrella kuka tahansa (Karjalainen 2008, 110). Kuormittavat tunteet

ja stressi vaikeuttavat tiedonkäsittelyä ja lisäävät ajatusvirheitä, mikä hankaloittaa taulousasioiden hoitamista ja pitkäjänteistä päätöksentekoa ja voi saada elämän entistä enemmän solmuun. Tilanne voi johtaa lyhytnäköisiin valintoihin, kuten pikavippeihin tai rahapelaamiseen. (Ranta, Auma-aho, Vesterinen & Magnusson 2024, 20.) Tällä kierteellä on todennäköisesti entistä negatiivisempi vaikutus ihmisen identiteettiin ja epäonnistumisen kokemus vahvistuu. Koska häpeän juuret ovat sosiaalisissa ja kulttuurillisissa rakenteissa, näiden mekanismien näkyväksi tekeminen esimerkiksi ammattilaisen toimesta voi osaltaan auttaa ihmistä häpeästä irti päästämisessä (Peltola 2024, 59).

Moni kirjoittaja toi esiin ahdistustaan. Ahdistus limittyi osaksi kirjoittajien itsemäärittelyä, niin vahvasti se oli läsnä. Sitä koettiin monista asioista, mutta eritoten toimeentulosta. Myös useita muita negatiivisia tunteita tuotiin esille. Kirjoittajilla oli pelkoa esimerkiksi kodinkoneiden tai auton hajoamista sekä muista yllättävistä kuluista, jotka voisivat syöstä oman talouden kaaokseen. Yllättäviin kuluihin ei yksinkertaisesti ollut rahaa. Moni kirjoittaja kirjoitti esimerkiksi epätoivosta, nöyryytyksestä, turhautumisesta ja elämän raskaudesta. Kaikilla köyhyys ja velkaantuminen ei liittynyt työttömyyteen, moni kirjoittajista oli töissä käyvä ihminen.

”Olen hyvin köyhä ihminen. Köyhyys on aina ollut osa elämääni, vaikka olen tehnyt työtä ja elättänyt itseni, tavalla tai toisella.” (Kirjoittaja 22)

Ulkopuolisuuden, toiseuden, kokemus oli osa monen kirjoittajan elämää. Toiseuden kokemusta kirjoittajille oli synnyttänyt muun muassa muista poikkeavat toimintamahdollisuudet elämässä. Köyhyyteen kytkeytyvä häpeä syvensi tätä kokemusta. Toiseuden kokemus syntyy tilanteessa, jossa ihminen peilaa itseään muihin ja ottaa itsensä määrittelyssä sekä kategorisoinnissa huomioon yhteiskunnalliset ja kulttuuriset odotukset sekä sosiaalisten ryhmien näkemykset. Toiseuden käsite kytkeytyy me ja he ajatteluun. Esimerkiksi köyhien ja velkaantuneita kohtaan on varastoitunut yleistä kulttuurista tietoa muun muassa siitä, miten yhteiskunnassa yleisesti suhtaudutaan tässä kyseisessä asemassa oleviin ihmisiin. (Günther, Ekqvist & Katajisto 2020, 275.) Ulkopuolelle jääminen voi altistaa yksinäisyydelle ja jopa syrjäytymiselle (Juntunen 2015, 310).

”Köyhyys vaikuttaa lasten kaverisuhteisiin. Kun muut perheet matkustelevat pari kertaa vuodessa ulkomaille ja kun kaverit viettävät suurellisia synttäreitä niin se vaikuttaa minun lasteni itsetuntoon. Lasten ja koulukavereiden kokemuksissa ei ole yhteistä kosketuspinta-alaa. On helpompi jäädä pois synttäreiltä ja keskusteluista.” (Kirjoittaja 02)

Esimerkiksi työttömyydellä on vakavia seurauksia työttömien ja heidän perheidensä elämään. Tavallinen työssäkäyvä ei voi tietää, miten työttömiä kohdellaan tässä hyvinvointivaltiossa Karjalainen kirjoittaa. (2008, 110.)

”Istun kotona, itken, koska tiedän että olemassaoloni on yhteiskunnalle kallista. Minulla ei ole arvoa, kukaan ei yrityksistä huolimatta ota minua töihin, eikä varsinkaan palkalla, jolla voisin elää. En osaa mitään, mitä kukaan pitää hyödyllisenä. Oikeistolainen ajatus hyödyttömydestäni syöpyy päähäni: haluaisin niin kovasti olla hyödyllinen, tehdä töitä, maksaa veroja, olla kokonainen ihminen.” (Kirjoittaja 77)

Tämä sitaattit kertovat, kuinka työnteko ja itse pärjääminen on yhteiskunnassamme korkealle arvostettua. Toistuvat torjunnat työmarkkinoilla aiheuttavat helposti huononmuuden ja kelpaamattomuuden tunteita. Johanna Pekkalan, Veikko Kujalan ja Risto Kaikkosen (2012, 227) tekemä tutkimus ositti, että työttömillä miehillä ja naisilla psyykinen kuormittuneisuus oli kaksi kertaa yleisempää kuin työllisillä. Jatkuva stressi ja ahdinko ovat yhteydessä mielenterveyden, ja sosiaalisen toimintakyvyn heikkenemiseen. (Pirkola 2020.) Toisaalta mielenterveysongelmat voivat olla myös syy työmarkkinoilta pois jäämiseen tai opintojen keskeyttämiseen ja sitä kautta köyhtymiseen. Tällöin myös mielenterveyden haasteet voivat vaikuttaa yksilön identiteettiin. Myös identiteetin ja terveyskäyttäytymisen yhteys on kiinnostanut tutkijoita. Natascha de Hoog ja Ron Patel (2024, 344) toteavat tutkimustuloksissaan näillä kahdella tekijällä olevan jotain yhteyksiä, mutta aihe vaatisi heidän mukaansa kuitenkin lisää selvityksiä. Aihe olisi mielenkiintoinen myös köyhyden ja velkaantumisen näkökulmasta.

6.2 Arvot osana minuutta

Arvot kytkeytyivät kirjoittajien kertomuksissa osaksi heidän itsemäärittelyitensä. Tutkittaessa köyhyyden ylisukupolvisuutta on todettu, että lapset, jotka elävät köyhissä perheissä ovat todennäköisemmin köyhiä myös aikuisena, kun verrokki perheissä kasvanneet lapset. Positiivinen vanhemmuus ja stimuloiva kotiympäristö ovat tekijöitä, jotka voivat osaltaan vähentää köyhyyden vaikutusta lasten kognitiiviseen ja sosiaalisemotionaaliseen kehitykseen. Vanhemmilla onkin tärkeä rooli lasten hyvinvoinnin ja mielenterveyden tukijoina. Myös lasten oma sosiaalinen ja psyykinen hyvinvointi voivat muokata kodin uskomuksia, asenteita ja käyttäytymistä. Tällä ei tarkoiteta, että köyhillä perheillä olisi jotenkin epänormaalit arvot, vaan ennemminkin kyse on rajallisten resurssien kokonaisvaltaisista vaikutuksista elämänlaatuun ja -valintoihin. (Bucelli & McKnigh 2024, 36–38.) Yksi kirjoittajista tuo esiin opitun köyhyyden, mutta sen lisäksi hän on selkeästi oppinut vanhemmiltaan myös kykyä sopeutua ja selviytyä vaikeissa elämäntilanteissa.

”Uskon, että köyhyyteni on osittain opittua köyhyyttä, mutta olen silti tyytyväinen elämäni ja jaksan yrittää aina eteenpäin. Tähän on vaikuttanut vahvasti vanhempieni positiivinen asenne itseään ja elämää kohtaan”. (Kirjoittaja 01)

Lemmikit oli nostettu monessa tarinassa esiin arvokkaana osana omaa elämäntapaa. Lemmikin merkitys onkin helppo ymmärtää. Esimerkiksi tilanteessa, jossa yhteyksiä ihmisiin on vähän, eläin voi paikata tätä vajetta (Isola & Suominen 2016, 187). Eläin ei tuomitse ja on täysin riippuvainen hoitajastaan, mikä voi antaa elämälle tarkoitusta; joku tarvitsee minua. Toisaalta tarinoissa myös pohdittiin, onko köyhällä oikeus eläinystäviin:

”Minulla on kolme kissaa, jotka ovat minulle todella tärkeitä: kissojen ruokkimiseen ja hiekkaan menee enemmän rahaa kuin itseni elättämiseen. Usein kuulen kommentteja siitä, etteivät varattomat saisi pitää lemmikkieläimiä.” (Kirjoittaja 07)

”Koska jos on köyhä, älä hommaa lemmikkiä, eihän köyhät tarvi seura-laista tai lohdutusta?” (Kirjoittaja 86)

Eläinystävän pitäminen maksaa ja vielä kalliimmaksi tulee, jos lemmikki sattuu sairastelemaan. Yhteiskunnallisissa keskusteluissa kansalaisia on pohdituttanut kysymys siitä saako köyhällä olla lemmikkejä, koska niiden ylläpitoon menee rahaa, jonka työssäkäyvä

väestö maksaa veron muodossa. Kirjoittaja 86 nostaa esiin edellisessä sitaatissa sarkastiseen tyyliin, että jos olet köyhä, et tarvitse seuralaista tai lohdutusta. Todellisuudessa asia on usein juuri päinvastoin, sillä esimerkiksi työttömän sosiaaliset kontaktit voivat olla paljon suppeammat kuin työssäkäyvillä. Sitaatilla kirjoittaja haluaa tuoda esiin omaan sarkastiseen tyyliinsä, että myös köyhillä on inhimillisiä tarpeita.

Moni kirjoittaja toi esiin ekologiset arvot. Seuraavissa sitaateissa kirjoittajat kuvaavat suhdettaan kulutukseen.

”Lehdestä luen ilmastonmuutoksesta. teen hiilijalanjälkitestin. Minulla ei ole autoa, en matkustele, en ostele yhtään mitään, eikä ruokahävikkiä ole. Tulokseni on vain puolet vastanneiden keskiarvosta. Maapallo ei tuhoudu minun takiani.” (Kirjoittaja 70)

”Monilla ystäväistäni on taustallaan vauraat perheet ja hyvät palkat, joihin turvata. Koetan nähdä asiat toisesta, hieman hiertehtisestä näkökulmasta; jos kaikki eläisivät niin kuin maapalloa ristiin rastiin lentelevät tuttavani, maapallosta ei olisi mitään jäljellä.” (Kirjoittaja 19)

”Köyhänä minun on helppoa elää omien arvojeni mukaisesti.” (Kirjoittaja 02)

Köyhänä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia sortua kuluttamaan yli omien tarpeidensa ja toimia mielihalujen mukaan, mihin kirjoittaja 02 viittaa edellisessä sitaatissa. Ekologinen elämäntapa on tänä päivänä asia, jonka mukaan eläminen nähdään yleisesti hyväksyttävänä arvona. Kuitenkin kyse voi olla myös Isolan ja Suomisen (2016, 29, 32) esiin tuomasta huono-osaisuuden vastarintakulttuurista; ihminen voi nostaa arvoikseen ne tekijät, mitkä ovat hänelle mahdollisia ja hylätä sellaiset arvot, joiden mukaan hänen ei ole elämäntilanteessaan mahdollista elää:

”Luonnosta ja ilmastonmuutoksesta kannan minäkin huolta ja voinkin kätevästi piilottaa vähäisen kulutuksen ja kierrätysintoni ekologiseen ajatteluun! Olen hyvä ihminen ja hiilijalanjälkeni on pienempi kuin sinun!” (Kirjoittaja 56)

Olipa syy mikä tahansa, ympäristö kiittää, mitä vähemmän ihminen kuluttaa. Toisaalta raha, tai sen puute, voi olla myös ekologisen elämän tavan haasteena, sillä köyhä ei ehkä voi aina tehdä kestävästä kehityksestä huomioiva ostopäätöksiä, sillä monet tällaiset tuotteet ovat yleensä kalliimpia. (Isola ja Suominen 2016, 163.)

Myös luonnossa liikkuminen ja siitä nauttiminen oli monelle tärkeä arvo, joka koettiin osaksi minuutta. Luonto voi tarjota tilan, jossa järjestäytyneen yhteiskunnan eriarvoisuus ei päde, vaan olemme kaikki samanarvoisia (Isola & Suominen 2016, 187).

”Lintuja ruokin omin ja ystävien avuin. Ne taas puolestaan ravitsevat minun henkistä hyvinvointia. Asuinympäristöni on minulle paratiisi.” (Kirjoittaja 40)

Jotkut kirjoittajista kokivat vertaistuen ja lähimmäisen auttamisen, kuten vapaaehtoistyön, tärkeinä arjessaan. Toisten auttaminen oli heille tärkeä arvo, joka toi myös itselle mielihyvää:

”Työttömänä minulla on aikaa ja teen paljon vapaaehtoistyötä ja käyn parissa vertaistukiryhmässä... Vapaaehtoistyössä ja erilaisissa vertaistukiryhmissä tapaan ihmisiä enkä kaipaa niin paljon omia, läheisiä, mutta kaukana asuvia ystäviä.” (Kirjoittaja 02)

”Velkaa on ulosotossa vielä, mutta raha ei saa ihmisiä ymmärtämään, toinen ihminen saa, itse olen sen kokenut ja hyvän on tarkoitus kiertää..” (kirjoittaja 63)

”Sen olen oppinut näiden vuosien aikana, että köyhä antaa vähästäänkin, koska ymmärtää antamisen arvon.” (Kirjoittaja 54)

Myös erilaiset, yleensä täysin ilmaiset, harrastukset auttoivat jaksamaan arjessa. Kirjoittajat kertoivat harrastavansa muun muassa askartelua, liikuntaa, lukemista ja luonnossa liikkumista. Itsestä huolta pitäminen mielekkään tekemisen kautta oli usealle kirjoittajalle tärkeä arvo. Kirjoittaja 02 kuvasi kertomuksessaan elämäntilanteensa muuttuneen niin, että hänen olisi mahdollista palata työelämään. Hän kuitenkin kertoi arvostavansa paljon vapaa-aikaansa, eikä ollut varma haluaako luopua töiden takia isosta osasta siitä. Tämä on ehkä juuri sellainen asia, jonka esiin tuominen voi aiheuttaa työssäkäyvissä ihmisissä negatiivisia reaktioita ja vahvistaa stereotyyppioita köyhistä. Kuitenkaan emme tiedä mitä tämän ajatuksen taustalla on; ehkä paluu työelämään pitkän tauon jälkeen tuntuu pelottavalta tai ehkä tämä henkilö pyrkii suojelemaan itseään pettymyksiltä tai torjutuksi tulemiselta, jos häntä ei saakaan töitä.

7 Ihmissuhteiden merkitys

Ihmissuhteet kuvautuivat tarinoissa eräänlaisina peileinä, joiden kautta peilattiin omaa kokemusta siitä, mikä itsessä on hyvää ja arvokasta kasaantuneista vaikeuksista huolimatta. Katja Myllyviita (2020) kirjoittaa ihmisen olevan laumaeläin, joka voi huonosti joutuessaan eroon muista lajitovereistaan. Hänen mukaansa jokainen meistä pyrkii olemaan tärkeä jollekin toiselle. Tämän kokemuksen ympärille rakennamme koko elämämme; tapaamme tulkita erilaisia tilanteita ja toimia ihmissuhteissamme. Ihmissuhteiden tärkeyttä painottaa se, että tärkeyden kokemuksesta ammennamme myös merkityksen elämällemme. (Myllyviita 2020, 15.) Sillä, että elämässä oli ihmisiä, jotka eivät hylänneet vaikeuksien äärellä oli monelle kirjoittajalle suuri merkitys:

”Elämäni enkeli on myös hyvä ystäväni, yksi ja ainoa, joka on auttanut läpi vaikeiden aikojen. Hän ei ole hyväksynyt velkaantumistani, mutta syytösten sijaan hän on auttanut meitä pyyteettömästi oven taakse ilmestyneillä ruokakasseilla ja henkisellä tuella. Olen varmasti valtava taakka, mutta hän ei ole hylännyt meitä” (Kirjoittaja 22)

Ihmissuhteilla onkin tutkitusti merkityksensä ihmisen hyvinvointiin. Sakari Kainulaisen (2014) tutkimuksen mukaan ihmissuhteet, muilta tuleva kunnioitus sekä rakkaus vaikuttavat hyvin voimakkaasti elämän tyytyväisyyteemme. Ihmissuhteilla on vahva vaikutus hyvinvointiimme, sillä ne kytkeytyvät kokonaisvaltaiseen elämän tyytyväisyyteen jopa taloudellisia tekijöitä vahvemmin. Kainulaisen tutkimus osoitti, että ihmisten väliset suhteet, kansalaisyhteiskunta ja sosiaalinen pääoma, vaikuttavat koettuun hyvinvointiin merkittävästi ja voivat pitää tyytyväisyytemme korkealla tasolla, vaikka meillä olisikin elämässämme ongelmia muilla osa-alueilla. Kääntäen sanottuna korkeakaan elintaso ei siis kykene pitämään tyytyväisyyttä korkealla tasolla, mikäli suhteemme muihin ihmisiin eivät ole kunnossa. (Kainulainen2014, 494.) Kirjoittajat kuvasivat tarinoissaan suhteitaan vanhempiinsa. Vanhemmat saattoivat auttaa lapsiaan jopa tilanteissa, joissa taloudelliset resurssit olivat itselläänkin tiukassa:

”Äitini pienestä eläkkeestään auttaa minua paljon mm. ostamalla ruokaa ja maksamalla kerran kuukaudessa terapiakäyntini.” (Kirjoittaja 80)

”Yritimme selvittää luotoista ja laskuista, niin ettei ainakaan luottotiedot menisi, sillä se olisi kaikkein kamalinta! Isovanhemmat riensivät muutaman kerran apuun hädän ollessa todella suuri ja ottivat meille luottoa omiin nimiinsä niin, että saisimme pelastettua luottotietomme.” (Kirjoittaja 54)

Joskus yritys auttaa vaikeuksiin joutunutta lasta oli johtanut kuitenkin epäonnistumiseen:

”Yksi suurin suruistani on se, että vanhempani ovat hylänneet minut velkojeni takia. He häpeävät ja vihaavat minua. Kun talouteni kaatui, oli yksi lainoistani isäni takaama.” (Kirjoittaja 22)

Velkaantuminen voi koetella sukulais-, pari- ja ystävyys-suhteita. Sipilän (2022, 190) mukaan ylivelkaantuneet ovatkin kertoneet haastattelututkimuksissa, että sukulaiset, ystävät ja tuttavat ovat jättäneet yhteydenpidon kokonaan tai ainakin alkaneet vältellä sitä. Ihmissuhteiden kannalta pahin saattaa olla tilanne, jossa hoitamattoman velan takajana on ollut sukulainen tai ystävä. Tallöin on varmasti vaikea välttää välirikkoa. Myös aineistostani oli kokemus läheisen velkojen maksajaksi joutumisesta:

”Tuhansilla suomalaisilla on ulosottovelkaa, kuten minullakin. Se ei aina ole tuhlailusta johtuvaa, vaan olosuhteiden aikaansaamaa. Kuten itselläni, kun otin omissa nimissäni sukulaiselleni puhelinliittymän, eikä hän maksanut laskujaan.” (Kirjoittaja 01)

Tiedämme, että huono-osaisuus voi olla ylisukupolvista. Juho Saari, Niko Eskelinen ja Liisa Björklund (2020) ovat kirjoittaneet aiheesta kirjan Raskas perintö. Saari ym. kirjoittavat sukupolvien välisien sidoksien näkyvän esimerkiksi koulutuksessa, tuloissa, työmarkkina-asemassa ja ammattiasemassa. Lisäksi ylisukupolvisuutta esiintyy tutkimuksien mukaan myös kiinnittymisessä palvelu- ja etuusjärjestelmään. Perhetaustaan liittyvät sosioekonomiset ja sosiaalinen asemaa kuvaavat tekijät, jotka altistavat lapsen aikuisiän sosiaaliselle, taloudelliselle ja terveydelliselle huono-osaisuudelle ovat alhainen koulutus, työttömyys ja erityisesti toimeentulotukiasiakkuus sekä vanhempien sairastaminen. (Saari ym. 2020, 91.) Teemu Vauhkonen, Johanna Kallion ja Jani Erolan (2017) mukaan vanhemmillä on keskeinen merkitys myös lastensa sosialisatiossa. Sosiaalisen huono-osaisuuden näkökulmasta voidaan pohtia, puuttuuko sosiaalisesti huono-osaisilta vanhemmilta vain olennaisia resursseja vai välittävätkö he lapsilleen jotakin, millä

on kielteinen vaikutus heidän asemiinsa aikuisina. Heidän mukaansa huono-osaisuuden sosiaalisen välittymisen näkökulma olettaa, että huono-osaisilta vanhemmilta voi välittyä lapsille erilaisia käyttäytymismalleja, arvoja ja asenteita, heikkoa itsetuntoa ja sekä matalia tulevaisuuden tavoitteita. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 503.)

”Miten omat lähtökohtani lapsena ovat vaikuttanut elämänpolkuuni. jos minua olisi joskus (lähinnä yläaste iässä) tsempattu, tai kerrottu muistakin ammatinvalintavaihtoehtoista kuin amistasoon kuuluvista, niin mitä voisin tänä päivänä olla?” (Kirjoittaja 10)

”Olen pienituloisesta perheestä. Tai ainakin minä olen ollut köyhä aina. Vanhempani joivat, joten minä en saanut tarvitsemaani.” (Kirjoittaja 24)

Monelle perheellisille kirjoittajille oli tärkeää turvata lapsille mahdollisimman hyvät kasvuolosuhteet. Lapsia haluttiin säästää aikuisten murheilta ja huolilta.

”Yritän pitää asiat niin, ettei lapsieni tarvitse uhrata ajatustakaan minun taloudelliselle tilanteelleni.” (Kirjoittaja 87)

”Päätin olla olemassa ensisijaisesti lapselleni, ehtisin maksaa velkani sitten myöhemminkin.” (Kirjoittaja 10)

Iloa koettiin muun muassa siitä, että omat lapset näkivät läheisten ihmissuhteiden merkityksen ja arvon. Myös havainto siitä, että lapsista oli kasvanut hyviä ihmisiä rahallisesti niukoista puitteista huolimatta, sai aikaan kokemuksen onnistumisesta:

”Lapset viihtyvät kotona ja arvostavat perheen yhteistä aikaa. Ehkä olemme huomaamattamme onnistuneet herättelemään meissä ja heissä arvoja, joita ei suurimmallakaan summalla pysty ostamaan!” (Kirjoittaja 54)

”Olen kasvattanut lähes yksin kolme viisasta ja erilaista lastani. Minulla ei ole koskaan ollut rahaa niin, että olisin voinut antaa heille muuta kuin rakkauteni.” (Kirjoittaja 22)

Kirjoittajat kokivat tärkeäksi, että lapsille tarjottiin aikaa ja läsnäoloa. Lapsia haluttiin suojata taloudellisten vaikeuksien aiheuttamalta stressiltä. Myös vaikeissa olosuhteissa kasvaa ja kehittyy psyykkisesti terveitä lapsia, ja toisaalta lapsen psyykkinen kehitys voi häiriintyä näennäisen suotuisissakin oloissa kirjoittavat Mirjami Mäntymaa ja Tuula Tamminen (1999) artikkelissaan varhaisesta vuorovaikutuksesta ja lapsen psyykkisestä kehityksestä. Heidän mukaansa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa tulisi huomioida,

että keskeistä lapsen kehityksen turvaamisessa on lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen vaaliminen, tukeminen ja hoitaminen. Kirjoittajien kannanotto on vahva: Yhteiskunnan tehtävänä on luoda ja tukea sellaisia olosuhteita, joissa lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus voi toteutua parhaalla mahdollisella tavalla.

Usea kirjoittaja halusi auttaa omasta vähästään aikuisia lapsiaan. Katja Myllyviidan (2020, 17) mukaan ihmiselle lajityypillistä on ymmärtää toisen kärsimystä ja pyrkiä auttamaan. Helpommaksi sen tekee, jos itsellä on samansuuntaisia kokemuksia:

”Pyrin auttamaan lastani myös mahdollisuuksien mukaan, kun tuolloin perustoimeentulolla ollessaan ei hänenkään rahat riittäneet.” (Kirjoittaja 80)

Omaa vanhemmuutta kuvattiin teksteissä pääasiassa positiiviseen sävyyn. Vanhemmuudesta puhuttiin lähinnä tekojen ja tunteiden kautta. Tarinoissa kerrottiin, miten haluttiin mahdollistaa lapsen harrastukset ja se, että ainakin lapsella olisi ruokaa. Itse voi jäädä, vaikka ilman. Yhdessä tarinassa kirjoittaja viittaa kuin ohimennen, ettei ole viikonloppuisin esimerkillinen äiti. Tällä hän tarkoittaa todennäköisesti alkoholin käyttöä. Päiväkirjan muotoon kirjoitetussa tarinassa kerrotaan myös, ettei kirjoittaja ole käyttänyt hänelle määrättyä antabusta lääkärin ohjeiden mukaan. Myös toinen kirjoittaja kertoo menneestä elämästään, johon alkoholi vielä tuolloin kuului:

”Silti rahani eivät riittäneet aina, minulla on 5 lasta joista osa joutui muutamana kotona olo vuoden jälkeen huostaan otetuiksi. Olin parisuhteessa päihdeongelmaisen miehen kanssa, jonka toiveet ja tarpeet meni usein muiden edelle, myös itse käytin alkoholia aika reilusti viikonloppuisin, joten rahat eivät riittäneet kaikkeen, lapsilla kyllä oli ruokaa ja tarvittavat perustarvikkeet.” (kirjoittaja 05)

Edellisen sitaatin perheen vanhempien voimavarat ja resurssit eivät riittäneet tarjoamaan lapsille heidän kehitystään ja kasvuaan tukevia olosuhteita. Vanhemman päihteiden käytöllä on tutkitusti moninaisia vaikutuksia lasten elämään. Vaikutuksia voi tarkastella esimerkiksi varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Varhaisella vuorovaikutuksella tiedetään olevan oleellinen merkitys kiintymyssuhteen laadulle ja ylipäättänsä lapsen kehitykselle. Vanhemman runsas päihteiden käyttö voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, miten vanhempi on lapsen saatavilla ja vastaa hänen tarpeisiinsa. Myös köyhyys itsessään on riski vuorovaikutukselle. (Pajulo 2023.)

Seuraavassa sitaatissa sama kirjoittaja kuvaa, kuinka alkoholi toimi hänelle hetkellisenä ulospääsynä omasta tilanteesta. Köyhyys oli vaikuttanut negatiivisesti uskoon omaa vanhemmuuttaan kohtaan, mutta alkoholin vaikutuksen alaisena oli mahdollista nähdä itsensä muunakin, kun köyhänä epäonnistujana:

”Olenkin jotain..en pelkkä köyhä, onneton pullonkerääjä, joka laskee kolikot kaupan kassalle tullessaan, riittääkö rahat vai poistanko jotain jo nyt ettei tarvitse hävetä kuin raha ei riitäkkään kassalla maksaessa...Huonommuutta omasta äitiydestä/vanhemmudesta olen tuntenut aina, ja rahattomuus lapsilla on hävettänyt, syrjäyttänyt, itkettänyt ja myös saanut sortumaan uudelleen päihteisiin ja itsetuhoisiin ajatuksiin, välttelemään ihmisiä jotka ovat parempi osaisia, ja siitä johtuen tuntemaan tunteen kelpaamattomaksi mihinkään, ja kouluttamattomuus ja turhautuminen, avun saamattomuus ja saanti vei elämältä pohjan pois ...” (Kirjoittaja 05)

Eräs kirjoittaja kuvailee vakavan, ja tuolloin vielä hoitamattoman, mielenterveysongelman ja köyhyyden aiheuttamia haasteita vanhemmuuteen:

”Vuosi sitten olin niin vaikeassa tilanteessa, että pohdin vakavasti lapsistani luopumista. Ajattelin, että olen pilannut heidän elämänsä peruuttamattomasti, ja he saisivat kasvaa onnellisina missä tahansa muualla kuin rutiköyhän ja masentuneen äitinsä kanssa.” (Kirjoittaja 19)

Kertomuksista kuvastui, kuinka köyhyys ja muut kasaantuvat ongelmat veivät paljon voimavaroja vanhemmuudelta. Silti kertomuksista rakkaus omia lapsia kohtaan oli vahvasti läsnä. Edellisen sitaatin kirjoittaja oli jopa valmis luopumaan lapsistaan synkimmässä ahdingossaan, jotta lapset saisivat parempaa, kun hänellä oli tarjota. On ymmärrettävää, että erilaiset taloudelliset lähtökohdat mahdollistavat eri lailla toimintamahdollisuuksia elämässä. Eriarvoisuudesta keskusteltaessa keskiössä ovatkin ne yhteiskunnalliset ryhmät, jotka eivät pääse mukaan yhteiskunnassa tavanomaisiin myönteisiin siirtymiin. Eli toisin sanoen parempaan elintasoon, elämänlaatuun sekä elämäntapaan. (Saari 2020, 23.)

Moni kirjoittaja kuvasi suhdetta ystäviinsä. Ystävien apu olikin ollut monelle kirjoittajalle korvaamatonta. Ystävät ovat tarjonneet niin aineellista kuin henkistäkin apua ja tukea:

”Kun tilanne oli oikein paha ilmestyi ystävä lapsineen kuin ihmeen kaupalla oven taakse mukanaan edulliset pakastepitsat. Kyyneleet kohosivat silmiini, kuinka hän osasikaan tulla juuri nyt?” (Kirjoittaja 54)

*”Minulla on pääomaa. Sillä ei toki makseta laskuja, osteta ruokaa tai vaip-
poja, mutta pääomaa on. Nimittäin ystävät.” (Kirjoittaja 19)*

Kirjoittajat kuvaavat edellisissä sitaateissa lämpimästi elämässään olevia ihmisiä. Kun hätä on suuri, empaattinen ja hyväksyvä kohtaaminen voi kannatella ihmistä yllättävällä tavalla. Jussi Vaahtera ja Antti Uutela (1994) käsittelevät artikkelissaan sosiaalisentuen vaikutusmekanismeja. Tuen antamiseen ja vastaanottamiseen voi heidän mukaansa vaikuttaa auttajan ja autettavan välinen sosiaalisen suhteen luonne ja sosiaalisen verkoston rakenne. Saatu tuki saattaa osaltaan vaikuttaa muun muassa ihmisen tulkintaan elämässään esiintyvien kuormitustekijöiden hankaluudesta ja saattaa näin ollen ehkäistä koetun stressin vaikutusta ja vähentää ahdistusta. Läheisiltä saatu tuki voi vahvistaa minäkuva, identiteettiä ja omanarvontunnetta ja lisätä uskoa omaan kyvykkyyteen ja hallintamahdollisuuksiin. Sosiaaliset verkostot saattavat tarjota materiaalista ja henkistä tukea ja apua, kuten moni kirjoittaja toikin esille. Esimerkiksi samassa asemassa olevat ihmiset voivat tarjota tietoa kuormittavista tilanteista ja keinoista selviytyä niistä. Lisäksi toisten halukkuus auttaa voi myös vahvistaa identiteettiä ja omanarvontunnetta. Kääntöpuolena verkostoihin liittyvä sosiaalinen säätely saattaa aiheuttaa paineita yhdenmukaisuudesta, mikä saattoi ilmetä tarpeena ylläpitää kulisseeja ja ottaa etäisyyttä läheisiin. (Vaahtera ym. 1994.) Yhteydenpitoa rajoitti myös raha tai tarkemmin sen puute; ei ollut yksinkertaisesti vaaraa matkustaa ystäviä ja sukulaisia tapaamaan.

”Suurimmalle osalle ystäväistä ja sukulaisista yritimme pitää kulisseeja yllä viljelemällä valkoisia valheita. Ehkä siksi, että jos ei ole kokenut samaa, niin kuinka voi tietää? Monia syvästi loukkaavia ohjeita ja viisauksia kyllä kuullimme. Oma äitiäni ei voinut pyytää enää auttamaan lastenhoidossa, koska hän tutki kaikki paperimme ja syyllisti meitä tilanteesta.” (Kirjoittaja 54)

”Olen asunut eri paikkakunnilla ja ystävien tapaaminen on kallista. Niinpä en ole nähnyt joitakin ystäviäni vuosiin ja useista juhkakutsuista olen joutunut kieltäytymään. Erilaiset juhlat ovat kuitenkin merkkipaaluja elämässä ja kun olen poissa niistä niin siitä seuraa etääntymistä. Uskon, että sukulaiseni ja ystäväni eivät edes tiedä kuinka köyhiä olemme. En koskaan puhu raha-asioista enkä valita. Ulkopuoliset näkevät vain tuon peilikuvan, josta kerroin aiemmin.” (Kirjoittaja 02)

Eräs iäkkäämpi kirjoittaja kuvasi lämmöllä naapurissa asuvaa nuorta miestä, joka oman toimimisesta oli tarjonnut hänelle apua; joka perjantai tämä kävi kantamassa polttopuut sisälle, että naapuri pystyi lämmittämään tupaansa. Monelle kynnyksellä apua oli suuri:

”Lapsenvahteihin minulla ei ole paljon ollut varaa, ja vapaaehtoisesti kukaan ei ole tarjoutunut lastani hoitamaan muuta kuin ihan muutaman kerran koko tämän kymmenen vuoden aikana. Minulla taas on kamalan korkea kynnyksellä lastenhoitoapua.” (Kirjoittaja 10)

”Velkaannumme ja syrjäydymme yksin. Jossain muualla sukulaiset saattaisivat tulla apuun, mutta Suomessa sukulaisuuden merkitys on mitätön. Vaikka ajautuisit kuinka syviin vesiin, ei sukulaiset ryntää apuun. Avun pyytäminen on häpeällistä, koska köyhyys itsessään on häpeä. Olen ylpeä kuten isoäitini, joka lähti tästä maailmasta omistamatta mitään. Hän ei koskaan pyytänyt apua sukulaisilta. En minäkään.” (Kirjoittaja 22)

Läheiset ihmissuhteet näyttäytyivätkin myös ristiriitaisina. Toisaalta apua ja seuraa kaivattiin, mutta syyllistämistä ja moralisointi koettiin raskaaksi eikä apua haluttu itse pyytää, jos sitä ei ymmärretty tarjota. Se on sikäli harmillista, sillä tutkimusten mukaan läheiset ystävyysuhteet ja tiivis yhteydenpito läheisiin ovat tärkeitä varsinkin yksinasuvien mielen hyvinvoinnille (esim. Tamminen, Pasanen, Martelin, Mankinen & Solin 2020, 1; Anttila, Tanskanen, Oinas & Kannasoja 2022, 201). Pitkään jatkuneilla taloudellisilla ongelmilla ja köyhyydellä on myös kielteisiä seurauksia sosiaalisille suhteille (Pirkola 2020):

”Ystäväpiirisi kaventuu. Olet katkera ja vihainen ja harva sitä jaksaa pidemmän päälle. Olet myrkyllinen.” (Kirjoittaja 08)

Seuraavassa sitaatissa kirjoittaja on halunnut tuoda esiin, miten kokee köyhyyden rajoittavan hänen elämän valintojaan ja vaikuttavan vahvasti myös parisuhteeseen:

”Minulla on poikaystävä. emme voi asua yhdessä, koska olen köyhä. Emme voi mennä naimisiin, koska olen köyhä. En halua joutua toisen vallan alle, koska olen köyhä.” (Kirjoittaja 24)

Kirjoittaja kokee taloudellisen epätasa-arvon vaikuttavan vahvasti heidän suhteeseensa. Raha on yksi vallan käytön välineistä, eikä kirjoittaja selvästikään halua ottaa riskiä epätasa-arvoisessa suhteessa elämisestä.

8 Suhde yhteiskuntaan

Suhde yhteiskuntaan, eli eri instituutioihin ja poliittisiin järjestelmiin, näyttäytyi kertomuksissa varsin monimutkaisina ja työläinä.

”Kelan sivuilta yrität löytää tietoa, täytät hakemuksia, teet selvityksiä, odotat. Laina, jonka työssä ollessa olisi helposti voinut suorittaa, erääntyy. Pitää valita ostaako ruokaa vai maksaako vuokran. Lopulta vuokra on kaksi kuukautta myöhässä. Sosiaalitoimisto ilmoittaa, ettei voi auttaa, koska häättöä ei ole vielä tullut. Seurakunta, varakas sellainen, tarjoaa 15 euron ruokakuponkia, puolen vuoden päästä saisi toisenkin. Asiakastieto ilmoittaa, että olet menettänyt luottotietosi. Ulosottomies soittaa. Lapsen aiheet talvikengät ovat hajalla ja liian pienet. Sukulaisen avustuksella saan halvemmän vuokra-asunnon, muuten edessä olisi ollut asunnottomuus.” (Kirjoittaja 70)

Näin kuvailtiin erässä kertomuksessa kriisiytynyttä tilannetta, johon kirjoittaja oli aktiivisesti yrittänyt hakea yhteiskunnalta apua. Kirjoittajien teksteissä kuvastuikin epäluottamusta ja turhautumista yhteiskunnan palveluihin. He eivät kokeneet saavansa tarvittavaa apua, vaan päinvastoin asiointi instituutioiden kanssa oli pirstaleista ja pallottelua paikasta toiseen. Usein lopputulos oli, ettei tarvittavaa apua tullut. Edellisessä sitaatissa kuvastuikin turhautuminen, pettymys sekä väsymys omien etujensa puolesta taistelemiseen. Kirjoittajat kuvasivat myös nöyryytystä, mikä liittyi esimerkiksi maksusitoumuk-sien käyttöön. Moni kertoi miten kaupassa myyjät eivät ole esimerkiksi tienneet miten maksusitoumus toimii, minkä myötä tilanne on kerännyt kiusallista huomiota kansa ihmisiltä. Eräs kirjoittaja kuvasi tilannetta ”alistumisen toiseksi leveliksi.”:

”No kiva, nyt kaikki tietävät, että minulla ei ole rahaa ruokaan.” (Kirjoittaja 86)

Byrokraatia herätti siis paljon kielteisiä tunteita:

”Nykyinen yhteiskunta tuntuu kuitenkin hyvin pitkälti rakentuneen, niin että köyhien kuuluu pysyä köyhinä. Ihmisten köyhyysloukussa pitäminen on tutkitusti suunnitelmallista, rakenteellista ja henkistä väkivaltaa.” (Kirjoittaja 19)

”Avun hakeminen on tehty hankalaksi. Joku kumma kateus piinaa jotakuta ettei voi auttaa vasta kun viime hädässä jos sittenkään.” (Kirjoittaja 47)

Tämä ei ole uutta ja yllättävää. Esimerkiksi Jari Heinonen (2011, 49, 52–56) on käsitellyt aiheita köyhien miesten näkökulmasta otsikolla ”Pallottelua ja poiskäännyttämistä.” Tässä tutkimuksessa esiin tullut yhteiskunnallinen kritiikki on kovaa. Köyhät ihmiset ovat myös Anna-Maria Isolan ja Esa Suomisen mukaan taloudellisessa alistussuhteessa (2016, 104). Sosiaalitoimen toimintaa kuvataan seuraavassa sitaatissa varsin mielivaltaisena:

”Kahden pienen lapsen kanssa, keikutellen venettä sosiaalitoimen suuntaan kerjäten sieltä roposia, miten nyt milläkin tuulella sattuvat olemaan siellä sitten.” (Kirjoittaja 47)

Sosiaalitoimelta ei kertomuksissa koettu juurikaan apuja tulleen. Paula Saikkosen, Sanna Blomgrenin, Pekka Karjalaisen ja Minna Kivipellon (2015,62) mukaan sosiaalityössä ongelmana on usein palvelujärjestelmän pirstaleinen toiminta, mikä aiheuttaa sen, ettei tiedä mitä missäkin tehdään. Tavoitteena tulisi heidän mukaansa olla toisiaan sujuvasti täydentävät palvelut, mikä helpoittasi niin asiakkaan kuin työntekijöidenkin tilannetta. On tietenkin mahdoton tietää mihin kirjoittajan mielipide perustuu, mutta voisi kuvitella, että pirstaleiset palvelut voivat näyttäytyvät varsin ristiriitaisina, ja ehkä mielivaltaisinkin, asiakkaan silmissä. Seuraavassa sitaatissa kirjoittaja kuvaa omaa kokemustaan asioinnista sosiaalitoimen kanssa.

”toki jotain tukea tuli sosiaalitoimelta mutta lähinnä tuomitsevaa, uhkaavaa tai nolaavaa jota ilman koin pärjääväni siinä elämän tilanteessani...” (Kirjoittaja 05)

Sosiaalityö on suhdeperustaista työtä ja usein työn onnistumisen edellytyksenä on luottamuksellisen suhteen rakentaminen asiakkaan kanssa. Sosiaalityöntekijälle tärkeitä ominaisuuksia ovat muun muassa empaattisuus, herkkyyys tarpeiden tunnistamisessa sekä tilannetaju. (Ranta, Lehtinen, Sulkakoski, Turunen, Niemi, Järveläinen, Martti & Rantanen 2022, 31–3249, 61, 52; Obi-Keguna, Agbawodikeizu & Uche 20177.) Kirjoittaja kuvasi edellä olleessa sitaatissa varsin huonosti onnistunutta vuorovaikutusta. Kyse voi olla myös kirjoittajan omista tulkinnoista. Esimerkiksi häpeä voi aikaan saada arvottomuuden ja riittämättömyyden kokemuksia. Nämä voivat edelleen vaikuttaa siihen, miten ihminen tulkitsee ympäristöään. (Toskala 2005, 178–179.) Nähdyn ja kuullun tulminen on asiakkaalle yleensä hyvin merkityksellinen asia. Kokemus siitä, että on tullut kohdatuksi ja hyväksytyksi omista arvottomuuden tunteista huolimatta, on voimakkaan

vahvistava kokemus. Sachin Bankerin, David Ecclesin, Syon Bhanotin ja Aishwarya Deshpanden (2018, 1, 23) mukaan käyhyysidentiteetti voi vaikuttaa negatiivisesti työmarkkinoilla menestymiseen ja elämäntuloksiin. Edellä mainittujen tutkijoiden mielestä köyhyysidentiteetin omaava henkilö hyötyisi juuri itsetunnon vahvistamisesta. Sosiaalityöntekijöillä olisi omasta roolistaan käsin erittäin hyvä tilaisuus pyrkiä huomaamaan kaikki hyvä asiakkaassa ja hänen elämässään.

Kirjoittaja 63 kuvaili tarinassaan, miten hänellä oli tarve paeta paha oloa pelaamisen kautta. Nuorena hän ei täysin ymmärtänyt velkaantumisen ja pikavippien seurauksia ja olisi kaivannutkin ohjausta ja tukea:

”Mietin mikä olisi voinut viedä elämää eri suuntaan armeijan jälkeen, jokin tekee päätöksensä mutta mikäli armeijasta päästäessä olisi ollut elämän pääasiat läpikäyvä sosiaalityöntekijä olisin saattanut tehdä erilaisia valintoja, ei ollut ketään neuvomassa...”

KELA ja TE-toimisto saavat osansa kirjoittajien esiin tuomasta kritiikistä:

”Kelan kanssa kiistely ja jatkuvat mielivaltaiset ratkaisut kuormittavat arkeani myös huomattavasti.” (Kirjoittaja 19)

”Kursseja pitävä yritys ei vastaa, olen uudelleen yhteydessä, ei vastausta. Laitan vielä kolmannenkin sähköpostin asiasta. TE-toimisto vaatii selvitystä, miksi en ole täyttänyt aktiivisuusehtoani. Laitan selvityksen, saan hylkäävän päätöksen, jonka mukaan olen kieltäytynyt kurssista. Menetän kuukauden työttömyyskorvauksen ja puolet Kelan toimeentulotuesta.” (Kirjoittaja 70)

Onneksi kirjoittajana on sinnikäs ja jaksaa valittaa. Lopulta asia oikaistaan. Sitten tulee seuraava vastaavanlainen tilanne. Selviytyminen vaatii ihmiseltä aktiivisuutta, vaikka kaikista ei siihen ole. Ihmisillä voi olla psyykkisiä- tai fyysisiä sairauksia, joiden vuoksi jaksaminen arjessa voi ylipäättänsä olla haastavaa. Sairaus ja pienituloisuus ovat lannistavia jo itsessään, mutta jos ei ole riittäviä taitoja asioida palvelujärjestelmässä, vaikeudet alkavat kertaantua (Isola & Suominen 2016, 131).

Eräs kirjoittaja kritisoi tarinassaan elatusmaksuun liittyvä ”porsaanreikää” niin kun hän asiaa nimittää. Kun lapsi on tunnustettu ei elatusmaksuja saa ennen kuin toinen vanhempi suostuu tekemään lastenvalvojalla elatussopimuksen. Tässä tapauksessa van-

hemmat asuivat eri paikkakunnilla, ja kirjoittaja kertoi ensimmäisen kerran olleensa kahdeksan kuukautta ilman elatusmaksua. Isän taloudellisen tilanteen takia sopimusta ei tehty vuotta pidemmälle, joten sama prosessi oli edessä. Kirjoittaja kertoi ennakoineensa tilannetta ja alkaneensa hoitamaan asiaa hyvissä ajoin, mutta siitä huolimatta tällä kertaa meni jopa kauemmin ilman maksua. Kolmannella kerralla asia hoidettiin kirjoittajan aloitteesta käräjäoikeuden kautta. Kirjoittaja halusi kritisoida järjestelmää, joka mahdollistaa toisen vanhemman vastuun pakoilun jättäen lähivanhemman rahallisesti pulaan. Lapsi tarvitsee kuitenkin kaikkina päivinä ruokaa, vaatteita ja kodin. Elatusmaksujen maksamatta jättäminen on myös yksi taloudellisen väkivallan ilmenemismuoto. Kun etävanhempi jättää lasten elatusmaksut maksamatta tai viivyttelää niissä, voi se johtaa lähivanhemman ja lasten taloudelliseen ahdinkoon. (Nylén & Yli-Kätkä 2024, 10.)

Ulosottomiehen toimintaa kiiteltiin kahdessa tarinassa. Kirjoittajat olivat kokeneet, että ulosottomiehen kanssa sai asioita helposti sovittua. Toisella kirjoittajista oli sekä positiivinen, että negatiivinen kokemus ulosottomiehen kanssa asioinnista. Ulosottomies, jonka kanssa kirjoittaja oli alkujaan asioinut, oli sijainen ja valitettavasti varsinaisen ulosottomiehen palattua työtään hoitamaan, yhteistyö ei sujunutkaan yhtä hyvin:

”Väänsin ulosottomiehen kanssa asiasta puhelimessa ja hän myönsi minun hoitaneen kaikki velvoitteeni, mutta katsoi silti täysin mielivaltaisesti, ettei sopimani hänen sijaisensa kanssa ollut mennyt oikein ja ulosmittaus olisi ainoa vaihtoehto jatkaa.” (Kirjoittaja 87)

Myös muita kuvailuja kohtaamisista eri instituutioiden työntekijöiden kanssa tuotiin esiin. Eräs kirjoittaja kuvaili kertomuksessaan sydämellistä diakoniaa, jolta sai apua, kun sitä tarvitsi. Valitettavasti tämä ”suloinen” diakoni oli lähtenyt pois ja tilalle oli tullut ”kylmä, jäinen ja hymytön sielunpaimen.” Kirjoittaja kertoo tunteneensa, kuinka tämä henkilö ilmiselvästi halveksi häntä. Tämän jälkeen kirjoittaja ei enää halunnut asioida seurakunnassa. Ei edes hakemassa tiistaipäivien ilmaista leipää, kuten hän itse kuvasi tilannetta.

Useat kirjoittajat olivat törmänneet empatiakuiluun ja luokkayhteiskuntaan:

”Koska usein ajatellaan, että köyhyys on oma valinta. Ei haluta mennä töihin, sotketaan tahallaan raha-asiat, tai ollaan muuten vain typerä. Enhän minä tahallani ja tarkoituksen omaisesti ole tähän tilanteeseen joutunut. Olen käynyt korkeakoulututkinnon, olen tehnyt koko ajan töitä. Mutta en vain selvinnyt menneisyyden taakasta. Kyllä minä haluan käydä töissä ja

selviytyä, en vain tiedä miten...Mutta onko mitään mistä jatkaa, jos minut tuomitaan sen perusteella, miten raha-asioideni kanssa on käynyt?” (Kirjoittaja 86)

”Köyhyysloukussa olevalle, vaikeasta mielenterveyden häiriöstä kärsivälle kahden lapsen yksinhuoltajalle luokkayhteiskunta on tylyäkin tylympää todellisuutta.” (Kirjoittaja 19)

”Suurin osa rikkaista on syntynyt kultalusikka suussa-silloinhan köyhiä onkin helppo kyykyttää. Eihän se meikäläisen ääni mihinkään kuulu...On suurta näköalattomuutta, jos köyhyyttä pidetään omana tyhmyytenä-ei vain aina käy niin kuin elämältä odottaa...Raha, raha, raha sanoi Risto Pelkonen ”Tässä ympäristössä lähimmäisen rakkaus on outo lintu ja toisesta välittäminen kuokkavieras.”” (Kirjoittaja 40)

Sitaateista nousee esiin kirjoittajien kokemus siitä, että parempi osaiset eivät ymmärrä heidän tilannettaan. Ehkä parempi osaisilla ei ole todellista tietoa millaista köyhien elämä todellisuudessa on tai mistä syystä köyhät ovat siinä tilanteessa, jossa ovat. On ehkä vaikea tuntea empatiaa sellaista kohtaan, jonka uskoo itse vapaaehtoisesti valinneen tämän polun. Stereotyyppiset oletukset ja luokittelut voivat olla hyvin haitallisia niitä ihmisiä kohtaan, jotka joutuvat niiden kohteiksi, koska silloin oikea totuus saattaa unohtua yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja päätöksien teoissa. Sakari Kainulainen ja Juho Saari (2018, 310) kiteyttävät asian näin: ”Suomalaiset eivät ole samassa veneessä, mitä tulee vaikutusvaltaan ja kykyyn välittää intressejä, ja suomalaiset eivät myöskään suhtaudu kaikkiin väestöryhmiin samalla tavalla.” Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (2024) mukaan suomalaisten yleinen hyvinvoinnin ja terveyden taso on jatkuvasti parantunut, mutta käänttöpuolena hyvinvoinnin ja terveyden jakautuminen väestössä on puolestaan entistä eriarvoisempaa. Tämä on nähtävissä sosioekonomisten ryhmien välillä lähes kaikilla hyvinvoinnin ja terveyden alueilla. Ihmisen sosioekonominen asema koostuu hyvinvoinnin aineellisista voimavaroista ja niistä edellytyksistä, joita tarvitaan aineellisten voimavarojen hankkimiseen. (THL 2024.) Asian voi nähdä niin, että yhdet saavat palveluja, joita eivät tarvitse, ja toiset eivät saa palveluja, joita tarvitsevat (Isola ja Suominen 2016, 93). Valitettavasti palvelujärjestelmä ei tarjoa kaikille sitä turvaa ja toivoa, mitä sen odotetaan tarjoavan. Myös Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan palvelujärjestelmä voi synnyttää hyvinvointi- ja terveyseroja, jos erilaisten ihmisten tarpeita ei huomioida. Aineistoni kirjoittajat toivat esiin ongelmia, joita olivat kohdanneet hakiessaan tarvitsemiaan palveluita. Myös THL:n (2024) mukaan haasteita

on erityisesti työelämän ulkopuolella olevien ja matalasti koulutettujen ihmisten saamisissa palveluissa.

Kirjoittaja 77 kuvasi tarinassaan luvussa 2.3 käsiteltyä (esimerkiksi Hiilamo 2010, 269; Saari ym. 2017, 231) ansaitsevuuden teemaa päinvastaisesta näkökulmasta:

”Joskus sitä mieltii, mitä helvettiä joku Postin toimari kuvittelee itsestään: miten se perustelee kuukausipalkkaansa sitä että firma saa tehdä tappio-kauppoja että se pääsee pelaamaan golfia haluamalleen radalle? Hävettääkö sitä koskaan? Hävettääkö muita yli viidentonnin kuukausipalkkoja nostavia se, että joidenkin on elettävä alle viidellä sadalla kuussa? Että jotkut tekee täyspäivä töitä ja joutuu silti turvautumaan Kelaan? Hävettääkö niitä leipäjonot? Tajuaako ne edes että ne on osasyllisiä ainakin epäsuorasti siihen miksi leipäjonot edes tarvitaan? Kun ne huutavat syntyvyyskadosta, tajuaako ne ollenkaan että kuka helvetti haluaa synnyttää tähän maailmaan lapsen, jos ei voi olla varma edes siitä, millä elättää itsensä kuukauden päästä? Tajuaako ne oikeistopolitikot että niiden puheilla loista on seuraamuksia? Välittääkö ne edes siitä?”

Ilpo Airio (2006, 308) kirjoittaa artikkelissaan työssäkäyvistä köyhistä ja tämän ilmiön yleistymisestä. Nykyinen työssäkäyvien köyhyys on Airion mukaan mahdollisesti 2000-luvun sosiaalisten riskien aiheuttamaa ja sen juuret ovat työmarkkinoiden ja perheiden heikentyneessä kyvyssä turvata yksilöiden hyvinvointi. Tämän ongelman torjumisessa on hyvinvointivaltiolla suuri rooli. Esa Iivonen (2021) käsittelee blogitekstissään lapsiperheköyhyyttä ja suomalaista arvomaailmaa. Kirjoittaja 77 toi esille edellisessä sitaatissa oman näkemyksensä siitä, miksi syntyvyys on alentunut. Iivosen mukaan kyse on tämän päivän kovasta arvomaailmasta. Esimerkiksi lapsiperheiden köyhyyttä koskevassa nettikirjoittelussa tulee hänen mukaansa usein vastaan heitto: ”miksi on hankkinut lapsia, jos ei kykene heitä elättämään.” Suomessa syntyvyys on alentunut huomattavasti heikommassa taloudellisessa asemassa olevien keskuudessa. Iivonen (2021) nostaa pohdittavaksi kysymyksen siitä, onko perheen perustaminen ja lasten saaminen tämän päivän Suomessa vain varakkaamman väen oikeus.

Myös jotkut yhteiskunnassa toimivat mekanismit vaikeuttivat kirjoittajien asemaa ja pahensivat velkakierrettä. Takuusäätiön (n.d.) mukaan maksuhäiriömerkintä voi esimerkiksi estää uuden sopimuksen, kuten puhelinliittymän tai vuokrasopimuksen, solmimisen. Myös kirjoittajat toivat esille, että joutuivat ottamaan liian kalliin tai ison asunnon,

koska luottotiedottomuus vaikeuttaa asunnon saantia merkittävästi. Samasta syystä kirjoittajat joutuivat turvautumaan kalliisiin prepaid-liittymiin. Asia on paradoksinen, sillä jo ennestään taloudellisissa vaikeuksissa olevat joutuivat ostamaan elämisen perusasioita normaalia kalliimmalla hinnalla. Jere ja Jyri Hänninen (2008) käsittelevät tätä ristiriitaista asetelmaa pamfletissaan *Kallis köyhyys*. Maksuhäiriömerkinnöillä on heidän mukaansa kiistämättä sosiaalisia vaikutuksia ihmisten elämään. Tällaisen merkinnän omaava henkilö joutuu maksamaan esimerkiksi vakuutusmaksunsa vuodeksi etukäteen, vaikka kyse olisi lainmääräämästä pakollisesta vakuutuksesta, kuten liikennevakuutuksesta. Jos siis luottotiedoton onnistuu löytämään itselleen asunnon, voi koko homma tyssätä siihen, että vuokrasopimuksen ehtona on kotivakuutus, jonka maksuja vakuutusyhtiö edellyttää maksettavan vuodeksi ennakoon. Myös pankkien myöntämien lainojen kulut ovat huomattavasti isommat ja puhelinoperaattorit veloittavat yleensä takuumaksun etukäteen. (Hänninen & Hänninen 2008, 66–68.) Toki maksuhäiriömerkinnöillä on jalo tarkoitus pysäyttää velkaantuminen, eikä mitata ihmisen luotettavuutta (Takuusäätiö n.d). Kuitenkin sen seurauksena velkaantuneiden elämä voi mennä lopullisesti solmuun. Pamfletissa esitetään varsin kärkeästä kritiikkiä perintäfirmojen toimintaan. Se kaikki on heidän mukaansa revitty köyhien lompakosta. Onniksi perintäkulujen enimmäistaso on nykyään määritelty laissa. (Hänninen & Hänninen 2008, 77.)

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Wim van Oorschot (1999, 42) on tutkinut hollantilaisten ihmisten asenteita ja arvoja heikoimmassa asemassa eläviä ihmisiä kohtaan. Osa hänen tutkimukseensa osallistuneista ihmisistä oli sitä mieltä, että sosiaaliturvalla elämisellä on selkeä negatiivinen vaikutus moneen asiaan. Ajateltiin, että sosiaaliturvalla eläjistä tulee itsekeskeisiä, laiskoja, vastuuntunottomia ja vähemmän halukkaita auttamaan muita. Vaikka tutkimuksesta on jo aikaa ja se toteutettiin aivan toisessa maassa, saman suuntaisia asenteita on tutkimusten mukaan myös tämän päivän suomalaisilla. (Kainulainen & Saarinen 2018, 312–313, 321–322.) Köyhiksi ja velkaantuneiksi itsensä määrittelevät kirjoittajat, jotka ovat tuottaneet tämän tutkimuksen aineiston, eivät mielestäni sopineet edellä mainittuihin mielikuviin. Päinvastoin heidän tarinoistaan oli luettavissa halu työllistyä ja olla osa yhteiskuntaa. Moni kertoikin käyvänsä töissä. Lähes kaikilla oli koulutus tai jopa useampikin. Tehtiin vapaaehtoistyötä ja harrastettiin. Toki joukkoon mahtui heitäkin, jotka olivat niin totaalisen uupuneita tai masentuneita, että heillä ei ollut energiaa juuri muuhun, kun päivittäiseen selviytymiseen. Raha, tai oikeammin sen puute, toi elämään stressiä. Kuormittavaksi velka muuttuu varsinkin tilanteessa, jossa velan lyhennytykset ovat toistuvasti myöhässä, tai niitä ei pysty hoitamaan ollenkaan (Sipola 2022, 185).

Syy velkaantumiselle oli monien kohdalla odottamattomat muutokset elämässä. Esimerkiksi oma tai puolison sairastuminen, päihde- tai peliriippuvuus, ero tai työttömyys aiheuttivat elämänhallinnallisia haasteita kirjoittajien elämään. Nämä ovat juuri samoja tekijöitä, joita myös Timo Hämäläinen (2019) listaa tekijöinä, jotka voivat tuoda äkillisen uuden haasteen taloudenhallintaan. Kirjoittajilla ei välttämättä ollut ymmärrystä siitä, mitä esimerkiksi pikavippien ottaminen ja luotolle ostelun seuraukset voivat pidemmällä tähtäimellä olla. Myös Hämäläinen mainitsee, että rahoitusinstrumenttien luonteen ja taloudellisten seurausten ymmärtäminen voi olla vaikeaa. Asiaa ei yhtään auta, että kulutuksesta on tullut aiempaa helpompaa uusien, digitaalisten ja luotollisten maksutapojen takia. Tämä ymmärrettävästi lisää ylikulutuksen ja velkaantumisen riskiä. Tilanteessa, jossa velkaa on jo päässyt syntymään, taloudenhallintaa vaikeuttavat myös las-kuttajien, velkojien, perintäyhtiöiden ja ulosottomiesten epäselvä viestintä ja käytän-

nöt. Valitettavasti monet ihmiset hakautuvat esimerkiksi häpeän takia liian myöhään tukipalveluiden piiriin, mikä kasvattaa entisestään ylivelkaantumisen riskiä. (Hämäläinen 2019.)

Moni kirjoittaja näki itsensä vähempi arvoisena niin sanottuna kakkosluokan kansalaisena. Sillä miten köyhistä ja ylivelkaantuneista puhutaan yhteiskunnallisissa keskusteluissa, on todellakin väliä. Kokemus alemmuudesta oli luettavissa monesta tarinasta. Eri kirjoittajat vain kuvailivat sitä hieman eri sanoin. Sanat ”arvoton”, ”taakka” ja ”toisen luokan kansalainen” toistuvat usein. Arvottomuuden kokemus kytkeytyi monessa tarinassa tukien varassa elämiseen esimerkiksi työttömyyden tai sairauden takia. Tämä voi osaltaan kertoa Suomen työkeskeisestä kulttuurista ja miten ihmisen arvoa määritellään usein juuri työn kautta. Annika Valaranta (2020) kuvaa suomalaisten suhdetta työntekoon vuonna 2017 tehdyn European Values Study (EVS) -tutkimuksen tulosten perusteella. Artikkelin mukaan suomalaiset arvostavat entistä enemmän työtä ja työntekoa ja valitsevatkin työntekoa yhä useammin erittäin tärkeäksi osaksi elämää. Lisäksi entistä useampi vastaaja ajatteli, että työ on velvollisuus yhteiskuntaa kohtaan. Työ ei ole enää siis ainoastaan tärkeää vaan pikemminkin erittäin tärkeää. (Valaranta 2020.) Kirjoittajat kuvasivat teksteissään myös syvää väsymystä ja näköalattomuutta. Kirjoittajat kokivat olevansa syrjäytyneitä ja ulkopuolisia. Ulkopuolelle jääminen voi olla kipeä kokemus, mutta se myös kaventaa mahdollisuuksia ja osallisuutta.

Tämä mahtaa olla ahdistava ja ristiriitainen kokemus ihmisille, jotka olisivat halunneet käydä töissä ja tiedostivat hyvin, millaisia köyhyys diskursseja yhteiskunnallisesti käydään. Mahdollisesti myös omaan arvopohjaan saattoi kuulua ajatus siitä, että ihmisen kuuluu elättää itse itsensä. Mutta valitettavasti se ei ole kaikille mahdollista, vaikka kuinka haluaisi. Tämä voi aiheuttaa edelleen suurta häpeää ja ehkä vaikeuksia hyväksyä itsensä ja omat rajoituksensa. Ihmisarvo liitettiin työssäkäyntiin monessa kertomuksessa hyvin vahvasti: ilman työtä ei ole ihmisarvoa. Kuitenkin me kaikki olemme paljon enemmän kuin vain työ, jota teemme tai johon emme toiveistamme huolimatta pysty. Lotta Virrankari ja Anna-Maria Isola (2020) saivat saman suuntaisia tuloksia omassa köyhyyttä käsittelevässä tutkimuksessaan. Pitkittyneessä köyhyydessä elävät toivat esiin vahvaa ulkopuolisuuden tunnetta. Mistä tutkijat tekivät päätelmän, etteivät tutkimukseen osallistuneet henkilöt pitäneet omaa elämäänsä millään ja kenenkään mittarilla tavoittele-

misen arvoisena: ”Kun tällainen kokemus arvostuksen ja tunnustuksen puutteesta yhdistyy aineelliseen niukkuuteen, on kysyttävä, kuinka usein etenkin pitkittyneessä köyhyydessä mahdollisuuksien tasa-arvo uhkaa jäädä Suomessa retorisen idean tasolle.” (Virrankari & Isola 2020, 295.) Häpeän tunne olikin yleinen kirjoittajien keskuudessa. Häpeä oli vahvasti läsnä myös kirjoittajien itsemäärittelyissä, joten oli vaikea erotella, onko kyse tunteesta vai osa itsemäärittelyä. Vertailu muihin ihmisiin synnyttää häpeää ja häpeää aiheuttaa myös se, ettei yksilö ei koe tulevansa nähdyksi sellaisena kuin haluaisi. Sillä voi olla suuri vaikutus ihmisen elämään, sillä häpeää tunteva voi kokea alemmuutta, arvottomuutta, riittämättömyyttä ja ulkopuolisuutta suhteessa muihin. (Ranta, Aumaho, Vesterinen & Magnusson 2024, 20.)

Juho Saaren (2015, 38–39) mukaan huono-osaisuutta tutkittaessa merkitystä on ihmisen omalla kokemuksella. Tämän tutkimuksen aineiston kirjoittajista hyvin moni koki huono-osaisuutta. Osa toi esiin oman huono-osaisuutensa olevan ylisukupolvista. Yli-sukupolvisen köyhyyden katkaisemiseen tulisikin löytää toimivia keinoja ja tutkia lisää sen syntymekanismia. Ilari Ilmakunnas, Timo Kauppinen ja Pasi Moisio (2020, 222) tuovat esiin omassa tutkimus artikkelissaan, että ylisukupolvisen huono-osaisuuden kierteen katkaisu voi vaatia panostamista varhaiseen puuttumiseen. Esimerkiksi laadukkaaseen varhaiskasvatukseen panostamisen kautta voitaisiin lisätä oppimiskykyä ja osaltaan tasoi-ttaa eri taustoista tulevien lasten eroja. Shogo Hihara, Tomo Umemura ja Kazumi Sugimura (2019, 31) ovat tutkineet negatiivisen identiteetin vaikutuksia nuoriin aikuisiin. Heidän tuloksensa osoittivat, että negatiiviset identiteettiin liittyy esimerkiksi kyynisyttä ja alhaista sosiaalista luottamusta. Lisäksi vankan negatiivisen identiteetin omaavilla nuorilla todettiin ongelmia luoda suhteita yhteiskuntaan. Tämän tutkimuksen myötä olenkin pohtinut ”toisen luokan kansalaisen” identiteetin vaikutusta myös kansalaisaktiivisuuteen ja osallisuuteen. Prisca Jöst (2021) kirjoittaa köyhyyden ja alhaisen äänestysprosentin yhteydestä tutkimusartikkelissaan. Hänen tutkimuksensa on toteutettu Englannissa ja muitakin kansainvälisiä lähteitä aiheesta löytyy helposti. Suomesta en kuitenkaan aihetta käsitteleviä tutkimuksia löytänyt.

Kuitenkin huonommuuden ja muiden negatiivisten itsemäärittelyjen lisäksi myös positiivisia identiteettikokemuksia mahtui mukaan. Osa kirjoittajista kertoi olevansa itselleen armollinen ja hyväksyvä. Myös selviytyjän identiteettiä tuotiin monessa kertomuksessa esille.

Monelle kirjoittajalle lemmikit olivat tärkeitä; ne tarjosivat seuraa ja hyväksyntää ja niiden hyvinvointiin oltiinkin valmiita satsaamaan rahaa. Toisaalta yhteiskunnalliset keskustelut siitä, onko köyhällä oikeus omistaa lemmikkiä, jonka ylläpito kustannetaan loppujen lopuksi verovaroin, nostettiin kertomuksissa myös esille. Jos huono tuuri käy, lemmikin hoitoon liittyvät odottamattomat kustannukset voivat olla suuret. Janine C. Muldoon ja Joanne M. Williams (2024) ovat tutkineet lemmikkien pitoa taloudellisesti kuormittuneessa tilanteessa. Taloudelliset haasteet ja lemmikin sairastaminen ovat yhtälö, joka voi tehdä lemmikin pidosta uskomattoman stressaavaa; lemmikit ovat omistajilleen tärkeitä, eikä niiden haluta kärsivän mutta hoito on kallista. He ehdottavat, että tukijärjestelmien olisi tunnistettava ja tunnustettava lemmikkien positiivinen merkitys ihmisten elämässä ja tuettava tästä syystä vähävaraisten ihmisten lemmikkien pitoa. (Muldoon & Williams 2024, 900.) Olisikin mielenkiintoista tietää tuovatko lemmikit omistajiansa elämään niin paljon positiivisia tekijöitä, että olisikin järkevää tukea sitä verovaroin?

Useassa kertomuksessa esiintyvä arvo oli ekologisuus. Onkin itsestään selvää, että mitä vähemmän ihmisillä on tuloja käyttää kulutukseen, sitä vähemmän on tuotantoa ja kulutusta (Hiilamo 2020, 200). Myös Virrankarin ja Isolan (2020) tekemässä köyhyyttä käsittelevässä tutkimuksessa ekologiset arvot olivat nousseet esiin. Köyhyydessä elävien ihmisten elintavat ovat usein ekologisia, ja siksi he Virrankarin ja Isolan mukaan voisivat olla suunnannäyttäjiä kuluskritiikin lisääntyessä ja sen mahdollisesti johtaessa vähitellen ekologiseen hyvinvointivaltioon. He arvelevat, että valtavirran arvostusten muuttuminen esimerkiksi kulutusvalinnoissa voisi parantaa köyhyyttä kokevien asemaa ja heidän mahdollisuuksiaan. (Mt. 2020, 295.) Jos näin tapahtuisi, olisi sillä luultavasti positiivinen vaikutus myös siihen, ettei köyhä erotu kulutuskäyttäytymisellään enää entiseen tapaan varakkaammista. Tällä voi olla huomattava vaikutus köyhyyden aiheuttamaan häpeään. Useat kirjoittajat mainitsivat kertomuksissaan nauttivansa luonnossa liikkumisesta. Harrastukset antoivatkin sisältöä elämään ja vapaaehtoistyön tekeminen antoi joillekin kaivatun kokemuksen tarpeellisuudesta.

Analysoin tutkimuksessani ihmissuhteiden merkitystä kirjoittajien identiteettiin. Lähipiiri oli myös se taho, johon kirjoittajat kertoivat turvaavansa ja mistä saatiin apua. Usein omat vanhemmat auttoivat kirjoittajia muun muassa rahallisesti. Usein jopa tilanteissa, joissa heillä ei olisi ollut oikeastaan varaa tehdä niin. Kirjoittajista monet kuvailivat omien

lapsiensa ja heidän hyvinvointinsa olevan tärkeimpiä asioita elämässä. Lasten takia jakesettiin arkea ja lapset pitivät elämässä kiinni. Toisaalta köyhyys ja velkaantuminen myös koetteli ihmissuhteita ja hankaloitti yhteydenpitoa varsinkin kauempana asuviin sukulaisiin ja ystäviin. Ystävät olivat monen kirjoittajan arjen pelastus. Ystävä saattoi auttaa tuomalla ruokaa ja tarjoamalla tukea vaikeuksien hetkellä. Vaikka omassa aineistossani kirjoittajat eivät paria poikkeusta lukuun ottamatta tuoneet esiin köyhyyden ja velkaantumisen kielteisiä vaikutuksia vanhemmuuteen, tutkimusten mukaan köyhyys voi heijastua negatiivisesti vanhemmuuden laatuun. Yudan Chen Wangin ja Amanda M. McLeroyn (2023) mukaan köyhyys altistaa stressille, ahdistukselle ja masennukselle, mikä taas voi vaikuttaa vanhemmuuden laatuun. Tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä kasaantuneet ongelmat voivat viedä ison siivun vanhempien voimavaroista ja elämän ilosta.

Tässä tutkimuksessa yhtenä merkittävänä tuloksena näen sen, miten yhteiskunnan palvelujärjestelmä ei aineistoni perusteella näyttäytynyt kirjoittajille avun lähteenä. Päinvastoin kirjoittajat maalasivat eri instituutioista negatiivista kuvaa. Selviäminen byrokratiaviidakossa vaikutti olevan kovaa ja kaikki eivät jaksaneet taistella omien etujensa puolesta. Peppi Saikun, Sanna Blomgrenin, Hanna-Mari Heinosen ja Markku Laadun (2021, 46) mukaan toimeentulotukeen liittyvän monimutkaisuuden on kerrottu johtuvan ennen kaikkea tuen viimesijaisuuteen liittyvästä harkinnasta. Tilannetta ei suinkaan helpota se, että tähän yhdistetään useamman toimeenpanijan malli sekä toimijoiden välisen työnjaon epämääräisyys. Lopulta kokonaisuus on voi olla hyvinkin vaikeasti hallittava. Saikun ym. mukaan epäselvyyttä on myös etuuksiin liittyvässä työntekijäohjeistuksissa. Nämä tekijät voivat monimutkaistaa ja hidastaa tai jopa estää asiakkaan toimeentulotuen ja siihen liittyvien palvelujen myöntämistä. Sosiaaliturvaan liittyvä monimutkaisuus ja epävarmuus voivat johtaa myös tilanteeseen, jossa henkilö välttää tilapäisen työn vastaanottamista, jos hän uskoo työnteon aiheuttavan kohtuuttomasti etuusbyrokratiaa tai ennakoimattomia heikennyksiä toimeentuloonsa. (Mattila, Laatu, Näsi, Heinonen, Korpela, Tervola, Joensuu & Unkila 2021, 60.) Myös kirjoittajien kertomuksissa tämä asia nousi esiin. Englantilaiset Greg Mantlen ja Dave Backwithin (2010) tuovat artikkelissaan esiin jalkautuvan ja yhteisöllisen sosiaalityön mallin, jonka puolesta he vahvasti puhuvat. Voisiko tämän tyyppinen työskentelymalli olla asiakkaiden näkökulmasta helpommin lähestyttävä ja savutettavampi?

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia, millainen kokemus köyhillä itsellään on byrokratiaviidakossa selviämisestä ja mitä kehittämisehdotuksia heillä itsellään olisi. Mielestäni oli huolestuttavaa luettavaa, miten kirjoittajien kertomuksissa palvelujärjestelmämme ei toiminut yhtään niin kun sen pitäisi. Tämä herätti itsessäni pohdintaa, mistä kirjoittajien kokemukset johtuivat. Vuorovaikutussuhteissa, kuten esimerkiksi sosiaalityöntekijän kanssa asioidessa, tapahtuu paljon keskustelukumppanin tulkintaa. Voiko mahdollisesti kokemus omasta huonommuudesta vaikuttaa siihen, että ihminen tulkitsee työntekijän sanomaa arvostelevaksi ja tuomitsevaksi? Tai onko mahdollisesti kiire tai uupuminen voinut vaikuttaa työntekijän vuorovaikutuksen laatuun? Kyse olla myös siitä, että työntekijöillä ei ole ollut kosketuspintaa ja ymmärrystä köyhyydessä elävien elämästä? Kainulaisen ja Saarisen (2018, 312–313, 321–322) artikkelissa käsitellään niitä yhteiskunnallisia mekanismeja, jotka edistävät tai vähentävät empatiaa. Se näkevätkö ihmiset sellaiset väestöryhmät, joihin eivät itse kuulu, kunniallisina vai ei-kunniallisina, vaikuttaa heidän kykyynsä tuntea empatiaa näitä ryhmiä kohtaan. Kunniallisuudella tarkoitetaan tässä yhteydessä ihmisten vastuuta omasta elämäntilanteestaan; mitä selkeämmin huono-osainen ihminen on avun tarpeessa omien valintojensa seurauksena, sitä vähemmän ihmiset kokevat myötätuntoa häntä kohtaan. Oma vastuun kysymys ei ole kuitenkaan mitenkään yksiselitteinen. Jokin itsetuhoinen käyttäytymismalli voi vaikuttaa ulkopuolisin silmin ihmisen omalta valinnalta, mutta asia ei välttämättä ole niin yksiselitteinen. Esimerkiksi alkoholismia saatatetaan pitää täysin ihmisen omana valintana, koska ei kukaan sitä viinaa väkisin hänen suuhunsa kaada. Alkoholismin taustalla voi olla kuitenkin kasaantumaan päässeitä ongelmia, joiden käsittelyyn ei kyseisellä yksilöllä välttämättä ole muita keinoja käytössään (American psychological association 2012).

Köyhyyteen ja velkaantumiseen liittyvää stigman purkamiseen voi sosiaalityöntekijäkin osaltaan osallistua. Asiakas tulee kohdata kunnioittavasti ja empaattisesti. Hänen tulee pystyä kokemaan tullessa nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään. Fenomenologis-hermeneuttisen tieteenfilosofisen lähestymistavan mukainen pyrkimys syvälliseen ymmärtämiseen ja tulkintaan toi itselleni tutkijana ja tulevana sosiaalityön ammattilaisena uudenlaista ymmärrystä elämän monisäikeisyydestä. Ihmisten luokittelu ja stereotypoointi tuntuu tämän tutkimuksen teon jälkeen entistä perusteettomilta. Emme voi tietää

mitä toinen ihminen käy läpi, jollemme kysy ja ole valmiita kuuntelemaan. Sosiaalityöntekijän roolissa olemme siis aitiopaikalla työskentelemässä erilaisten leimojen ja luokittelujen purkamisen puolesta. Grand challenges for social work-sivusto (n.d.) mukaan stigmojen purkaminen on hyvin tärkeää, sillä ne vaikuttavat resurssien jakautumiseen yhteiskunnassa. Itse asiassa stigmojen vaikutukset ulottuvat yhteiskunnassa joka tasolle: mikrotasolle (itsestigma), mesotasolle (perhe, yhteisö, instituutiot, palveluntarjoajat) sekä makrotasolle (rakenteellinen, kulttuurinen). Erilaisten leimojen ja luokittelujen vaikuttavuutta ei siis tule aliarvioida. Hyvin tärkeää on tulla tietoisiksi omista arvoista ja asenteista. sekä jatkaa itsereflektointia läpi elämän. itsearviointilla on suuri merkitys parempien asiantuntijapalvelujen tarjoamisessa (Sicora 2010, 153).

Tämän tutkimukseni myötä olen saanut paljon uusia näkökulmia köyhyyteen. Perehtyessäni aihepiiriä käsittelevään materiaaliin törmäsin ensimmäistä kertaa elämässäni väitteeseen, että köyhyyttä ylläpidetään tietoisesti poliittisten päätöksien kautta. Esimerkiksi Imogen Tyler ja Sarah Campbell (2024, 2) käsittelevät artikkelissaan Yhdistyneen kuningaskunnan köyhyyttä koskevaa politiikkaa. He näkevät kotimassaan vallitsevan köyhyyden poliittisena valinta ja köyhyys onkin heidän mukaansa seurausta tietoisesti suunnitellusta politiikasta. He esittävät artikkelissaan mielenkiintoisen kysymyksen siitä, millä perusteilla korkea ja syvä köyhyys katsotaan sosiaalisesti ja poliittisesti hyväksyttäväksi. Myös Sam Hickey ja Sarah Bracking (2005, 851) toteavat artikkelissaan, että politiikka sekä lisää köyhyyttä että vähentää sitä. Samansuuntaisia ajatuksia olen luetellut esimerkiksi Jon (2012) ja Jørgensen (2024) artikkeleista. Joe C. Mageen and Pamela K. Smithin (2013, 178) puolestaan ovat tutkineet sosiaalista etäisyyttä vallan käytön näkökulmasta. He toteavat, että valta ja sen käytön muodot ovat monimutkaisia ja moniulotteisia rakennelmia, eikä niiden tunnistaminen ole aina helppoa. Nämä ovat kaikki erittäin mielenkiintoisia näkökulmia tähän erittäin ajankohtaiseen sosiaaliseen ongelmaan, eli köyhyyteen.

Köyhyyden vaikutuksia käsiteltäessä voidaan pohtia myös köyhyyden ja itsemurha-alttiuden välistä suhdetta, lisääkö köyhyys itsemurha-alttiutta? Jutta Lindert (2015) toteaa artikkelissaan, että vähäisen tulotason maissa itsemurhaluvut ovat korkeita. Itsemurhiin ja niiden yrityksiin liittyy tutkimusten mukaan esimerkiksi masennusta ja toivotonmuutta. Lindertin mukaan tietoa köyhyyden mahdollisesta itsemurhaan altistavasta vaikutuksesta tarvitaan lisää. Tutkimukseni aineistossa tuotiin esiin ajatuksia kuolemasta ja

sen mahdollisesta vapauttavasta vaikutuksesta. Tämä yksi mahdollinen näkökulma köyhyyteen ja sen vaikutuksiin, mutta mielestäni sellainen, mikä pitää ehdottomasti ottaa vakavasti.

Olen kovasti miettinyt tulkinnan teemaa; olenko tulkinnut kirjoittajien tarkoitusperiä oikein? Myös osa kirjoittajien esiin tuomista asioista ja tekijöistä olivat puolestaan heidän tulkintojansa muiden ihmisten sanomisista tai tekemisistä. Tulkintoihin vaikuttavat kirjoittajien kohdalle heidän ja minun kohdallani minun omat elämäkokemukseni ja näkemykseni maailmasta. Ajattelen, että minun pitää vaan luottaa itseeni tutkijana ja, että olen pyrkinyt toimimaan parhaan ymmärryksen mukaan. Kirjoittajien kertomukset olivat mielenkiintoisia ja saivat minut kiinnostumaan aiheesta heti aineiston saatua. Yksi mielenkiintoisista huomioista oli, miten meillä ihmisillä on tapana olettaa tietävämme paljon muiden ihmisten elämästä. Paremminkin toimeentulevat saattavat olettaa, että köyhät ovat vaan laiskoja, mutta köyhien kirjoittajien kokemus oli aineiston perusteella täysin erilainen. Monen kirjoittajan kertomuksessa puhuttiin kasaantuneista vaikeuksista, huonosta tuurista tai sairastumisista. Asioista, joille ei ole itse voinut mitään. Miten voi tietää, jos ei ole itse kokenut? Tämän kysymyksen nosti esiin kaksi kirjoittajaa. Esitetyn kysymyksen voi myös ymmärtää niin, että tuon kysymyksen kautta kirjoittajat osoittavat ymmärrystä parempi osaisia kohtaan, jotka eivät tiedä mitä köyhyys todella on. Köyhyyden kohdalla onkin ylipäänsä tärkeää pyrkiä lisäämään ymmärrystä ja se onnistuu tuomalla esiin köyhyydessä elävien kokemuksia. Vastaamalla kolmeen tutkimuskysymykseen olen halunnut piirtää köyhyyden kokemuksista mahdollisimman monipuolista kuvaa.

Juha Klaavu (2024, 51) toteaa, että kokemus arvottomuudesta on raskas ja kivulias kantaa. Vielä raskaampaa siitä tekee, jos sen joutuu tekemään yksin. Sosiaalityöntekijöinä olemmekin avainasemassa tarjoamassa kunnioittavia ja sensitiivisiä kohtaamisia asiakkaille. Klaavun mukaan Ihmisen kyky empatiaan onkin välttämätön ominaisuus kaikissa auttamisammateissa (Klaavu 2024, 27). Esimerkiksi häpeää tuntevan asiakkaan kohdalla, kuulluksi, nähdyksi ja hyväksytyksi tuleminen on kaikin puolin vahvistava ja tukeva kokemus (Toskala & Hartikainen 2005, 79).

Tämä tutkimus tuo esille, miten yhteiskunnan luokkajaot ja köyhyysdiskurssit voivat vaikuttaa köyhien ja velkaantuneiden itsemäärittelyihin. Sillä, miten ihmisistä puhutaan yhteiskunnallisissa keskusteluissa, on todellakin väliä monella eri tasolla. Kansalaiset, jotka lukevat lehdistä, kuulevat päättäjien puheita tai muuten törmäävät stereotypioihin esimerkiksi köyhien laiskuudesta, saattavat pitää näitä lausumia täytenä totena. Ajatus laiskoista köyhistä puolestaan herättää närää siitä, miksi meidän pitäisi maksaa muiden helppo elämä. Tämä negatiivisuuden kierre voi vaikuttaa siihen, miten köyhät näkevät itsensä ja asemansa tässä yhteiskunnassa. Meidän kaikkien olisi hyvä aika ajoin peilata omaa toimintaamme, uskomuksiamme ja arvojamme.

Lähteet

- Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- American psychological association (2012) Understanding alcohol use disorders and their treatment. <https://www.apa.org/topics/substance-use-abuse-addiction/alcohol-disorders>. viitattu 7.5.2025.
- American psychological association (2018) APA Dictionary of psychology. Identity. <https://dictionary.apa.org/identity>. Viitattu 21.3.2025.
- Anttila, Timo, Tanskanen, Jussi, Oinas, Tomi & Kannasoja, Sirpa (2022) Suomalaisten sosiaaliset suhteet muutoksessa. Riitta Hanifi, Juha Haaramo, & Kaisa Saarenmaa (toim.) Mitä kuuluu vapaa-aikaan? Tutkimus, tieto ja tulkinnat. Helsinki: Tilastokeskus, 75–104. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/184703/yeli_vapm_202100_2021_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 1.3.2025.
- Airio, Ilpo (2006) Työssä mutta köyhä. Työn ja toimeentulon sidokset kuudessa OECD-maassa 1970–2000. Janus vol. 14 (3) 2006, 294–311. <https://journal.fi/janus/article/view/50388/15232>. Viitattu 2.5.2025.
- Banker, Sachin, Bhanot, Syon & Deshpande, Aiswarya (2018) Poverty Identity and Competitiveness. <https://www.haverford.edu/sites/default/files/Department/Economics/Poverty-Identity-and-Competitiveness.pdf>. Viitattu 13.5.2025.
- Banker, Sachin, Bhanot, Syon & Deshpande, Aiswarya (2020) Poverty identity and preference for challenge: Evidence from the U.S. and India. Journal of Economic Psychology Volume 76, January 2020, 102214. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2019.102214>. Viitattu 11.5.2025.
- Bucelli, Irene & McKnight, Abigail (2024) Review of the mechanisms underlying the intergenerational transmission of poverty. Itla Reports 2024:3. Helsinki: Itla Children's Foundation.
- Carter, Mark (2020) Add Value: Discover Your Values, Find Your Worth, Gain Fulfillment in Your Personal and Professional Life. John Wiley & Sons, Incorporated.
- De Hoog, Natascha & Pat-El, Ron (2024) Social identity and health-related behavior: A systematic review and meta-analysis. Social Science & Medicine 344 (2024) 116629. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2024.116629>. Viitattu 2.5.2025.
- De Schutter, Olivier (2022) Report of the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights. Banning discrimination on grounds of socioeconomic disadvantage: an essential tool in the fight against poverty. Human Rights Council resolution 44/13. <https://docs.un.org/en/a/77/157>. Viitattu 2.5.2025.
- Gupta, Sanjana (2023) Why Identity Matters and How It Shapes Us. VerywellMind. <https://www.verywellmind.com/why-identity-matters-and-how-it-shapes-us-7504546#citation-2>. Viitattu 21.3.2025.
- Grand challenges for social work (n.d) Reducing the Impact of Stigma. <https://grandchallengesforsocialwork.org/grand-challenges-for-social-work/reducing-the-impact-of-stigma/>. viitattu 15.5.2025.

- Günther, Kirsi, Ekqvist, Eeva & Katajisto, Jenni (2020) Toiseus tahattomasti lapsettomiennaisen kokemana. *Janus* 28 (3) 2020, 273–289. <https://journal.fi/janus/article/view/75551/56228>. Viitattu 2.5.2025.
- Eskelinen Niko & Sironen, Jiri (2017) Köyhyys voi vaikuttaa koko elämään. Teoksessa Niko Eskelinen & Jiri Sironen (toim.) *Köyhyys-syitä ja seurauksia*, 23-25. Kuopio. Garano Oy. <https://www.eapn.fi/wp-content/uploads/2013/04/Koyhyys-syita-ja-seurauksia-2017.pdf>. Viitattu 2.5.2025.
- Fearon, James D. (1999) *What Is Identity (As We Now Use the Word)*. Department of Political Science Stanford University. https://www.researchgate.net/publication/229052754_What_Is_Identity_As_We_Now_Use_the_Word. Viitattu 28.2.2025.
- Finanssiala (2025) Positiivinen luottorekisteri. 22.1.2025. <https://www.finanssiala.fi/aiheet/positiivinen-luottotietorekisteri/#/>. Viitattu 28.2.2025.
- Fuster Guillen, Doris Elida (2019) *Qualitative Research: Hermeneutical Phenomenological Method*. Universidad Nacional Mayor de San Marcos. <http://dx.doi.org/10.20511/pyr2019.v7n1.267>. Viitattu 3.5.2025.
- Haapala, Pertti & Lloyd, Christopher (2018) Johdanto: suomen rakennehistoria ja historian rakenteet. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*, 6–31. Tampere: Vastapaino.
- Haapanen, Mari & Hakovirta, Mia (2019) Lapsen elatus, vanhempien toimeentulo ja köyhyys. *Janus* vol. 27 (4) 2019, 395–412. <https://journal.fi/janus/article/view/87984/47183>. Viitattu 2.5.2025.
- Hannikainen, Matti (2018) Rakennemuutos ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Pertti Haapala (toim.) *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*. 244–267. Tampere: Vastapaino.
- Haslam, Alexander, Jetten, Jolanda, Postmes, Tom ja Haslam, Catherine (2009) *Social Identity, Health and Well-Being: An Emerging Agenda for Applied Psychology*. *Applied Psychology*, 58(1), 1–23. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2008.00379.x>. Viitattu 2.5.2025.
- Heinonen, Jari (2011) Yksin elävät miehet. Teoksessa Irene Roivainen, Jari Heinonen & Satu Ylinen *Köyhä byrokratian rattaissa. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu nro 64*, 36–58. Helsinki: Pole-Kuntatieto Oy.
- Helne, Tuula (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Stakesin tutkimuksia. Vaajakoski. Helsinki: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Hickey, Sam & Bracking, Sarah (2005) Exploring the Politics of Chronic Poverty: From Representation to a Politics of Justice? *World Development* 33 (6), 851-865. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.09.012>. Viitattu 18.5.2025.
- Hihara, Shogo, Umemura, Tomo & Sugimura, Kazumi (2018) Considering the negatively formed identity: Relationships between negative identity and problematic psychosocial beliefs. *Journal of Adolescence*. 70(1), 24-32. OI:[10.1016/j.adolescence.2018.11.002](https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.11.002). Viitattu 12.5.2025.
- Hiilamo, Aapo (2019) Velat ja mielenterveys – mitä tiedämme, mitä pitäisi vielä tietää? Näyttöön perustuvat suositukset käytännön työhön. MIELI Suomen Mielenterveys ry.

<https://mieli.fi/materiaalit-ja-koulutukset/materiaalit/velat-ja-mielenterveys-mita-tiedamme-mita-pitaisi-viela-tietaa/>. Viitattu 6.2025.

- Hiilamo, Aapo, Keski-Säntti, Markus, Pirkola, Sami, Lallukka, Tea & Kääriälä, Antti (2023) Lapsuuden psykiatrisilla ja käytöshäiriödiagnooseilla on yhteys nuorten aikuisten maksuhäiriömerkintöihin. *Lääkärilehti* 2023;78:e34435. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/lapsuuden-psykiatrisilla-ja-kaytoshairiodiagnooseilla-on-yhteys-nuorten-aikuisten-maksuhairiomerkitoihin/>. Viitattu 3.4.2025.
- Hiilamo, Heikki (2010) Pitkäaikaistyöttömän sosiaaliset mahdollisuudet. Teoksessa Heikki Hiilamo & Juho Saari (toim.) Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja, 289–197. Tampere: Juvenes Print Oy.
- Hiilamo, Heikki (2020) Ilmastonmuutos, kestävyysvaje ja sotu-uudistus. *YHTEISKUNTAPOLITIIKKA* 85 (2), 198–203. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139433/YP2002_Hiilamo.pdf. Viitattu 30.3.2025.
- Hintikka, Jukka, Kontula, Osmo, Koskela, Kaj & Viinamäki, Heimo (1999) Viekö velka terveyden? *Lääkärilehti* 34/1999 vsk, 54 4209–4212. <https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/alkuperaistutkimukset/vieko-velka-terveyden/>. Viitattu 4.4.2025.
- Hudson, Nancie (2015) The Trauma of Poverty as Social Identity. *Journal of Loss and Trauma International Perspectives on Stress & Coping*. DOI:[10.1080/15325024.2014.965979](https://doi.org/10.1080/15325024.2014.965979). Viitattu 5.4.2025.
- Hämäläinen, Timo (2019) Juurisyyanalyysi: Taloudenhallinta ja ylivelkaantuminen. Sitran Julkaisut. <https://www.sitra.fi/julkaisut/taloudenhallinnan-ja-ylivelkaantumisen-juurisyyt/>. Viitattu 23.2.2025.
- Hänninen, Jera & Hänninen, Jyri (2008) Kallis köyhyys., eli kuinka hyvinvointivaltio purettiin ja köyhyydestä tehtiin bisnestä. Helsinki: WSOY.
- Iivonen, Esa (2021) P määräämisen eetos, sosiaalinen etäisyys ja köyhien perheiden syyllistäminen. *Takuusäätiö*. <https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/parjaamisen-eetos-sosiaalinen-etaisyys-ja-koyhien-perheiden-syyllistaminen/>. Viitattu 3.4.2025.
- Ilmakunnas, Ilari, Kauppinen, Timo & Moisio, Pasi (2020) Huono-osaisuus jatkuu sukupolvelta toiselle: Tarkastelussa nuorten asiakkaiden toimeentuloasiakkuus. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus, 119–223. Tampere: Vastapaino.
- Inglis, Greig, Sosu, Edward, McHardy, Fiona, Witteveen, Sabel, Jenkins, Pamela & Knifton, Lee (2025) Testing the associations between poverty stigma and mental health: The role of received stigma and perceived structural stigma. *International Journal of Social Psychiatry* 71, (3), 554-563. Sage Journals. <https://doi.org/10.1177/00207640241296055>
- Isola, Anna-Maria & Suominen, Esa (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into kustannus.
- Isola, Anna-Maria, Turunen, Elina & Hiilamo, Heikki (2016) Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2), 150–160. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130412/yp1602_isola.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Viitattu 23.3.2025.
- Isola, Anna-Maria & Siukola, Reetta (2017) Arvottomat? Köyhien naisten ja miesten kokemuksia arvokkuudesta suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa Sakari Hänninen ja Paula Saikkonen (toim.) Hyvinvointivaltio ylittää jälkensä., 111–128. Helsinki: Juvenes Print-Suomen yliopistopaino Oy.

- Jo, Yongmie Nicola (2012) Psycho-social dimensions of poverty: When poverty becomes shameful. *Critical Social Policy* Volume 33, (3), 514-531. <https://doi.org/10.1177/0261018313479008>. Viitattu 4.4.2025.
- Jørgensen, Stine (2024) Social assistance and the end of poverty. *European Journal of Social Security* 26, (1), March 2024, 27-43. <https://doi.org/10.1177/13882627241241469>. Viitattu 23.2.2025.
- Juhila, Kirsi (2021) Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 24.3.2025.
- Julkunen, Raija (2013) Aktivointipolitiikka hyvinvointivaltion paradigman muutoksena. Teoksessa Vappu Karjalainen ja Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikkaa Suomessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-888-9>. Viitattu 3.5.2025.
- Juntunen, Anna (2015) Tarkoituksellinen elämäni. Nuorten toimijuus ulkopuolisuuden kokemuksissa. <https://journal.fi/tatt/article/view/137029/85184>. Viitattu 5.2.2025.
- Jylhä, Kimmo (1995) Edmund Husserl, Fenomenologian idea: viisi luentoa. Helsinki: Lohkot, 1995. niin & näin 2/96, 42–45. <https://www.netn.fi/sites/www.netn.fi/files/netn962-10.pdf>. Viitattu 4.4.2025.
- Jötst, Prisca (2021) Where Do the Less Affluent Vote? The Effect of Neighbourhood Social Context on Individual Voting Intentions in England. *Sage journals*. <https://doi.org/10.1177/00323217211027480>. Viitattu 3.5.2025.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Marionneau, Virve (2023) Ongelmallinen rahapelaaminen sukupolvien välisenä kokemuksena ja huolenaiheena. Teoksessa Johanna Järvinen-Tassopoulos & Henna Pirskanen (toim.) Riippuvuus perheessä. Helsinki: Gaudeamus.
- Kainulainen, Sakari & Saari, Juho (2018) Samassa veneessä: empatiakuilujen poliittinen ulottuvuus Suomessa. *Politiikka* 60:4, 310–323. <https://journal.fi/politiikka/article/view/77335>. Viitattu 9.5.2025.
- Kainulainen, Sakari (2014) Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. *YHTEISKUNTAPOLITIikka* 79 (2014):5. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116878/kainulainen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 5.5.2025.
- Kaikkila, Anniina, Moisio, Meri, Viitasalo, Katri, Isoniemi, Henna, Välimäki, Sanni & Hakovirta, Mia (2022) Lapsiperheiden vahvat rahataidot (VaRa) -intervention kehittäminen ja tutkimus. *Kasvun tuki aikakauslehti* 2 | 2022. <https://journal.fi/kasvuntuki/article/view/128900/77947>. Viitattu 28.2.2025.
- Kallio, Johanna, Blomberg, Helena & Kroll, Cristian (2001) Suomalaisten sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhiin kohdistuvista auttamisstrategioista. *Janus* vol. 19 (3) 2011, 251–268. <https://journal.fi/janus/article/view/50621/15349>. Viitattu 9.2.2025.
- Kangas, Olli & Ritakallio, Veli-Matti (2005) Köyhyyden teoria ja käytäntö. Teoksessa Juho Saari (toim.) Köyhyysspolitiikka – johdatus sosiaalipolitiikan ytimeen, 28–62. Vantaa: Dark Oy.
- Karjalainen, Lea (2008) Alistetut ja ahdistetut pitkäaikaistyöttömät. Teoksessa Tuuli Hirvilampi & Markku Laatu (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista, 109–124. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

- Karjalainen, Vappu & Keskitalo, Elsa (2013) Mitä on aktivointi ja aktiivipolitiikka? Teoksessa Vappu Karjalainen & Elsa Keskitalo (toim.) Kaikki työuralle! Työttömien aktivointipolitiikka Suomessa. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, 7–18. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Karvonen, Sakari, Kestilä, Laura & Saikkonen, Paula (2022) Johdanto. Teoksessa Sakari Karvonen, Laura Kestilä & Paula Saikkonen (toim.) Suomalaisten hyvinvointi 2022. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos. Vantaa: PunaMusta Oy.
- Katainen, Anu (2008) Laadullinen ja määrällinen tutkimus sosiaalilääketieteessä – erillisiä vai toisiaan täydentäviä näkökulmia? Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti. 2009: 46. 46–50. <https://journal.fi/sla/article/view/1781/2503>. Viitattu 13.3.2025.
- Koulu, Risto & Lindfors, Heidi (2013) Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu. Helsinki. Unigrafia Oy. <https://www.maailma.net/uutiset/koyhyysvriinnan-pitaisi-olla-laitonta-samalla-tavoin-kuin-rasismin-ja-seksismin-sanoo-yk>. Viitattu 10.1.2025.
- Klaavu, Juha (2024) Lapsuuden kehityksellinen trauma. Syy arvottomuuteen, häpeään ja syyllisyyteen. Helsinki: Viisas elämä. 5. painos. 1. painos 2023.
- Laihiala, Tuomo & Ohisalo, Maria (2017) Sosiaalipummit leipäjonossa? -Kansalaisten käsityksiä huono-osaisien ansaitsevuudesta. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus- Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? 233–258. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.
- Laihiala, Tuomo (2020) Mitä leipäjonot kertovat lapsiperheiden huono-osaisuudesta? Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus, 73–92. Tampere: Vastapaino.
- Lassander, Maarit (2024.) Roolivapaus. Miten haastaa itsensä ja muiden odotukset. Keuruu: Otava kirjapaino.
- Lassander, Mika (2025) Tieteen termipankki 5.3.2025: Uskontotiede:arvot. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Uskontotiede:arvot>. Viitattu 5.3.2025.
- Lea, Stephen A. G. (2021) Debt and Overindebtedness: Psychological Evidence and its Policy Implications. The Society for the Psychological Study of Social Issues. https://doi.org/10.1111/sipr.12074open_in_new. Viitattu 10.5.2025.
- Lehtomaa, Merja (2011) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lindert, Jutta (2015) 2.M. Regular workshop: Poverty, hopelessness and suicide: Organised by: EUPHA Section on Public Mental Health. European Journal of Public Health 25 (3). <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckv168.047>. Viitattu 18.5.2025.
- Loke, Vernon & Hageman, Sally Anne (2013) Debt Literacy and Social Work. Journal of Financial Therapy. Journal of Financial Therapy. 4: (1), Article 3. <http://dx.doi.org/10.4148/jft.v4i1.1795>. Viitattu 9.5.2025.
- Mageen, Joe C. & Smithin, Pamela K. (2013) The Social Distance Theory of Power. Personality and Social Psychology Review 17(2), 158–186. DOI: 10.1177/1088868312472732. Viitattu 18.5.2025.

- Mantlen, Greg ja Backwithin, Dave (2010) Poverty and social work. *British Journal of Social Work*. DOI: 10.1093/bjsw/bcq068. Researchgate. Viitattu 8.5.2025.
- Matikainen, Janne (2020) Sosiaalisen identiteetin näkökulma vuorovaikutukseen. Keymote-puheenvuoro Vuorovaikutuksen tutkimuksen päivillä 18-19.9.2020. Prologi-puheviestinnän vuosikirja 2020, 88–94. <https://journal.fi/prologi/article/view/99420/58040>. Viitattu 1.3.2025.
- Mattila, Hannu, Laatu, Markku, Näsi, Ella, Heinonen, Hanna-Mari, Korpela, Tuija, Tervola, Jussi, Joensuu, Matti & Unkila, Kirsi (2021) Asiakasnäkökulma sosiaaliturvan monimutkaisuuteen. Teoksessa. Lotta Virrankari, Hannu Mattila, Peppi Saikku, Ella Sihvonon & Jussi Tervola (toim.) Tutkimuskatsaus Suomen sosiaaliturvan monimutkaisuuteen. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2021:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163274/Sosiaaliturvakomitea_2021_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2025.
- Mauru, Maarika & Petrie, Päivi (2023) Rikkauden ja köyhyyden ero on ajatus. Warwickshire: KISS PUBLISHING.
- Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mielenterveyden keskusliitto (n.d) Riippuvuudet. <https://mtkl.fi/tieto-ja-tutkimus/haastavia-elamantilanteita/riippuvuudet/>. Viitattu 24.3.2025.
- Mowafi, Mona & Khawaja, Marwan (2005) Poverty. Article in *Journal of Epidemiology and Community Health*. DOI: 10.1136/jech.2004.022822. ResearchGate. Viitattu 10.5.2025.
- Mukkila, Susanna, Ilari Ilmakunnas, Pasi Moisio & Saikkonen, Paula (2019) Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*, 79–85. *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137498/THL_Suomalaisten%20hyvinvointi%202018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 3.2.2025.
- Muldoon, Janine C. & Williams, Joanne M. (2024) When Having a Pet Becomes a Luxury You Can No Longer Afford. *Clinical and Health Psychology, Medical School, University of Edinburgh, Edinburgh, UK. ANTHROZOÖS 2024, VOL. 37, NO. 5, 881–904* <https://doi.org/10.1080/08927936.2024.2351276>. Viitattu 11.5.2024.
- Myllyviita, Katja (2020) Häpeän hoito. Helsinki: Duodecim.
- Mäki, Markus & Toivonen, Terhi (2020) Kysely: Joka viides suomalainen kokee olevansa syrjitty – syynä usein ikä, sukupuoli, tulot tai etninen tausta. Asiantuntijoiden mukaan syrjinnän taustalla on usein kokemus huono-osaisuudesta. *Yle 20.4.2020*. <https://yle.fi/a/3-11324612>. Viitattu 10.1.2025.
- Mäntymaa, Mirjami & Tamminen, Tuula (1999) Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. *Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 1999;115(22), 2447–2453*. <https://www.duodecimlehti.fi/duo91150>. Viitattu 2.5.2025.
- Niemelä, Mikko (2007) Oma vika, epäonni vai rakenne? Suomalaisten köyhyyden syitä koskevat mielipiteet. *YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 72 (2007):6, 585–598*. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100392/niemel%25C3%25A4.pdf?sequence=1>.
- Nätkin, Ritva & Sahlgren, Laura (2023) ”Velka on rumaa sanoi mamma.” Ylisukupolvinen talouskasvatus perheissä. *Kasvatus & Aika 17 (2) 2023, 5–22*. <https://doi.org/10.33350/ka.120078>. Viitattu 2.4.2025.

- Nylén, Hanna & Yli-Kätkä (2024) Taloudellisen väkivallan opas. Taloudellinen väkivalta tutuksi -hanke. <https://taloudellinenvakivalta.fi/wp-content/uploads/2024/08/taloudellisen-vakivallan-opas-final.pdf>. Viitattu 2.5.2025.
- Obi-Keguna, Cristy, Agbawodikeizu, Patricia Uju & Uche, Ijeoma Blessing (2017) Communication in social work. Teoksessa Uzoma Okoye, Ngozi Chukwu, & Prince Agwu (toim.). Social work in Nigeria: Book of readings, 60–69. Nsukka: University of Nigeria Press Ltd. https://www.researchgate.net/publication/371761082_Chapter_5_Communication_in_Social_Work, Viitattu 7.5.2025.
- Agwu, P. (Eds.). Social work in Nigeria: Book of readings, 60–69. Nsukka: University of Nigeria Press Ltd.
- Office of the High Commissioner for Human Rights (2022) Ban “povertyism” in the same way as racism and sexism: UN expert. United Nations. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/10/ban-povertyism-same-way-racism-and-sexism-un-expert>. Viitattu 25.3.2025.
- Pajulo, Marjukka (2003) Huumeriippuvuus ja äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2003;119(14), 1335–1342. <https://www.duodecimlehti.fi/duo93680>. Viitattu 2.5.2025.
- Pekkala, Johanna, Kujala, Veikko & Kaikkonen, Risto (2012) Työttömyyden yhteys psyykkiseen kuormittuneisuuteen ja somaattisiin pitkäaikais­sairauksiin Pohjois-Pohjanmaalla. SOSIALILÄÄKETIETEELLINEN AIKAKAUSLEHTI 2012: 49, 220–231. <https://journal.fi/sla/article/view/7083/5617?acceptCookies=1>. Viitattu 13.3.2025.
- Peltola, Kaisa (2024) Häpeän alkemia. Erillisyydestä elävään yhteyteen. 3. painos. Helsinki: Viisas Elämä Oy. 1. painos 2020.
- Pemberton, Simon, Fahmy, Eldin, Sutton, Eileen & Bell, Karen (2016) Navigating the stigmatised identities of poverty in austere times: Resisting and responding to narratives of personal failure. Julkaisussa Critical social policy 2016–02, Vol.36 (1), 21–37. <https://doi.org/10.1177/0261018315601799>. Viitattu 2.5.2025.
- Penttilä, Irmeli, Kangas, Olli, Nordberg, Leif & Ritakallio, Veli-Matti (2003) Suomalainen köyhyys 1990-luvun lopulla -väliaikaista vai pysyvää? Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:7. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70041/koyh-julkaisu.pdf;jsessionid=8C04C8CCC5414BAC9900C7C11C503BE4?sequence=1>. Viitattu 3.2.2025.
- Pirkola, Sami (2020) Tekeekö köyhyys sairaaksi vai sairaus köyhäksi? Potilaan lääkarilehti. 18.2.2020. <https://www.potilaanlaakarilehti.fi/kommentit/tekeeko-koyhyys-sairaaksi-vai-sairaus-koyhaksi/>. Viitattu 2.3.2025.
- Pirskanen, Henna & Eerola, Petteri (2018) Johdanto: tunteet perhe- ja lähisuhteissa. Teoksessa Petteri Eerola & Henna Pirskanen (toim.) Perhe ja tunteet. 7–27. Helsinki. Gaudeamus Oy.
- Pitkänen, Ville & Westinen, Jussi (2018) Sittenkin samanlaisia? Tutkimus suomalaisten identiteeteistä. Helsinki: e2 ja Suomen Kulttuurirahasto.
- Ranta, Elina, Lehtinen, Ulla, Sulkakoski, Sonja, Turunen, Henna, Niemi, Petteri, Järveläinen, Merja, Martti, Maria & Rantanen, Päivi (2022) Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Sosiaalialankorkeasti koulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 3. painos.

- Ranta, Mette, Auma-aho, Päivi, Vesterinen, Janette & Magnusson, Minna (2024) Talousvaikeuksien vaikutus hyvinvointiin. Päivi Auma-aho (toim.) Taloudellinen toipuminen. Opas rahapeliongelman tuen ja hoidon ammattilaisille. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/149051/URN_ISBN_978-952-408-305-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 2.5.2025.
- Richardson, Thomas, Elliott, Peter & Roberts, Ronald (2013) The relationship between personal unsecured debt and mental and physical health: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review* [Volume 33 \(8\)](#), 1148-1162. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0272735813001256?via%3Dihub>. Viitattu 2.5.2025.
- Saari, Juho (2015) Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalta. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Saari, Juho, Behm, Miia & Lagus, Krista (2017) Sosiaalipummi! -Moraalipaniikki 2010-luvun Suomessa. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus-Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? 207–232. Tampere: Suomen Yliopisto Oy.
- Saari, Juho (2020) Samassa veneessä. Jyväskylä: Docendo Oy.
- Saari, Juho, Eskelinen, Niko & Björklund, Liisa (2020) Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Helsinki: Gaudeamus.
- Saikkonen, Paula, Blomgren, Sanna, Karjalainen, Pekka & Kivipelto, Minna (2015) Poistaako sosiaalityö huono-osaisuutta? Kunnallisan kehittämissäätien Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 89. Helsinki: Pole-Kuntatieto Oy.
- Saikka, Peppi, Blomgren, Sanna, Heinonen, Hanna-Mari & Laatu, Markku (2021) Sosiaaliturvan monimutkaisuus toimeenpanon näkökulmasta. Teoksessa Lotta Virrankari, Hannu Mattila, Peppi Saikka, Ella Sihvonen & Jussi Tervola (toim.) Tutkimuskatsaus Suomen sosiaaliturvan monimutkaisuuteen. Sosiaaliturvakomitean julkaisuja 2021:1. Helsinki. Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163274/Sosiaaliturvakomitea_2021_1.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2025.
- Sen, Amartya (2008) Violence, Identity and Poverty. *Journal of Peace Research* 45 (1), 5–15. Sage Publications. <https://doi.org/10.1177/0022343307084920>. Viitattu 2.5.2025.
- Sicora, Alessandro (2010) Self-evaluation of Social Work Practice through Reflection on Professional Mistakes. *Practice Makes Perfect?* 4/2010, 153-164. https://www.researchgate.net/publication/281318373_Self-evaluation_of_social_work_practice_through_reflection_on_professional_mistakes_Practice_makes_perfect. Viitattu 15.5.2025.
- Silvennoinen, Pentti (1992) Arvokeskustelu muoti-ilmiö vai osa sykliä? *Aikuiskasvatus* 1/1992, 52–53. <https://doi.org/10.33336/aik.96797>. Viitattu 2.5.2025.
- Sipola, Simo (2022) Velkakirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Suonio, Mari, Kainulainen, Sakari, Gävert, Titi, Väisänen, Raija & Saari, Juho (2017) Kun vaikeudet kasaantuvat- Pitkäaikaisasiakkuudet sosiaalialan aikuistyössä. Teoksessa Juho Saari (toim.) Sosiaaliturvariippuvuus-Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa? 259–286. Tampere: Suomen Yliopisto Oy.
- Takuusäätiö. n.d. Maksuhäiriömerkintä. <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/maksuhairiomerkinta/>. Viitattu 4.3.2025.

- Tamminen, Nina, Pasanen, Tytti, Martelin, Tuija, Mankinen, Katariina & solin, Pia (2020) Sosiaaliset suhteet tärkeitä yksinasuvien positiiviselle mielenterveydelle. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos.27/2020.https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140484/URN_ISBN_978-952-343-543-8.pdf. Viitattu 1.3.2025.
- Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2024) Hyvinvointi- ja terveyserot. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointi-ja-terveyserot>. Viitattu 23.3.2025.
- Tilastokeskus (2024) Kotitalouksien nettorahoitusvarat kasvoivat vuoden 2024 toisella neljänneksellä. <https://stat.fi/julkaisu/clin38rjja752b0bvz7zai30ud>. Viitattu 21.3.2025.
- Toskala, Antero & Hartikainen, Katja (2005) Minuuden rakentuminen. Psykkinen kehitys ja kognitiiviskonstruktiiivinen psykoterapia. Jyväskylän koulutuskeskus Oy. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Tuomi, Jouni & Saarijärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turunen, Elina (Helsingin yliopisto) & Isola, Anna-Maria: Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019. Versio 1.0 (2020-11-25). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. <https://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3475>.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3 2019. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 4.3.2025.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2024) Hyvä tieteellinen käytäntö. <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>. Viitattu 4.3.2025.
- Tyler, Imogen & Campell, Sarah (2024) Poverty stigma: a glue that holds poverty in place. Joseph Rowntree Foundation. <https://www.jrf.org.uk/sites/default/files/pdfs/poverty-stigma-a-glue-that-holds-poverty-in-place-e5e907e1ef7fc33e807cf9f80b4c3fec.pdf>. Viitattu 15.5.2025.
- Vaahtera, Jussi & Uutela, Antti (1994) Sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki terveysresursseina. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim; 110(11):1054. <https://www.duodecimlehti.fi/duo40219>. Viitattu 2.5.2025.
- Valaranta, Annika (2020) Työ on entistä tärkeämpää suomalaisille. 16.1.2020. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/ajankohtaista/artikkelit/tyo-on-entista-tarkeampaa-suomalaisille/>. Viitattu 5.3.2025.
- Van Oorschot, Wim (1999) Who should get what and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. Policy and politics 28 (1), 33–48. DOI:[10.1332/0305573002500811](https://doi.org/10.1332/0305573002500811). Viitattu 2.5.2025.
- Vauhkonen, Teemu, Kallio, Johanna & Erola, Jani (2017) Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 82 (2017):5, 501–5012. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf. Viitattu 2.5.2025.

- Vignoles, Vivian L. (2017) Identity: Personal AND Social. Oxford Handbook of Personality and Social Psychology. 2. painos. Oxford: University Press. https://www.researchgate.net/publication/316790231_Identity_Personal_AND_Social. Viitattu 2.5.2025.
- Viitasalo, Katri (2021) Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) Aikuissosiaalityö -Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus, 218–230. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Vilka, Hanna (2021) Tutki ja Kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virrankari, Lotta & Isola, Anna-Maria (2020) Miten käy mahdollisuuksille köyhyydessä? YHTEISKUNTAPOLITIIKKA 86 (2021):3, 287–296. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142700/YP2103_Virrankari%26Isola.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 5.3.2025.
- Vuori, Jaana (2021) Laadullinen sisällön analyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 25.3.2025.
- Wang, Chen Yudan & McLeroy Amanda M. (2023) Poverty, parenting stress, and adolescent mental health: The protective role of school connectedness reexamined. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2023.107127>. Viitattu 2.5.2025.
- Zerbe, Wilfred J., Härtel, Charmine E. J., Ashkanasy, Neal M. & Petitta, Laura (2017) Emotions and Identity. Leeds: Emerald publishing limited. ScienceDirect. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2023.107127>. Viitattu 3.5.2025.

Liite 1 Kilpailukutsu.

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu

Järjestämme kirjoituskilpailun, jonka aiheena on köyhyys arjessa. Keräämme tavallisten ihmisten kokemuksia siitä, minkälaista on olla köyhä nyky-Suomessa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä suomalaisesta köyhyydestä. Toivomme, että kirjoitat vapaamuotoisesti omin sanoin siitä, miten köyhyys tuli elämäsi ja mitä keinoja käytät arjessa pärjätäksesi. Tärkeää on, että kirjoitat omista kokemuksistasi ja että kerrot, mihin ajankohtaan kokemuksesi suunnilleen sijoittuvat.

Palkitsemme kirjoitukset

1. palkinto 3 x 500 €

2. palkinto 3 x 100 €

Palkinnonsaajat valitsee raati, johon kuuluvat Jouko Karjalainen, Meri Larivaara, Juha Mikkonen, Anna-Stina Nykänen, Maria Ohisalo ja Mathias Rosenlund.

Palkintokriteerit

- omasta elämästä todenmukaisesti ja suorasanaisesti kerrottu
- kuvaa tämän ajan köyhyyttä
- tuo myös uusia näkökulmia köyhyyteen

Lähetäessäsi kirjoituksesi

lisää viestiin nimesi, puhelinnumerosi ja sähköpostiosoitteesi/osoitteesi. Nämä tiedot muodostavat henkilörekisterin. Tutustu tietosuojailmoitukseen, jossa kerrotaan tietojen käyttämisestä <https://blogs.helsinki.fi/arkipaivankokemuksiakoyhydesta/files/2019/07/Tietosuojailmoitus.pdf>

- lisää viestiin seuraava lause: ”Kirjoitukseni saa arkistoida Tietoarkistoon. Tutkijat saavat arkistoida yhteystietoni seurantakeruuta varten”. Näin kirjoituksesi voidaan arkistoida tutkimuskäyttöä varten. Voit keskeyttää tutkimukseen osallistumisesi milloin tahansa ilmoittamalla siitä järjestäjille.

- Voit osallistua myös pelkkään kilpailuun.

Vastaa mielelläni kysymyksiin ja kiitän lämpimästi osallistumisestasi.

Elina Turunen, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto [yhteystiedot poistettu]

Kirjoitusohjeet

- Kirjoituksen pituus voi olla enintään 10 sivua / 30 000 merkkiä. Pienet ja lyhyetkin
- kirjoitukset ovat arvokkaita.
- Voit kirjoittaa nimimerkillä. Älä käytä samaa nimimerkkiä, jota käytät muualla, vaan
- keksi nimimerkki vain tätä kirjoituskilpailua varten. Vältä kirjoituksessasi oikeiden
- nimien käyttöä silloin, kun kerrot yksityisistä henkilöistä. Hälvennä jo
- kirjoitusvaiheessa asioita, joiden perusteella sinut tai muut henkilöt voisi tunnistaa.
- Lisää kirjoitukseesi tiedot sukupuolestasi, iästäsi, paikkakunnastasi, koulutuksestasi ja
- ammatistasi tai entisestä ammatistasi. Nämä tiedot ja mahdollinen nimimerkkisi
- liitetään kirjoitukseesi, kun se arkistoidaan.
- Kilpailuun voivat osallistua täysi-ikäiset henkilöt.
- Tutkimushankkeen päätyttyä kirjoituksesi arkistoidaan Tietoarkistoon

(www.fsd.uta.fi) tieteellistä tutkimus- ja opetuskäyttöä sekä yliopistojen ylempiä opinnäytteitä varten. Arkistoituja kirjoituksia käyttäviltä edellytetään aineiston käyttöä koskeva käyttöehtositoumus. Kirjoituksiasi käsitellään tietosuojasetuksen mukaisesti akateemisen ja kirjallisen ilmaisun tarkoitukseen.

- Tutkijat säilyttävät henkilö- ja yhteystiedot sisältävän koodiavaimen mahdollisia
- vapaaehtoista seurantatutkimusta koskevia yhteydenottoja varten. Rekisterinpitäjä on
- Helsingin yliopisto. Yhteyshenkilöt ovat Elina Turunen ja Anna-Maria Isola.
- Sinulla on oikeus peruuttaa suostumus, saada pääsy yhteystietoihisi, oikaista niitä ja
- rajoittaa ja vastustaa niiden käsittelyä.
- Kilpailuaika on 3.7.–15.10.2019. Lähetä kirjoituksesi sähköpostin liitetiedostona
- osoitteeseen (yhteistiedot poistettu) tai käsin kirjoitettu teksti osoitteeseen Elina
- Turunen (yhteistiedot poistettu).

Kirjoituskilpailun järjestävät: Elina Turunen (Helsingin yliopisto), Heikki Hiilamo (Helsingin

yliopisto) ja Eeva-Maria Grekula (Turun yliopisto), Anna-Maria Isola, EAPN-Fin – Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastaisen verkoston kansalaistoimintaryhmä sekä Kuka kuuntelee köyhää? -verkosto

Kirjoituskilpailua ovat tukeneet: EAPN-Fin – Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen

verkosto, MIELI Suomen Mielenterveys ry, Työttömien Keskusjärjestö ry, Mannerheimin lastensuojeluliitto, Suomen Setlementtiliitto ry, Takuusäätiö, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK, Kirkon Diakonia ja sielunhoito, Suomen Punainen Risti sekä Ehkäisevä

päihdetyö EHYT ry.

Kirjoituskilpailun tulokset julkaistaan 31.3.2020 mennessä kilpailun verkkosivuilla (<https://blogs.helsinki.fi/arkipaivankokemuksiakoyhydesta>). Palkinnon saajiin otetaan yhteyttä henkilökohtaisesti, ja heidän kanssaan sovitaan kirjoitusten julkaisemisesta. Helsingin yliopiston Ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin toimikunta on antanut lausunnon tutkimuksen eettisyydestä 16.4.2019.